

Bibliografie

BRONNEN

GROEN VAN PRINSTERERS GESCHRIFTEN¹

Aan de Hervormde gemeente in Nederland. Leiden, Luchtman, 1843 (*De Vries* no. 55).

Aan de kiezers I-VIII, 24 mei-10 juni 1856. Utrecht, Kemink, 1856 (*De Vries* no. 96).

Aan de kiezers I-XX. 's Gravenhage, Van Cleef, 1866 (*De Vries* no. 125).

Aan G. graaf Schimmelpenninck over de vrijheid van onderwijs. 's Gravenhage, Van Stockum, 1848 (*De Vries* no. 75).

1813 in het licht der volkshistorie herdacht, 3^e dr. 's Gravenhage, Gerretsen, 1869 (*De Vries* no. 115).

1837 en 1853; zelfstandigheid der kerk of alvermogen van den staat. Utrecht, Kemink, 1853 (*De Vries* no. 89).

Adres aan de Algemeene synode der Nederlandsche Hervormde kerk over de formulieren, de academische opleiding der predikanten, het onderwijs en het kerkbestuur, 2^e dr. (tenzij anders vermeld). Leiden, Luchtman, 1842 (*De Vries* no. 54).

Adviezen in de Tweede Kamer der Staten-Generaal (Adviezen 1856/7). Utrecht, Kemink, 1856-1857. 2 dl. (*De Vries* no. 98).

Adviezen in de Tweede Kamer der Staten-Generaal, in dubbelen getale (Adviezen 1840). Leiden. Luchtman, 1840 (*De Vries* no. 45).

Adviezen in de Tweede Kamer der Staten-Generaal, zitting van 1849 (Adviezen 1849).

Amsterdam, Müller, 1850 (*De Vries* no. 82).

Adviezen in de Tweede Kamer der Staten-Generaal, zitting van 1849-1850 (Adviezen 1849/50).

Amsterdam, Müller, 1851. 2 dl. (*De Vries* no. 85).

Almanak aan kerk en vaderland gewijd. 's Gravenhage, Roering, 1844 (*De Vries* no. 57).

Antwoord aan Jhr. Mr. J. de Bosch Kemper. 's Gravenhage, Van Cleef, 1857 (*De Vries* no. 101).

Antwoord aan Mr. M. C. van Hall. Leiden, Luchtman, 1844 (*De Vries* no. 58).

Archives ou Correspondance inédite de la maison d'Orange-Nassau (De Vries no. 35). 1e série.

Leide, Luchtman, 1835-1847. 9 dl. 2e série. Utrecht, Kemink, 1857-1861. 5 dl.

Bedenkingen tegen een oproeping tot ondersteuning der Grieken. 1825, gedrukt in *Bescheiden* (ed. Gerretson), p. 32-79 (*De Vries* no. 9).

Berigten en bijdragen der Vereeniging voor christelijk-nationaal schoolonderwijs.

's Gravenhage, Van Cleef, 1861-1868. 2 dl. (*De Vries* no. 108).

Bescheiden 1810-1876; eerste stuk bew. door C. Gerretson. 's Gravenhage, Nijhoff, 1951. R.G.P., grote serie, 93 (= Schriftelijke nalatenschap, 1).

Beschouwingen over staats- en volkerenregt (I); proeve over de middelen waardoor de waarheid wordt gekend en gestaafd. Leiden, Luchtman, 1834 (*De Vries* no. 30). Tenzij anders vermeld wordt steeds deze eerste druk geciteerd.

Brieven van J. A. Wormser. Amsterdam, Höveker, 1874-1876. 2 dl. in 1 bd. (*De Vries* no. 146).

Brieven van Mr. Isaac da Costa. Amsterdam, Höveker, 1872-1876. 3 dl. (*De Vries* no. 143).

Brieven van Thorbecke 1830-1832; 2^e dr. Amsterdam, Höveker, 1873 (*De Vries* no. 144).

Bijdrage tot herziening der grondwet in Nederlandschen zin. Leiden, Luchtman, 1840 (*De Vries* no. 43).

Bijdrage voor kerkgemeentelijk overleg. 's Gravenhage, Gerretsen, 1868-1869. 7 dl. in 1 bd. (*De Vries* no. 137).

Confessioneel of reglementair? 's Gravenhage, Gerretsen, 1864 (*De Vries* no. 121).

Disputatio juridica inauguralis de juris Justiniani praestantia ex rationibus ejus manifesta. Lugduni Batavorum, Hazenberg, 1823 (*De Vries* no. 7).
Disputatio literaria inauguralis qua continetur Platonica prosopographia... Lugduni Batavorum, Hazenberg, 1823 (*De Vries* no. 8).
Dupliek aan Jhr. Mr. J. de Bosch Kemper. 's Gravenhage, Van Cleef, 1857 (*De Vries* no. 102).
L'empire prussien et l'Apocalypse... Amsterdam, Höveker etc., 1867 (*De Vries* no. 132).
Februarij 1868. Amsterdam, Höveker, 1868 (*De Vries* no. 135).
Groen's reis naar Parijs en Besançon in 1836 ten behoeve der 'Archives', medeged. door W. H. de Savornin Lohman in *BMHG* 42 (1921), p. 1-106.
Grondwetherziening en eensgezindheid. Amsterdam, Müller, 1849 (*De Vries* no. 80).
Handboek der geschiedenis van het vaderland; 4^e dr. Amsterdam, Höveker, 1875 (*De Vries* no. 65). Tenzij anders vermeld wordt steeds deze druk geciteerd.
Heiligerlee en ultramontaansche kritiek. Amsterdam, Höveker, 1868. 3 dl. in 1 bd. (*De Vries* no. 136).
Hoe de onderwijswet van 1857 tot stand kwam; historische bijdrage (H.O.W.). Amsterdam, Höveker, 1876 (*De Vries* no. 149).
La Hollande et l'influence de Calvin. Amsterdam, Höveker, 1864 (*De Vries* no. 127).
Iets over den tegenwoordigen oorlog in Portugal. 's Gravenhage, Van Cleef, 1826 (*De Vries* no. 15).
Interpellatie over de door de Nederlandsche regering aan het hof van St. Petersburg gerigte nota, betrekkelijk de aangelegenheden van Polen. 's Gravenhage, Susan, 1863 (*De Vries* no. 116).
Is er geen oorzaak?... 's Gravenhage, Gerretsen, 1864 (*De Vries* no. 119).
Kennisgeving aan den kerkeeraad der Nederduitsche Hervormde gemeente te 's Gravenhage; 2 oktober 1848. 's Gravenhage, Roering, 1848 (*De Vries* no. 78).
Kort overzicht van de geschiedenis des vaderlands. Leiden, Luchtman, 1841 (*De Vries* no. 47).
Het lager onderwijs en art. 194 der grondwet; parlementair advies van 28 september 1864. 's Gravenhage, Van Cleef, 1864 (*De Vries* no. 126).
Leervrijheid of kerkbewustzijn?... 's Gravenhage, Gerretsen, 1864 (*De Vries* no. 118).
De maatregelen tegen de Afscheidenen aan het staatsregt getoetst. Leiden, Luchtman, 1837 (*De Vries* no. 40). Ook de 3e dr. (1837) wordt geciteerd.
Maurice et Barnevelt; étude historique. Utrecht, Kemink etc., 1875 (*De Vries* no. 148).
Narede van vijffjarigen strijd. Utrecht, Kemink, 1855 (*De Vries* no. 92).
La nationalité religieuse en rapport avec La Hollande et l'Alliance Evangélique; Amsterdam le 22 août 1867. Amsterdam, Höveker, 1867 (*De Vries* no. 133).
Natuurlijk of ongerijmd?... 's Gravenhage, Gerretsen, 1864 (*De Vries* no. 120).
De Nederlander; Nieuwe Utrechtsche Courant, no. 1-1539:1 julij 1850-30 juni 1855 (*De Vries* no. 88).
Nederlandsche Gedachten 1829-1832. 's Gravenhage, Vervloet, 1830-1832. 4 dl. (*De Vries* no. 29). Zonder nadere aanduiding is met *Ned. Ged.* altijd deze eerste serie bedoeld.
Nederlandsche Gedachten (2^e serie). Amsterdam, Höveker, 1869-1876. 6 dl. (*De Vries* no. 141).
Het Nederlandsche zendelinggenootschap. 's Gravenhage, Roering, 1848 (*De Vries* no. 73).
Ongeloof en revolutie; eene reeks van historische voorlezingen. Leiden, Luchtman, 1847 (*De Vries* no. 67). Meestal wordt de 2^e dr. (Amsterdam, Höveker, 1868) geciteerd. Soms de 3^e dr. van H. Smitskamp's 'nieuwe uitgave' (Franeker, Wever, 1976).
Open brief aan de kiezersvereniging: Nederland en Oranje te Leiden. 's Gravenhage, Van Cleef, 1857 (*De Vries* no. 100).

Over de oprichting van een Christelijk-Hervormde school in Den Haag (1844); uitgeg. en toegelicht door J. Zwaan, in *Bulletin; tijdschrift voor documentatie van en bezinning op het christelijk onderwijs uitgaande van de Stichting Unie 'School en Evangelie'* 11 (1982), no. 1 (okt.), p. 24-28.

Over het ontwerp van wet op het lager onderwijs. 's Gravenhage, Van Cleef, 1857 (*De Vries* no. 99).

Over het verband van de openbare volksschool en de godsdienst; advies in de Tweede Kamer der Staten-Generaal den 30 november 1855 Utrecht, Kemink, 1855 (*De Vries* no. 98, p. 122 i.f.).

Parlementaire studien schetsen. 's Gravenhage, Van Cleef, 1866. 3 dl. (*De Vries* no. 130).

Le parti anti-révolutionnaire et confessionnel dans l' Eglise Réformée des Pays-Bas; étude d'histoire contemporaine. Amsterdam, Höveker, 1860 (*De Vries* no. 104). Ned. vert. o.d.t. *De Anti-Revolutionnaire en Confessionele Partij in de Nederlands Hervormde Kerk* door A. J. Dam. Goes, Oosterbaan & Le Cointre, 1954.

Het Parijsche zendelinggenootschap, werkzaam in Zuid-Afrika, vooral ook in Nederland aanprijzenswaard. 's Gravenhage, Roering, 1847 (*De Vries* no. 72).

Proeve over de zamenstelling eener Algemeene Nederlandsche Geschiedenis. 's Gravenhage, Algemeene landsdrukkerij, 1830 (*De Vries* no. 26).

La Prusse et les Pays-Bas... Amsterdam, Höveker, 1867 (*De Vries* no. 131).

Redevoering over de redenen om de geschiedenis der natie bekend te maken. Brussel, Brest van Kempen, 1829 (*De Vries* no. 16).

Redevoering over Willem I, gelijk hij uit zijne briefwisseling nader gekend wordt. Amsterdam, Müller, 1843 (*De Vries* no. 53).

Het regt der Hervormde gezindheid. Amsterdam, Müller, 1848 (*De Vries* no. 70).

Studien en schetsen ter schoolwetherziening. 's Gravenhage, Van Cleef, 1865 (*De Vries* no. 129).

Stukken betreffende de afwijzing eener bijzondere school der eerste klasse te 's Gravenhage. 's Gravenhage, Roering, 1844 (*De Vries* no. 61).

Ter nagedachtenis van Stahl. Amsterdam, Höveker, 1862 (*De Vries* no. 110).

Ter nagedachtenis van Stahl (voorrede, aantekeningen en naschrift bij den afzonderlijken herdruk uit de Nieuwe bijdragen voor regtsgeleerdheid en wetgeving, deel XII, stuk 1, blz. 161). Z. pl., z. uitg., 1862.

De Tweede Kamer en de verzoekschriften of de beraadslagingen van 28 april 1856 met bijlagen en aantekeningen toegelicht. Utrecht, Kemink, 1856 (*De Vries* no. 95).

De Tweede Kamer en de volksopvoeding in 1863; tweede parlementair fragment. 's Gravenhage, Gerretsen, 1864 (*De Vries* no. 123).

De Tweede Kamer in 1828/29 gewogen en te licht bevonden; uitgeg. door J. Zwaan in *De negentiende eeuw* 4 (1980), p. 93-107).

Unbelief in religion and politics; lectures eight and nine from Unbelief and revolution; a series of lectures in history; ed. and transl. by Harry Van Dyke in collab. with Donald Morton. Amsterdam, The Groen van Prinsterer Fund, 1975.

Vaderlandsche zangen. Leiden, Luchtmans, 1842 (*De Vries* no. 49).

Verscheidenheden over staatsregt en politiek. Amsterdam, Müller, 1850 (*De Vries* no. 87).

Verspreide geschriften. Amsterdam, Höveker, 1859-1860. 2 dl. (*De Vries* no. 103).

Verzoekschrift aan de leden der Provinciale Staten van Zuid-Holland. 's Gravenhage, Roering, 1845 (*De Vries* no. 62).

Vrijheid, gelijkheid, broederschap; toelichting van de spreuk der Revolutie. 's Gravenhage, Roering, 1848 (*De Vries* no. 74). Soms wordt de (niet op de titelpagina vermelde) 3^e dr. ('s Gravenhage, Gerretsen, 1871) geciteerd.

Vrijheid etc.; van eenige verklarende aantn. voorz. door P. A. Klüsener. Huizen, Bout, 1939.
Vrijheid etc. [uitgeg. door G. J. Schutte]. Groningen, De Vuurbaak, 1971.

Vrijheid van christelijk-nationaal onderwijs in verband met scheiding van kerk en staat; parlementair fragment. Amsterdam, Höveker, 1863 (*De Vries* no. 117).

Wat dunkt u van het voorstel De Brauw? Bijdrage ter beantwoording. Amsterdam, Höveker, 1867. 2 dl. (*De Vries* no. 134).

Zelfstandigheid herwonnen; of parlementair cijfer en zedelijke volkskracht. Amsterdam, Höveker, 1869. 10 dl. in 1 bd. (*De Vries* no. 138).

GROEN VAN PRINSTERERS BRIEFWISSELING (Briefw.). 's Gravenhage, Nijhoff, 1925 -1991 dl.
I1808-1833 bew. door C. Gerretson. 1925. R.G.P., Grote Serie, 58 (=Schriftelijke nalatenschap, 2).

II1833-1848 bew. door C. Gerretson; voltooid door J. L. van Essen. 1964. R.G.P., Grote Serie, 114 (=Schriftelijke nalatenschap, 3).

III1848-1866 bew. door H. J. Smit. 1949. R.G.P., Grote Serie, 90 (=Schriftelijke nalatenschap, 4).

IV1866-1876 bew. door A. Goslinga; voltooid door J. L. van Essen. 1967. R.G.P., Grote Serie, 123 (=Schriftelijke nalatenschap, 5).

V1827-1869 bew. door J. L. van Essen. 1980. R.G.P., Grote Serie, 175 (=Schriftelijke Valatenschap, 6). VI.1869-1876 bew. door J.L. van Essen. 1992., Grote Serie, 219 (=Schriftelijke nalatenschap, 7).

Als voordruk van dl. 5 van de *Schriftelijke nalatenschap* verscheen: *Briefwisseling* van G. Groen van Prinsterer met A. Kuyper 1864-1876 bew. door A. Goslinga. Kampen, Kok, 1937. R.G.P.

LITERATUUR

A nos lecteurs, en commençant notre vingt-cinquième année, in *Archives du christianisme au dix-neuvième siècle* 2me série 10 (25me année), 1842 no. 1 (8 janvier), p. 1-5. Groen heeft dit art. overgeschreven vanaf p. 3,3^e al., daarbij slechts enkele minder relevante zinnen en zinsdelen weggelaten en enige onbelangrijke wijzigingen aangebracht. Dit excerpt bevindt zich in ARA, G.v.P., no. 43.

Aa, A. J. van der, *Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden...* Gorinchem, Noordduyn, 1839-1851. 13 dl. in 14 bd.

- , *Biographisch woordenboek der Nederlanden; ...voortgezet* door K. J. R. van Harderwijk en G. D. J. Schotel. Haarlem, Van Brederode, 1852-1878. 21 dl. in 26 bd.

Aalders H. Wzn., G. J. D., *Die Theorie der gemischten Verfassung im Altertum*. Amsterdam, Hakkert, 1968.

Aanspraken en antwoorden bij gelegenheid van de serenade, door de studenten der Groningsche hoogeschool gebragt aan de hoogleeraren in de godgeleerdheid, den 13 maart 1843. Z.pl., z.uitg., 1843.

Acta van de Nederlandsche synoden der zestiende eeuw; verz. en uitgeg. door F. L. Rutgers. 's Gravenhage, Nijhoff, 1889.

Adagiarius [ps. van J. F. L. Montijn], *Latijnsche citaten in het dagelijksch leven*; bijeengebracht, vert. en met opgave der bronnen voorz.; 2^e dr. herz. en uitgebreid door D. Bruins. Zutphen, Thieme, 1925.

- , *Latijnsche termen in het dagelijksch leven...*; 2^e herz. dr. Zutphen, Thieme, 1924.

Adama van Scheltema, C. S., *Openbare brief aan Dr. A. Kuyper (naar aanleiding zijner brochure: Kerkvisitatie te Utrecht in 1868)*. Amsterdam, Höveker, 1868.

An Address from the committee of the Lay Union for the defence of the established church, on the subject of the education of the poor [by order of the committee, Samuel Mills, secretary]. London, Committee Room, 1838.

Adres aan de Algemeene synode der Hervormde kerk in Nederland, ingediend ten jare 1841, door den kerkeraad der hervormde gemeente van Nijkerk op de Veluwe, en Nader adres door de leeraren dier gemeente, ten dezen jare, aan de synode toegezonden. Nijkerk, Malga, 1842. Het *Nader adres* is ondertekend door C. C. Callenbach en S. J. de Hoest.

Adres aan de Algemeene synode der Nederlandsche Hervormde kerk van 1835 aangeboden door eenige predikanten in de provincie Groningen, benevens het daarop ontvangen antwoord der hooge kerkvergadering. Groningen, Schierbeek, 1835. Het adres is opgesteld door R. Engels e.a.

Adres aan de Algemeene synode van het Nederlandsch Hervormd kerkgenootschap, over het noodzakelijke eener op Gods Woord gegronde reformatie, als het eenige middel, waardoor eene ware vereeniging van alle oprechte gereformeerde zoowel gescheidene als niet gescheidene christenen, kan tot stand gebracht worden, door de leeraren der christelijke afgescheidene gemeenten, te Ommen en in Den Ham (Prov. Overijssel [door A. C. van Raalte en C. G. de Moen]). Ommen, Ten Tooren, 1842.

Adres aan het gezond verstand, betreffende geloof, kerkleer, hooger en lager onderwijs, enz., enz. Amsterdam, Portielje, 1843.

Adres aan Z.M. den koning betreffende de verhouding van de NHK tot de theologische faculteiten etc. Zie sub Wormser Sr., J. A.

Adresse des pasteurs du canton de Vaud au roi et au clergé des Pays-Bas, in Archives du christianisme au dix-neuvième siècle, 2me série, 5 (20me année), 1837, p. 152-155.

Adressen aan Z. M. den koning, in Ver. Chr. St. 2 (1848), p. 735-748.

Aguesseau, H. F. d', *Oeuvres complètes*; nouv. éd., augm. de pièces échappées aux premiers éditeurs et d'un discours préliminaire par M. Pardessus. Paris, Fantin etc., 1819. 16 dl.

Die Akten der Synode der Niederländischen Kirchen zu Emden vom 4-13 Oktober 1571; im lateinischen Grundtext mitsamt den alten niederländischen, französischen und deutschen Uebersetzungen hrsg. von J. F. Gerhard Goeters. Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verlag, 1971. Beiträge zur Geschichte und Lehre der Reformierten Kirche, 34.

Albers, P. H., *Geschiedenis van het herstel der hierarchie in de Nederlanden...* 's Gravenhage, Roebert, 1903-1904. 2 dl.

Album studiosorum academiae Lugduno-Batavae, 1575-1875; accedunt nomina curatorum et professorum per eadem secula. Hagae Comitum, Nijhoff, 1875.

Alexandre, R., *Le musée de la conversation; répertoire de citations françaises, dictons modernes, curiosités littéraires, historiques et anecdotiques avec une indication précise des sources*; 3me éd. rev. et augm. de nombreux articles. Paris, Bouillon, 1897. In 1 bd met:

- , *Les mots qui restent; suppl. à la troisième éd. du 'Musée de la conversation' etc.* Paris, Bouillon, 1901.

Alison, A., *History of Europe from the commencement of the French revolution in 1789 to the restoration of the Bourbons in 1815*. Paris, Baudry, 1841-1842. 10 dl. in 5 bd.

Das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch; samt den einschlägigen Gesetzen und Verordnungen, verweisenden und erläuternden Anmerkungen und einer Uebersicht der Rechtsprechung der Gerichte, insbesondere des obersten Gerichtshofes; hrsg. von Hans Kapfer; 28. Aufl. Wien, Manz, 1967. Manzsche Ausg. der Oesterreichischen Gesetze (grosse Ausg.), Bd. 2.

Allgemeine deutsche Biographie. Leipzig, Duncker, 1875-1912. 56 dl.

[Alphen, Hieronymus van], *Predikt het Evangelium allen creaturen! eene staatsmaxime in het rijk van waarheid en deugd; uit de papieren van den Christelijken Spectator*. 's Hage, Thierry & Mensing, 1801.

Amersfoort, J. P., *La suppression des Eglises Wallonnes dans les Pays-Bas, en août 1843*. Amsterdam, Van Kampen, 1843.

Amorie van der Hoeven, A. des, *Verspreide geschriften; voorafgegaan door een woord ter nagedachtenis van den ontslapene door M. Cohen Stuart*. Leeuwarden, Suringar, 1856.

Amorie van der Hoeven, M. des, *Over het wezen der godsdienst en hare betrekking tot het staatsregt; een tegenschrift tegen Mr. C. W. Opzoomer, tevens eene bijdrage tot de kritiek der antirevolutionaire rigting*. Amsterdam, Van Kampen, 1854.

Amshoff, M. A., *Herinneringen en wenken betrekkelijk de evangeliebediening; in brieven aan een' jeugdigen vriend*. Groningen, Schierbeek Jr., 1843.

- , *Een woord van herinnering, ter gelegenheid van de tegenwoordige verdeeldheden in de Hervormde kerk; eene leerrede over Luk. 9:55b; voorafgegaan door eenen brief aan zijnen zesenzeventigjarigen vader, evangeliedienaar te Emmen*. Groningen, Oomkens, 1842.

[Ancillon, J. P. F.,] *De nos réformes; des causes qui s'opposent à notre liberté politique, et des moyens qui nous restent pour acquérir une liberté raisonnable*. Leipzig etc., Brockhaus etc., 1829. Zie voor het auteurschap *Briefw.* I, 194, 2.

- , *Nouveaux essais de politique et de philosophie*. Paris, Gide etc., 1824. 2 dl.

- , *Tableau des révolutions du système politique de l' Europe, depuis la fin du quinzième siècle; nouv. éd., rev. et corr. par l' auteur*. Paris, Anselin & Pochard, 1823. 4 dl.

- , *Ueber den Geist der Staatsverfassungen und dessen Einfluss auf die Gesetzgebung*. Berlin, Duncker & Humblot, 1825.

- , *Ueber Souveränität und Staats-Verfassungen; ein Versuch zur Berichtigung einiger politischen Grundbegriffe; 2. Aufl.* Berlin, Duncker & Humblot, 1816.

- , *Zur Vermittlung der Extreme in den Meinungen*. Berlin, Duncker & Humblot, 1828-1831. 2 dl.

André, E. A., *Madame André-Walther 1807-1886; nouv. éd., avec deux portraits préc. d'une notice sur M. Alfred André par J. Pédézert*. Paris, Fischbacher, 1896.

The Annual register, or a view of history and politics. London, Dodsley etc. 1838-. dl. Hier begint een nieuwe serie van dit sinds 1761 (year 1758-) verschijnende werk.

Anschütz, A., *Die Niederlande und Preuszen; La Prusse et les Pays-Bas... par Mr. Groen van Prinsterer...; Die Niederlande und Preuszen; eine Antwort an Herrn Groen van Prinsterer von Erwin Nasse...*, in *Preusz. Jahrbücher* XIX, 696-706.

Anslijn, P. D., *De bijzondere scholen der tweede klasse in ons vaderland, in opzigt tot het onderwijs en het lot van de onderwijzers in die scholen*. Utrecht, Bosch, 1844.

Anspach, Jacobus, *Groen van Prinsterer*, in *Nederlandsche Leeuw* 11 (1893), 53.

Appeltere, A. W. van, *Het staatsregt in Nederland vooral met betrekking tot de kerk, en de handelingen der regeering ten opzichte der Afgescheidenen nader toegelicht*. 's Gravenhage, Van Cleef, 1837.

De archieven van de Nederlandse Hervormde kerk; in korte overzichten uitgeg. door de commissie voor de archieven van de N.H.K. Leiden, Brill, 1960-1974. 2 dl.

Arend, J. P., *Algemeene geschiedenis des vaderlands van de vroegste tijden tot op heden; voortgezet door O. van Rees en W. G. Brill*. Amsterdam, Schleijer, 1841-1863. 3 dl. in 10 bd.

Arndt, E. M., *Briefe*; hrsg. von Albrecht Dühr. Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1972-1975. 3 dl. Texte zur Forschung, 8-10.

Aspecten van de Afscheiding; bijdragen van R. H. Bremmer e.a.; onder red. van A. de Groot en P. L. Schram. Franeker, Wever, 1984.

Aspecten van het Reveil; opstellen ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan van de Stichting Het Reveil-Archief; onder red. van J. van den Berg e.a. Kampen, Kok, 1980.

Assen, C. J. van, *Hulde aan Christian Gottlob Heyne*. 's Gravenhage, Allart, 1816.

- , *Het onwettige der petitiën aan de Staten-Generaal, of geschied- en regtskundige uitlegging van art. 161 der grondwet*. Leyden, Van der Hoek, 1829. Zie voor het auteurschap *Knuttel* no. 25824.

Asser, C., *Verhandeling over de verantwoordelijkheid der ministers volgens het Nederlandsch staatsregt*. 's Gravenhage, Van Hoogstraten, 1828. Zie voor het auteurschap *Knuttel* no. 25741.

Avaux, J. A. d', *Négociations en Hollande, depuis 1679, jusqu'en 1684*; éd. par E. Mallet. Paris, Durand & Pissot, 1752-1753. 6 dl.

Aymon, J., *Tous les synodes nationaux des églises réformées de France; auxquels on a joint des mandemens roiaux, et plusieurs lettres politiques, sur ces matières synodales...* La Haye, Delo, 1710. 2 dl.

Aytta, Viglius Zuichemus ab, *Epistolae politicae et historicae ad Joachimum Hopperum*. Leoardiae, ex officina Henrici Rintii, 1661.

Azonius [ps. van H. Uden Masman], *B. J. H. Taats' bijdrage tot verdediging van de leer der voldoening aan Gods gerechtigheid, gewogen*. 's Gravenhage, Van 't Haaff, 1843. Zie voor het auteurschap *Knuttel* no. 28112.

- -----

Bader, K., *Lexikon deutscher Bibliothekare im Haupt- und Nebenamt bei Fürsten, Staaten und Städten*. Nendeln, Kraus-Reprint etc., 1968 (=Leipzig, 1925).

Bake, J., *De humanitatis laude in veterum literarum studio spectanda oratio*. Lugduni Batavorum, Luchtmans, 1829.

- , *Levensberigt van Antonie van Goudoever*, in *Handelingen MNL* 1858, 79-84.

Bakhuizen van den Brink, J. N., en J. Lindeboom, *Handboek der kerkgeschiedenis*; 4^e resp. 3^e (dl. 3) dr. Den Haag, Bakker-Daamen etc., 1965-1985. 4 dl.

Bakhuizen van den Brink, L. W., *De Evangelische Alliantie*. Baarn, Hollandia-Drukkerij, 1910. Kerk en secte, IV, 2.

Bakhuizen van den Brink, R. C., *Cartons voor de geschiedenis van den Nederlandschen vrijheidsoorlog*; 3^e dr. 's Gravenhage, Nijhoff, 1891-1898. 2 dl.

Bannier, G. W., *Grondwetten van Nederland; teksten der achtereenvolgende staatsregelingen en grondwetten sedert 1795...* Zwolle, Tjeenk Willink, 1936.

Barante, A. G. P. B. de, *Histoire de la convention nationale*. Paris, Langlois etc., 1851-1853. 6 dl.

Barbier, A. A., *Dictionnaire des ouvrages anonymes*; 3me éd., rev. et augm. par O. Barbier. Paris, Daffis etc., 1872-1889. 5 dl.

Baren, G. van, *De plannen tot grondwetsherziening in het jaar 1831*. Amersfoort, Melchior, 1910. Proefschrift Amsterdam VU.

Bartels, A., *Documens historiques sur la révolution belge*; 2e éd. rev., corr. et augm. par l'auteur. Bruxelles, Lejeune etc., 1836.

Bartlett, J., *Familiar quotations; a collection of passages, phrases and proverbs traced to their sources in ancient and modern literature*; 14th ed. rev. and enl. London, MacMillan, 1968.

Bastid, P., *Doctrines et institutions politiques de la seconde république*. Paris, Hachette, 1945. 2 dl.

[Batavus,] *Geest en strekking van het Besluit aangaande het lager onderwijs van den 2^{den} januarij 1842*. Amsterdam, Van Heteren, 1842.

Bautain, L. E. M., *Antwoord van een christen op de Woorden van een geloovige; naar het Fransch. Breda, Sterk, 1834*.

- , *Philosophie du christianisme; correspondance religieuse* publ. par H. de Bonnechose. Paris etc., Dérivaux etc., 1835. 2 dl in 1 bd.

Bavay, C. V. de, *Histoire de la révolution belge de 1830*. Bruxelles, Bruylant-Christophe, 1873. *De Bazuin; stemmen uit de Christelijke afgescheiden gereformeerde kerk in Nederland*; no. 37 (13 sept.) t/m 48 (29 nov.) van jrg. 9 (1861). Hierin een serie artikelen over het Evangelisch Verbond.

Beaufort, W. H. de, *Groen van Prinsterer en Van der Bruggen*, in *Gids* 51 (1887) III, 476-493. Herdr. in *Geschiedkundige opstellen* (Amsterdam, Van Kampen, 1893) II, 196-215.

Bedenkingen *nopens het ontwerp van wet op het openbaar onderwijs, voorgedragen aan de Staten-Generaal, bij Koninklijke Boodschap van 26 november 1829*. 's Gravenhage, Kloots, 1830.

Beelaerts van Blokland, F., *De herkomst van het geslacht Groen van Prinsterer*, in de *Nederlandsche Leeuw* 43 (1925), 25/6.

Beelaerts van Blokland, G. J. T., *Armenzorg der Nederlandsch-Hervormde gemeente van 's Gravenhage*. 's Gravenhage, Van Stockum, 1874.

Beer, T. H. de, en E. Laurillard, *Woordenschat*. 's Gravenhage, Belinfante, 1908.

Beets, N., *Het dagboek van de student Nicolaas Beets 1833-1836*; uitgeg., ingel. en toegelicht door Peter van Zonneveld. 's Gravenhage, Nederlands letterkundig museum en documentatiecentrum, 1983.

- , *Fantasie en werkelijkheid, met betrekking tot het openbaar onderwijs; openlijk schrijven aan Dr. H. J. Spijker*. Haarlem, Bohn, 1852.

- , *Leven en karakter van Johannes Henricus van der Palm*; geschetst door -. Leyden, Du Mortier, 1842.

- , *[Rec. van] Adres aan Z. M. den Koning enz.*, in *Ernst en vrede* II (1854), 405-416.

- , *Uitspraak van het Klassikaal bestuur, ter approbatie van het beroep van Dr. Meyboom*, in *Ernst en vrede* II (1854), 163-167.

- , J. I. Doedes, en D. Chantepie de la Saussaye, *Wat bedoelen wij met de leuze 'Ernst en vrede'?*, in *Ernst en vrede* II (1854), 1-18.

Beknopt verslag wegens den zakelijken inhoud van verschillende bij de sijnodale vergadering dezes jaars 1842 ingediende adressen, ter zake van algemeene kerkelijke aangelegenheden, uitgebragt door eene personele commissie, in hare zitting van den 13 julij; mitsgaders Besluit der synode, d.d. 18 julij 1842. Z. pl., z. uitg., [1842].

Bellefroid, J. H. P., *Inleiding tot de rechtswetenschap in Nederland*; 9^e onverand. dr. Nijmegen, Dekker & Van de Vegt, 1956.

Bemmelen, P. van, *Sociaal-politische gezindheden*, in *Metis* 1 (1872/3), p. 26-112; 135-219.

Benthem Reddingius, G., *Brieven over de tegenwoordige verdeeldheden en bewegingen in de Hervormde kerk*; uitgeg. door -. Groningen, Zuidema, 1833.

Beresteyn, E. A. van, *Genealogisch repertorium*; 3e dr., herz. en tot 1 januari 1970 bijgew. door H. L. Kruimel. Den Haag, Centraal Bureau voor genealogie, 1972. 2 dl.

- , *Het geslacht Van Goudoever*, in *Wapenheraut* 11 (1907), p. 209-240.

Berg, W. E. J., *De Réfugiés in de Nederlanden na de herroeping van het Edict van Nantes; eene proeve van onderzoek naar den invloed, welken hunne overkomst gehad heeft op handel en letteren, beschaving en zeden*; dl. 1. Handel en nijverheid. Amsterdam, Müller, 1845. Niet verder verschenen.

Berg, J. van den, *Daniel Chantepie de la Saussaye (1818-1874)*, in *Rondom het Woord* 16 (1974), nr. 3, p. 61-72.

Berg, W. van den, en G. J. Hooykaas, '*Zamen bengelen, dat het klinkt*'; een polemie uit 1837 over de aard van de Nederlandse cultuur, in *Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde* 1986/7, p. 37-68.

Berliner *Politisches Wochenblatt*. Berlin, 1831-1838. 6 dl. in 2 bd.

Beroep op het gezond verstand der Hollandsche natie, over een konkordaat; door een waren vriend van vorst en vaderland; benevens eenige aanmerkingen over de vlugschriften van den dag; uitgeg. tot Nut van 't algemeen. Amsterdam, Nayler, 1841.

Bersier, E., *Revue du mois* (Paris, 14 sept.), in *Revue chrétienne* 8 (1861), p. 622-628.

Berthold, H., *Das 'klassische' Zitat*, in *Klio; Beiträge zur alten Geschichte* 67 (1985), p. 302-314.

[Bèze, Théodore de), *Histoire ecclésiastique des églises réformées au royaume de France*, en laquelle est descrite au vray la renaissance et accroissement d' icelles depuis l' an M.D. XXI jusques en l' année M.D.L. XIII; divisée en trois tomes ayans chaque tome leurs tables. Anvers, Remy, 1580. De tekst is samengesteld met medew. van Théodore de Bèze en bijeengebracht door Simon Goulart.

- , *Histoire ecclésiastique des églises réformées au royaume de France*. Lille, Leleux, 1841-1842. 3 dl.

Bezemer, C., *Groen contra Gunning in de brochures 'Natuurlijk of ongerijmd?' en 'Confessioneel of reglementair?'*, in *Aspecten van het Reveil*, p. 35-52.

Bibliographie Nationale; dictionnaire des écrivains belges et catalogue de leurs publications 1830-1880; réds A. de Koninck e.a. Nendeln, Kraus Reprint, 1974. 4 dl. (=Bruxelles, 1886-1910).

Bickell, J. W., *Ueber die Verpflichtung der evangelischen Geistlichen auf die symbolischen Schriften mit besonderer Beziehung auf das kurhessische Kirchenrecht*. Cassel, Krieger's Verlagshandlung, 1839.

- , *Ueber die Verpflichtung der evangelischen Geistlichen auf die symbolischen Schriften*; zweite, sehr verm. Aufl. Cassel, Krieger's Verlagshandlung, 1840.

Bie, J. P. de. Zie *Biographisch woordenboek van prot. godgeleerden*.

Biéler, B., *Un fils du refuge; Jean-Henri Merle d' Aubigné; ses origines sa vie son oeuvre*. Genève, Labor etc., 1934.

Bilderdijk, *Verhandelingen en Biografisch lexicon: W., Brieven*; [uitgeg. door W. Messchert en I. da Costa]. Amsterdam etc., Messchert, 1836-1837. 5 dl.

- , *De dieren; dichtstuk*. Amsterdam, Den Hengst, 1817.

- , *Fingal, in zes zangen naar Ossiaan gevolgd*. Amsterdam, Allart, 1805. 2 dl.

- , *Geschiedenis des vaderlands*; uitgeg. door H. W. Tydeman. Amsterdam, Meyer Warnars, 1832-1853. 13 dl.

- , *Specimen academicum inaugurale, exhibens Theses aliquot selectas, ex diversis juris capitibus depromptas*. Lugduni Batavorum, Van Hoogeveen, 1782. Proefschrift Leiden.

- , *Verhandelingen ziel-, zede- en rechtsleer betreffende*. Leyden, Herdingh, 1821

- *De voet in 't graf; jongste gedichten van -*. Rotterdam, Smit, 1827.

Bilderdijks boekenwijsheid; symposium 28-29 april 1988; bijdragen over de veilingcatalogi van Bilderdijks bibliotheek; uitgeg. door M. van Hattum en J.Zwaan. Amsterdam, Vereniging "Het Bilderdijk-Museum", 1989.

Biografisch *lexicon voor de geschiedenis van het Nederlandse protestantisme*; onder red. van D. Nauta e.a. Kampen, Kok, 1978-. dl. 1. 1978. 2. 1983. 3. 1988.

Biographie *nationale*; publ. par l' Académie Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux Arts de Belgique. Bruxelles, Thiry-Van Bruggenhoudt, 1866-1944. 28 dl. + suppl. 1957- (1-).

Biographisch *woordenboek van protestantsche godgeleerden in Nederland*; onder red. van J. P. de Bie e.a. 's Gravenhage, Nijhoff, 1919-1949. 6 dl. Niet verder verschenen.

Blaaubeen, M. P. S., *De nuptiis*. Lugduni Batavorum, Herdingh, 1822. Proefschrift Leiden.

Blackstone, W., *Commentaries on the laws of England, in four books*; the twelfth ed., with the last corrections of the author; and with notes and additions bij Edward Christian. London, Cadell, 1793-1795. 4 dl.

- , *Commentaries on the laws of England*. London, The Layston Press etc., 1966. 4 dl. (=Oxford, 1765-1769).

Blanc, L. J. J., *Révolution française; histoire de dix ans, 1830-1840*; 1e à 4me éd. Paris, Pagnerre, 1844. 5 dl. in 3 bd. Dl. 1-4:4me éd.; dl. 5:1e à 4me éd.

Blauwkuip, F., *De taalbesluiten van koning Willem I*. Amsterdam, De Bussy, 1920. Proefschrift Amsterdam.

Blok, P. J., *Geschiedenis eener Hollandsche stad*. 's Gravenhage, Nijhoff, 1910-1918. 4 dl.

- , *Geschiedenis van het Nederlandsche volk*; 3e herz. dr. Leiden, Sijthoff, 1923-1926. 4 dl.

[Blomfield,] Charles James, *National education; a sermon preached in the church of St. Martin in the fields, on Sunday, February 18, 1838, in compliance with the Queen's letter on behalf of the National Society for educating the children of the poor in the principles of the established church* bij Charles James lord bishop of London. London, Fellowes, 1838.

- , *Speech of the lord bishop of London in the House of Lords, July 5, 1839 on the government plan for promoting national education*. London, Fellowes, [1839].

Bodin, J., Jo. Bodini Andegavensis *De republica libri sex latine ab autore redditi, multo quam antea locupletiores; cum indice locupletissimo*. Lugduni etc., Du-Puys, 1586.

- , *Sechs Bücher über den Staat*; Buch I-III; übers. und mit Anm. vers. von Bernd Wimmer; eingel. und hrsg. von P. C. Mayer-Tasch. München, Beck, 1981.

- , *Les six livres de la république; avec l' Apologie de R. Herpin*. Aalen, Scientia, 1961 (=Paris, 1583).

Boekholt, P. T. F. M., *Het lager onderwijs in Gelderland 1795-1858*. Zutphen, De Walburg Pers, 1978. Gelderse historische reeks, 11. Oorspr. proefschrift Groningen 1978.

De Boekzaal der geleerde wereld. Amsterdam, 1708-1863.

Boeles, P., *Over staatsregt, hervormd kerkbestuur en separatismus; naar aanleiding van het geschrift van Mr. G. Groen van Prinsterer: 'De maatregelen tegen de Afgescheidenen aan het staatsregt getoetst'*. Groningen, Oomkens, 1838.

Bolhuis, J. H. van, *De Noormannen in Nederland; geschiedenis hunner invallen gedurende de negende, tiende en elfde eeuwen, met opgave van derzelve gevolgen, uit echte bronnen geput*. Utrecht, Van Paddenburg, 1834-1835. 2 dl.

Bommel, C. R. A. van, *Brief aan den hoogleraar Matthijs Siegenbeek*. 's Gravenhage, Van Langenhuysen, 1840.

- , *Essai sur le monopole de l' enseignement aux Pays-Bas*. Anvers, Janssens, 1829. Zie voor het auteurschap Witlox I, 216, 2.

- , *Exposé des vrais principes sur l' instruction publique primaire et secondaire considérée dans ses rapports avec la religion*; par Mgr. l' évêque de Liège. Liège, Kersten, 1840.

- , *Kort begrip der voorstelling van de ware beginselen over het openbaar onderwijs*. 's Gravenhage, Van Langenhuysen, 1841.

- , *Trois chapitres sur les deux arrêtés du 20 juin 1829, relatifs au Collège Philosophique; par un père de famille pétitionnaire*. Bruxelles, Vanderborght, 1829. Zie voor het auteurschap Manning, p. 101-103.
- Bonald, L. G. A. de, *Législation primitive, considérée dans les derniers temps par les seules lumières de la raison, suivie de plusieurs traités et discours politiques*. Paris, Le Clere, An XI-1802. 3 dl.
- , *Oeuvres complètes...* publ. par J. P. Migne. Paris, Migne, 1864. 3 dl.
- , *Théorie du pouvoir politique et religieux dans la société civile démontrée par le raisonnement et par l'histoire; suivie de la théorie de l'éducation sociale, et de l'administration publique*. Paris, Le Clere, 1854. 2 dl. *Oeuvres*, 1-2.
- Bonder, H., *De archieven van de Algemeene Staatssecretarie en van het Kabinet des konings met de daarbij gedeponeerde archieven over 1813-1840*. 's-Gravenhage, z. uitg., 1938.
- Boneschansker, J., *Het Nederlandsch Zendelinggenootschap in zijn eerste periode; een studie over opwekking in de Bataafse en Franse tijd*. Leeuwarden, Dijkstra, 1987. Proefschrift Groningen.
- Boneval Faure, R. van, *Levensschets van Mr. B. D. H. Tellegen*, in *Jaarboek van de Kon. Akad. van Wetenschappen* 1885, p. 42-84.
- Bonnet, J., *Notice sur la vie et les écrits de M. Merle d' Aubigné*. Paris etc., Grassart etc., 1874.
- Bor, P. C., *Oorsprongk, begin, en vervolg der Nederlandsche oorlogen, beroerten, en burgerlyke oneenigheden...* Amsterdam, Van Someren, 1679-1684. 4 dl.
- Borger, E. A., *Disputatio de mysticismo*. Harlemi, Van Walré, 1819. Verhandelingen, raakende den natuurlijken en geopenbaarden godsdienst, uitgeg. door Teyler's godgeleerd genootschap, 29.
- , *Disputatio de mysticismo*; 2^a ed. Hagae Comitum, Allart, 1820.
- Borghgraef-van der Schueren, B., *De universiteiten in de zuidelijke provincies onder Willem I*. Brussel, Paleis der Academiën, 1973. Meded. van de Kon. Acad. voor wet., lett. en schone kunsten van België; klasse der lett., jrg. 35, 5.
- Borgnet, C. J. A., *Histoire des Belges à la fin du XVIIIe siècle*; 2e éd., rev. et augm. Bruxelles, Lacroix etc., 1861-1862. 2 dl. in 1 bd.
- Borneman, N., *Algemeene roepstem aan de Gereformeerden in Nederland*. Sneek, Joling, 1834.
- Bornewasser, J. A., *The authority of the Dutch State over the Churches, 1795-1853*, in *Britain and the Netherlands VII*; ed. A. C. Duke and C. A. Tamse (The Hague, Nijhoff, 1981), p. 154-175.
- , *Koning Willem II*, in *Nassau en Oranje in de Nederlandse geschiedenis* (Alphen aan den Rijn, Sijthoff, 1979), p. 273-305.
- Borssum Waalkes, P. van, *Opmerkingen en wenken betreffelijk het bestuur der Hervormde kerk in Nederland*. Sneek, Holtkamp, 1842.
- Bos, F. L., *Archiefstukken betreffende de Afscheiding van 1834*. Kampen, Kok, 1939-1946. 4 dl.
- Bosboom-Toussaint, A. L. G., *De graaf van Leycester in Nederland*; door A. L. G. Toussaint. Amsterdam, Beijerinck, 1845-1846. 3 dl. in 4 bd.
- Bosch, A., *Essai sur la liberté de l'enseignement...* Bruxelles, Imprimerie-Librairie Romantique, 1829.
- Bosch, J. G. H., *Specimen juridicum inaugurale Ad articulum 391 Codicis Civilis Napoleontici*. Lugduni Batavorum, Cyfveer, 1822. Proefschrift Leiden.
- Bosch Kemper, J. de, *Anthon Gerard Alexander ridder van Rappard, de ontwerper en verdediger van de schoolwet van 1857, uit zijn dagboek en nagelatene aanteekeningen geschetst*. Amsterdam, Witkamp, 1870.
- , *Het Besluit omtrent het onderwijs*, in *De Tijdgenoot II* (1842), 33-36.

- , *Geschiedenis van Nederland na 1830; met aant. en onuitgeg. stukken*. Amsterdam, Witkamp etc., 1873-1882. 5 dl.
 - , *Het godsdienstig onderwijs op de openbare scholen*, in *De Tijdgenoot* IV (1844), 529-539.
 - , *Handleiding tot de kennis van het Nederlandsche staatsregt en staatsbestuur*; verm. uitg., bijgew. tot op de wetgeving op 10 augustus 1865. Amsterdam, Müller, 1865. *Handleiding tot de kennis van de wetenschap der zamenleving en van het Nederlandsche staatsregt* III.
 - , *Een laatste woord over de conceptwet op het onderwijs*, in de *Amsterdamsche Courant* no. 154 van 2 julij 1857. Een overdr. in ARA, G.v.P., no. 125.
 - , *Open brief aan Mr. G. Groen van Prinsterer*. Amsterdam, Witkamp, 1857.
 - , [Rec. van] *Aan de Hervormde gemeente in Nederland* [door G. Groen van Prinsterer], in *De Tijdgenoot* III (1843), 117-125.
 - , [Rec. van] *Adres aan de Algemeene synode der Nederlandsche Hervormde kerk* [door G. Groen van Prinsterer], in *De Tijdgenoot* II (1842), 322-325; 545-552.
 - , [Rec. van] *Handboek der geschiedenis van het vaderland* [door G. Groen van Prinsterer]; 1^e afl., in *De Tijdgenoot* I (1841), 81-86.
 - , [Rec. van] *Handboek etc.*; 2^e afl., in *De Tijdgenoot* II (1842), 581-584.
 - , *De regten van het huis, de kerk en den staat omtrent het onderwijs*, in *De Tijdgenoot* IV (1844), 408/9.
 - , *Repliek aan Mr. G. Groen van Prinsterer*. Amsterdam, Witkamp, 1857.
 - , *De staatkundige geschiedenis van Nederland van 1814 tot 1830*. Amsterdam, Müller, 1868. *Handleiding tot de kennis van de wetenschap der zamenleving en van het Nederlandsche staatsregt* II, 3.
- Bosscha, Johannes, *Het leven van Willem den Tweede koning der Nederlanden en groothertog van Luxemburg* beschreven door -; 2e herz. uitg. Amsterdam, Van Gogh, 1854.
- , *Willem de Clercq herdacht*. 's Gravenhage, Nijhoff, 1874.
- Bossuet, J. B., *Discours sur l'histoire universelle; depuis le commencement du monde jusqu'à l'empire de Charlemagne*. Paris, Didot, 1814. 2 dl. in 1 bd.
- , *Oeuvres complètes*. Besançon, Outhenin-Chaladre, 1836. 9 dl.
 - , *Politique tirée des propres paroles de l'Écriture Sainte; à monseigneur le dauphin; ouvrage posthume*; 1e partie; 3me éd. rev. et corr. Paris, Mariette, 1714.
- Bouman, H., *Broederlijke toespraak aan allen, die de Hervormde kerk in Nederland lief hebben, en om haren vrede bidden*, door -, lidmaat der Hervormde gemeente en gewezen medelid der laatst gehouden synode. Utrecht, Van Terveen, 1842.
- 'Boutmy', art. in *Nederland's patriciaat* 57 (1971), 68-84.
- Boutmy, E. J. C., *Bijdrage tot de genealogie van het geslacht Boutmy-Boutmy de Katzmann en aanverwante families*, in de *Nederlandsche Leeuw* 91 (1974), 8-34.
- Bovet, F., *Voyage en Terre-Sainte*. Paris, Grassart. 1861.
- Bowring, J., *Brieven, geschreven op eene reize door Holland, Friesland en Groningen*; uit het Engelsch. Leeuwarden, Suringar, 1830.
- , *Iets over de Hollandsche taal- en letterkunde*; uit het Engelsch [vert. door A. Telting]. Leeuwarden, Suringar, 1829.
- Brakel, W. à, *De leer der voldoening, naar de belijdenis der Nederlandsche Hervormde kerk, verklaard en verdedigd*; herdr. ter waarschuwing tegen het *Adres aan de synode* van A. Rutgers van der Loeff, door J. J. L. van der Bruggen. Amsterdam, Höveker, 1842.

- Brakel, J. P. van, *Een gepekelde geschiedenis; van Katwijks zeewater tot Leids kaaszout*, in *Jaarboekje voor geschiedenis en oudheidkunde van Leiden en omstreken* 68 (1976), 158-171.
- Brants, J. L. P., *Groen's geestelijke groei; onderzoek naar Groen van Prinsterer's theorieën tot 1834*. Amsterdam, Van Soest, 1951. Proefschrift Amsterdam VU.
- Brauw, W. M. de, *De departementen van algemeen bestuur in Nederland sedert de omwenteling van 1795*. Utrecht, Kemink, 1864. Proefschrift Utrecht.
- Bresson, L., *Notice sur le comité wallon pour les affaires vaudoises*, in *Bulletin de l'histoire des églises wallonnes*, 1e série, V (1892), 270-280.
- , *La question du traitement des pasteurs wallons par l'état*, in *Bulletin de l'histoire des églises wallonnes*, 2e série, IV (1902?), 399-418.
- Bretschneider, K. G., *Over de grondslagen van de magt der roomsche pausen; ter gelegenheid van het in gerucht zijnd concordaat, tusschen Willem II en den pauselijken stoel; naar het Hoogduitsch; met geschiedkundige aant. van den vertaler*. Tiel, Campagne, 1841.
- Brief aan den Hooggel. Heer H. W. T[ydeman] over het geplaatste omtrent Oldenbarneveld en De Witt in de Mnemosyne Xde deel, [door Q.N.], in *De recensent, ook der recensenten* 14 (1821) II, 450-456. Zie ook dl. 15 (1822) I, 282/3.
- Brief van eenen r.c. priester aan zijnen vriend, over het teekenen van petitiën betreffende het concordaat en het openbaar onderwijs, benevens eene beschouwing van de petitiën der r.c. pastoren van Amsterdam aan den koning en de Staten-Generaal gerigt. Amsterdam etc., Vink etc., 1829.
- Brill, S. P., *Adres aan al de onderwijzers en opvoeders in Nederland, alsmede aan al degene, welke het godsdienstig onderwijs en de godsdienstige opvoeding wenschen te behartigen*. Groningen, Schildkamp, 1840.
- Broere, C., *De brief van den hoogleeraar M. Siegenbeek aan den heer Mr. Groen van Prinsterer toegelicht*. 's Gravenhage, Ten Hagen, 1840.
- Broes, W., *De kerk en de staat in wederzijdsche betrekking volgens de geschiedenis*. Amsterdam, Van Munster etc., 1830-1841. 4 dl. in 5 bd.
- , *Wat willen eigenlijk de Zeven Haagsche Heeren? Door een' predikant bij de Hervormden*. Groningen, Wolters, 1843. De toeschrijving is gebaseerd op de catalogus van de UB-VU. Volgens Doorninck II, 642 en Knuttel (no. 28093) geschreven door S. Coolhaas van der Woude.
- , *Zedig-vrijmoedige bedenkingen tegen een, in gerucht zijnd', concordaat, tusschen Z. M. Willem II en den pauselijken stoel; 5e dr. met eenig aanvoegsel*. Amsterdam, Saakes, 1841. Zie voor het auteurschap Knuttel (no. 27873) en Rüter, *Rapporten* I, 151/2; cf. Thorbecke, Briefw. IV, 38.
- Brogie, C. J. V. A. de, *La diplomatie et le droit nouveau*. Paris, Lévy, 1868.
- , *Questions de religion et d'histoire*. Paris, Lévy 1860. 2 dl.
- Brom, G., *Cornelis Broere en de katholieke emancipatie*. Utrecht etc., Het Spectrum, 1955.
- Bronsveld, A. W., *Kroniek*, in *Stemmen voor waarheid en vrede* 5 (1868), 945-962.
- Brougham, H. P., *Practical observations upon the education of the people, adressed to the working classes and their employers...* London, Longmans etc., 1825. Herdr. in *Speeches* III, 99-152.
- , *Speeches of Henry lord Brougham, upon questions relating to public rights, duties and interests; with historical introductions and a critical dissertation upon the eloquence of the ancients; in four volumes*. Edinburgh etc., Black, 1838. 4 dl.

Brouwer, J., *Het binnenste naar buiten; beginselen en activiteiten van Mr. J. J. L. van der Brugghen (1804-1863)*. Zutphen, De Walburg Pers, 1981. Gelderse historische reeks, 15. Proefschrift Nijmegen.

Brouwer, P. W., *De bijbelleer, aangaande den persoon van Jezus Christus in het licht gesteld*; 2^e verm. dr. Arnhem, Nijhoff, 1827.

[Brouwer, T.,] *Gevaarlijke strekking van het openbaar onderwijs in Nederland*.

's Hertogenbosch, 1838. Uittreksel uit de *Cath. Ned. Stemmen* III (1837), 277-311 (no. 35-39).

Zie voor het auteurschap *Boekholt*, p. 210.

Brown, J. W., *An Italian campaign; or, the evangelical movement in Italy 1845-1887; from the letters of R[obert] W[alter] Stewart*. London, Hodder & Stoughton, 1890.

Bruch, J. F., *De protestantsche vrijheid; eene zamenspraak door -, hoogleeraar te Straatsburg*; uit het Hoogduitsch door S. A. J. de Ruever Groneman. Utrecht, Van der Post, 1857.

Brugghen, J. J. L. van der, 'Boekbeoordeeling' [van] *Geschiedkundige schets van Neêrlands schoolinrigting met aant. en bijlagen, door A. van den Ende. Deventer, De Lange, (Deventer, De Lange, 1847)*., in *Nijmeegsch schoolblad* III (1846/7), 67-72; 75-81.

- , *Studiën over de verhouding tusschen de beginselen van gezag en vrijheid op staatsgebied; uit de nalatenschap van mr. J. J. L. van der Brugghen*, in *Protestantsche bijdragen* II (1871), 105-128; 253-280; 369-392; 495-520; III (1872), 101-124; 225-248; 353-378; 443-485.

Brugmans, I. J., *Thorbecke*. Haarlem, Bohn, 1932. VUB, 56.

Brugsma, B., *Kort overzicht van de leer der opvoeding, door het onderwijs in de lagere scholen*; tweede, zeer verm. dr. Groningen, Zuidema, 1838.

- , *Vrijheid van onderwijs? Een brief, behelzende eenige bedenkingen over dit onderwerp bij de aanstaande beslissing van het belangrijke vraagstuk*. Groningen, Zuidema, 1840. Zie voor het auteurschap *Langedijk* no. 533.

Bruin, A. A. de, *Het ontstaan van de schoolstrijd; onderzoek naar de wortels van de schoolstrijd in de noordelijke Nederlanden gedurende de eerste helft van de 19de eeuw; een cultuurhistorische studie*. Barneveld, Bolland, 1985. Oorspr. verschenen als proefschrift Leiden.

Bruins Slot, J. A. H. J. S., *Groen van Prinsterer bij het herstel der hierarchie in de Roomsche-Katholieke kerk in Nederland*. Amsterdam, Bakker, 1931. Proefschrift Amsterdam VU.

Brutus, Stephanus Junius [ps. van Hubert Languet of Philippe de Mornay], Vindiciae, contra tyrannos; sive de principis in populum, populique in principem legitima potestate. Edimburgi, z. dr. [= Basel, Thomas Guarinus?], 1579.

Bruyère, J. de la, *Caractères; suivis des 'Caractères de Théophraste'*, trad. du grec par la Bruyère avec des notes et des additions par [Jean Geoffrey de] Schweighaeuser. Paris, Firmin-Didot, 1841.

Bruijn, J. de, *Thomas Chalmers en zijn kerkelijk streven*. Nijkerk, Callenbach, 1954. Ook verschenen als proefschrift Utrecht.

[Buat-Nancay, L. G. (du),] *Les origines, ou l'ancien gouvernement de la France, de l'Allemagne et de l'Italie...* La Haye (= Paris, Didot), 1757. 4 dl. Zie voor het auteurschap Barbier, *Dictionnaire* III, 750 s.v. *Origines*.

Buchanan, G., *Rerum Scoticarum historia; auctore Georgio Buchano Scoto ad Jacobum VI Scotorum regem; accessit De jure regni apud Scotos dialogus, eodem Georgio Buchano auctore. Trajecti ad Rhenum, apud Antonium Schouten, 1697*.

Buck, H. de, *Bibliografie der geschiedenis van Nederland... met medew. van E. M. Smit*. Utrecht, H & S, 1979 (= Leiden, 1968).

Buddingh, D., *Aan alle onderwijzers, leden van het Nederlandsch Onderwijzers-Genootschap, naar aanleiding van mijn Protest, tegen de beginselen der hoofd-vereening, van den 15ⁿ maart 1856*. 's Gravenhage, z. uitg., 1856. Overdr. uit de 's Gravenhaagsche Nieuwsbode van 28-31 maart 1856.

Büchmann, G., *Geflügelte Worte; der Zitatenschatz des deutschen Volkes... fortgesetzt von Walter Robert-Tornow und Eduard Ippel*; 24 verm. und verb. Aufl. bearb. von Bogdan Krieger. Berlin, Haude & Spener, 1910.

Büchmann, G., *Geflügelte Worte etc.*; 31 Aufl. durchges. von A. Grunow. Berlin, Haude & Spener, 1967. Tenzij anders vermeld wordt deze editie geciteerd.

Buffon, G. L. L. de, *Oeuvres philosophiques; texte établi et présenté par Jean Piveteau avec la collab. de Maurice Fréchet et Charles Bruneau*. Paris, P.U.F., 1954.

Bunsen, C. C. J. (von), *Niebuhr als Diplomat in Rom*, in Niebuhr, *Lebensnachrichten III* (Hamburg, Perthes, 1839), 303-330.

- , *Die Verfassung der Kirche der Zukunft; praktische Erläuterungen zu dem Briefwechsel über die deutsche Kirche, das Episkopat und Jerusalem*. Hamburg, Rauhe Haus, 1845.

Burgerlijk Wetboek, *voorafgegaan door de wet, houdende algemeene bepalingen der wetgeving van het koninkrijk, vergeleken met het Romeinsche en Fransche regt*; onder toezigt van S. P. Lipman. Amsterdam, Meijer Warnars etc., 1839.

Burke's *genealogical and heraldic history of the peerage baronetage and knightage*; founded 1826 by John Burke and Sir Bernard Burke; ed. by L. G. Pine; hundredth ed. London, Burke's Peerage, 1953.

Burke, E., *Reflections on the revolution in France*. London, Sharpe, 1820. 2 dl.

- , *The works; with a portrait and life of the author*. London, McLean, 1823. 8 dl.

Busken Huet, C., *Aan J. H. Gunning, predikant bij de Hervormden te 's Gravenhage*. Haarlem, Kruseman, 1864.

- , *Ongevraagd advies, in de zaak van Pierson tegen Réville c.s.* Haarlem, Van Asperen van der Velde, 1866.

Buursma, J. H., *Nederlandse geleerde genootschappen opgericht in de 18e eeuw*. Uithoorn, Discom, 1978. Bibliografische bijdragen, 7.

Buijs, J. T., *De Nederlandsche staatsschuld sedert 1814*. Haarlem, Kruseman, 1857.

Buzanval, *Lettres et négociations de Paul Choart, seigneur de Buzanval, et de François d' Aerssen, suivies de quelques pièces diplomatiques concernant les années 1593-1596 et 1602-1606*; publ. pour la première fois par G. G. Vreede. Leide, Luchtmans, 1846.

Bijbel. O. T. Frans., *L'Ancien Testament*. Neuchâtel, Wolfrath, 1847-1861. 2 dl. 1. La première partie... contenant le Pentateuque et les livres historiques. 1861. 2. La seconde partie... comprenant les hagiographes et les prophètes; trad. nouv. d'après l'hébreu par H. A. Perret-Gentil. 1847.

- , *La sainte bible; ancien testament*; nouv. version du texte hébreu. Lausanne, Bridel, 1861. Bevat alleen de Pentateuch.

Bijdragen *betrekkelijk den staat en de verbetering van het schoolwezen in het Bataafsch gemeenebest (c.q. Koninkrijk Holland)*. Leyden, 1801-1809. 9 dl.

Bijdragen *ter bevordering van het onderwijs en de opvoeding, voornamelijk met betrekking tot de lagere scholen in Holland*. Leyden, 1810-1814. 8 dl.

Bijeenkomsten *van het Evangelisch Verbond te Genève*; bijlage tot de *Heraut* no. 36-39 (6-27 sept.) van jrg. 12 (1861).

Bylandt, C. J. E. van, *Het regt van petitie*. 's Gravenhage, Nijhoff, 1864. Proefschrift Leiden.

Bijleveld, W. J. J. C., *Een en ander uit de geschiedenis van het kasteel Oud-Poelgeest*, in *Jaarboekje voor geschiedenis en oudheidkunde van Leiden en Rijnland* 1 (1904), p. 140-149.

- , *Geschiedenis van het kasteel Endegeest*, in *Jaarboekje etc.* 6 (1909), p. 1-44.

- , *Oud-Poelgeest*, in *Jaarboekje etc.* 4 (1907), p. 75-92.

- , *Verscheidenheden uit de omgeving van Leiden*. Leiden, De Bink, 1951.

Bijvoegsel tot het Staatsblad van het koninkrijk der Nederlanden; nieuwe uitgave; bew. door en onder toezigt van C. C. E. d' Engelbronner. Gorinchem, Noordduyn, 1852-1853. 1e serie 1813-1820. 1852. 2e serie 1821-1830. 1853.

- -----

C. [te Utrecht = A. J. van Beeck Calkoen?], [*Rec. van Groens*] *Adviezen 1856/7 II, 2e afl. (Lager onderwijs)*, in *Boekzaal* 1857 II, 503-506.

Calkoen, G. G., *De Gevangenpoort of Voorpoort van den Hove*, in *Die Haghe* 1906, p. 1-242.

Calvin, J., *Joannis Calvini Institutio christianae religionis; cum brevi annotatione atque indicibus locupletissimis ad editionem Amstelodamensem accuratissime exscribi curavit A. Tholuck*. Berolini, Eichler, 1834-1835. 2 dl.

[Candidus,] *Gronden van bemoediging in deze zorgvolle dagen, betrekkelijk het lager onderwijs en voorstellen ter verbetering; opgedragen aan allen, die hunne kinderen en hun vaderland lief hebben. I*. Groningen, Oomkens, 1840.

Cange, Charles du Fresne seigneur du, *Glossarium mediae et infimae latinitatis...* ed. nova aucta a Leopold Favre. Niort, Favre, 1883-1887. 10 dl.

Canning, G., *The speeches of -; with a memoir of his life by R. Therry*; 3^d ed. London, Ridgway, 1836. 6 dl.

Capadose, A., *Aan mijne geloofsgenooten in de Nederlandsche Hervormde gemeente te 's Gravenhage*. 's Gravenhage, Dill, 1843.

- , *Le despotisme considéré comme le développement naturel du système libéral et comme le complément de la révolte de l' homme contre Dieu*. Amsterdam, Den Ouden, 1830.

- , *Eenheid en verscheidenheid, of de apostolische leer der christelijke eenheid, verdedigd tegen L. G. Pareau, professor in de theologie en academieprediker te Groningen*. 's Gravenhage, Van Golverdinge, 1842.

- , *Ernstig en biddend woord aan de getrouwe leeraren der Hervormde kerk in Nederland, betreffende den tegenwoordigen toestand van de kerk en derzelver synodaal bestuur*. Amsterdam, Messchert, 1835.

- , *Ontboezeming over het concordaat*. 's Gravenhage, Van Golverdinge, 1841.

Capefigue, J. B. H. R., *Histoire de la Réforme, de la Ligue et du règne de Henri IV*. Bruxelles, Hauman, 1834-1835. 8 dl.

Capodistrias, John, *Letter to the tsar Nicholas I*; pref. by Constantine Tsatsos. London, Doric Publications, 1977.

Cappelli, A., *Dizionario di abbreviature; latine ed italiane*; sesta ed. Milano, Hoepli, 1961.

Carné, L. J. M. de, *Etudes sur l' histoire du gouvernement représentatif en France, de 1789 à 1848*. Paris, Didier, 1855. 2 dl.

Carrell, A., *Histoire de la contre-révolution en Angleterre, sous Charles II et Jacques II*. Paris, Sautetlet, 1827.

Catalogus bibliothecae academiae Lugduno-Batavae; dl. XLVII; proefschriften der Leidse universiteit; uitsluitend tweede helft der 18e en eerste helft der 19e eeuw. Leiden, Universiteitsbibliotheek, 1939.

Catalogus... van boeken... nagelaten door... Willem Bilderdijk (1832). Zie voor de volledige titel *Bilderdijs boekenwijsheid*, initio.

The Catholic encyclopedia; an international work of reference on the constitution, doctrine, discipline, and history of the Catholic church; ed. by Charles G. Herbermann a.o. New York, Appleton etc., 1907-1918. 16 bd.

Cérisier, A. M., *Tableau de l'histoire générale des Provinces-Unies*. Utrecht etc., Van Schoonhoven etc., 1777-1784. 10 dl.

Chalmers, Th., *Works*. Glasgow, Collins etc., z.j. 21 dl.

Chandler, R., *Reize door Griekenland, ondernomen op kosten van het genootschap van dilettanti*; uit het Engelsch vert. en met eenige aant. verm. door O. R. F. W. Winkelman; [met een voorrede van Meinard Tydeman]. Utrecht, Van den Brink, 1779.

Channing, W. E., *Zede- en staatkundige toespraken*; uit het Engelsch; met eene voorrede van C. Star Numan. Groningen, Wolters, 1850.

Chantepie de la Saussaye, D., *Aan de redactie van 'de Nederlander'*, in *Nederlander* no. 1336 (30 oct. 1854).

- , *Antwoord aan De Nederlander en De Bazuin*, in *Ernst en vrede* I (1853), 378-382.
- , *Brief aan Mr. G. Groen van Prinsterer, ten geleide van eene tweede uitgave van 'De nood der kerk', 'Brief aan het gezelschap 'Ernst en vrede', voor het eerst verschenen in 1859; met een naschrift, naar aanleiding van Mr. Groen van Prinsterer's Studien en schetsen ter schoolwetherziening'*. Rotterdam, Tassemeijer, 1865. I-III.
- , *Bijdrage tot kenschetsing van den strijd in de Nederlandsche Hervormde kerk (naar aanleiding van een verlangen in 'De Nederlander' geuit)*, in *Ernst en vrede* II (1854), 273-292.
- , *La crise religieuse en Hollande; souvenirs et impressions*. Leyde, De Breuk & Smits, 1860.
- , *Gedachten over het wezen en de behoeften der kerk, bepaaldelijk der Nederlandsche Hervormde; eerste afl.* Leyden, Zitman, 1855. Niet verder verschenen.
- , *Gezag en vrijheid*, in *Ernst en vrede* I (1853), 11-31; 81-121.
- , *De nood der kerk; brief van den redacteur van het tijdschrift 'Ernst en vrede' aan het gezelschap van dien naam*. Utrecht, Kemink, 1859.
- , *Onze toestand*, in *Ernst en vrede* III (1855), 1-26.
- , *Opmerkingen omtrent de vraag: 'Wat is getrouwheid in de bediening van het leeraarsambt in de Nederlandsche Hervormde kerk?'*, in *Ernst en vrede* II (1854), 27-40.
- , *Een oude en toch ook nieuwe profetie*, in *Ernst en vrede* II (1854), 430-452.
- , [Rec. van] L. S. P. Meyboom, *Het leven van Jezus*, in *Ernst en vrede* II (1854), 248-272.
- , *De schrijver van de politieke beschouwingen in 'De Vereeniging' en het tijdschrift 'Ernst en vrede'*, in *Ernst en vrede* III (1855), 251-256.
- , *De strijd der gemeente; antwoord aan Dr. A. Pierson, met een woord aan de gemeente*. Rotterdam, Tassemeijer, 1864.
- , *Trois sermons sur Rome: Rome payenne; l'église à Rome; Rome et la réforme*. Leyde, Zitman, 1855.
- , *Verdediging van de ethisch-irenische rigting, zoo als die in dit tijdschrift vertegenwoordigd wordt, tegenover bedenkingen van anti-revolutionaire zijde. (Eene bijdrage tot de kenschetsing der kerkelijke geschillen in Nederland in de laatste jaren.) Met bijlagen*, in *Ernst en vrede* VI (1858), 1-45.

- , *Een woord aan Dr. A. Pierson, predikant bij de Waalsch-Hervormde gemeente te Rotterdam, naar aanleiding van diens geschrift: 'Onverdraagzaamheid'*; 2e dr. Rotterdam, Tassemeijer, 1864.
- , *De zienswijze der regering omtrent de verspreiding van het christendom in Nederlandsch Indië*, in *Ernst en vrede II* (1854), 55-61.
- Chateaubriand, F. R. de, *De la monarchie selon la Charte*. Paris etc., Le Normant etc., 1816.
- , *Etudes ou discours historiques sur la chute de l'empire romain, la naissance et les progrès du christianisme; et l'invasion des barbares; suivis d'une analyse raisonnée de l'histoire de France*. Bruxelles etc., Hauman etc., 1831. 4 dl.
- , *Etudes etc.* Bruxelles, Wahlen, 1832. 4 dl.
- , *Oeuvres complètes*. Bruxelles, De Mat, 1826-1832. 27 dl. in 31 bd.
- Châtelain, N., *Histoire du synode de Dordrecht considéré sous ses rapports religieux et politiques, dès 1609 à 1619*. Paris etc., Cherbuliez etc., 1841.
- Chevalier, J., *Pascal*. Paris, Flammarion, 1936.
- Choix de rapports, opinions et discours prononcés à la Tribune Nationale depuis 1789 jusqu'à ce jour; recueillis dans un ordre chronologique et historique [par Guillaume Lallemand]*. *Années 1789-1815 et 1819*. Paris, Eymery & Corréard, 1818-1825. 23 dl.
- Christelijke opleiding op de lagere scholen in ons vaderland [door H.]. Rotterdam, Wijt, 1837.
- Christophilus, *Gedachten over het ter sprake zijnde sluiten van een concordaat met den pauselijken stoel, of liever: Over het in werking brengen van het concordaat, door onze regering (in 1827) gesloten voor het voormalige koninkrijk der Nederlanden, in ons tegenwoordig koninkrijk; een bijdrage tot de Zedig-vrijmoedige bedenkingen tegen een, in gerucht zijnd', concordaat, tusschen Z. M. Willem II en den pauselijken stoel*. Amsterdam, Saakes, 1841.
- Cioranescu, A., *Bibliographie de la littérature française du dixhuitième siècle*. Paris, C.N.R.S., 1969. 3 dl.
- Claessens, P., *La Belgique chrétienne depuis la conquête française jusqu'à nos jours (1794-1880)*. Ixelles-Bruxelles, Imprimerie polytechnique, 1883. 2 dl. in 1 bd.
- Classen, J., *Barthold Georg Niebuhr; eine Gedächtnisschrift zu seinem hundertjährigen Geburtstage den 27. August 1876*. Gotha, Perthes, 1876.
- Clemens, C. H., *Iets over het lager onderwijs*. Nijmegen, Thieme, 1840.
- Clercq, W. de, *Eenige wenken omtrent de dichterlijke loopbaan van W. Bilderdijk*, in *Gedenkzuil voor W. Bilderdijk* (Amsterdam, Westerman, 1833), p. 1-57.
- Cnoop Koopmans, W., *Disputatio de Sardanapalo*. Amstelodami, Warnars, 1819.
- Une coalition en 1859*. Paris, Dentu, 1859.
- Code d'instruction criminelle*; éd. conforme à l'éd. originale du *Bulletin des lois*. Paris, Chaumerot, 1809.
- Colenbrander, H. T., *Gedenkstukken der algemeene geschiedenis van Nederland van 1795 tot 1840*; uitgeg. door -; dl. IX en X. 's Gravenhage, Nijhoff, 1916-1922. 7 dl. R.G.P., grote serie, 31, 37, 40, 42, 44, 46, 50.
- , *Gesprekken met koning Willem I*; medeged. door -, in *BMHG 31* (1910), p. 258-313.
- , *Ontstaan der grondwet*; bronnenverzameling uitgeg. door -. 's Gravenhage, Nijhoff, 1908-1909. 2 dl. R.G.P., kleine serie, 1 en 7.
- , *Willem II koning der Nederlanden*. Amsterdam, Meulenhoff, 1938. *Nederlandsche historische bibliotheek*, 22.
- Comba, E., *Storia dei Valdesi*; terza ed. Torre Pellice, Libreria Claudiana, 1935.
- Commissaris, A. C. J., *Geschiedenis van de emancipatie der katholieken in Nederland van 1795 tot 1903*. Groningen etc., Wolters, 1931.

Het concordaat en de pausselijke bulle van 1827; benevens de oorspronkelijke Latijnsche tekst, waarbij gevoegd de, tusschen de pausselijke stoel en het Fransch gouvernement geslotene overeenkomst in 1801, tot bovenstaande betrekkelijk, gevolgd naar de officieele bekendmakingen. Amsterdam, Zeelt, 1841.

Concordaat, gesloten te Rome den 18^e juni 1827, tusschen Zijne Heiligheid Leo XII, paus van Rome, en Zijne Majesteit Willem I, koning der Nederlanden; benevens alle artikelen welke het concordaat van 1801 bevatten. 's Gravenhage, Ten Hagen, 1827.

Het concordaat; Nederlands vrees en verwachting; dichtstuk. Amsterdam, Prins, 1841.

Conférence de chrétiens. Zie Monod, Guillaume.

Les conférences de Genève 1861; rapports et discours publ. au nom du comité de l' Alliance Evangélique par D. Tissot. Genève, Georg etc., [1862]. 2 dl.

The consolidated treaty series; ed. and annotated by Clive Parry. Dobbs Ferry, N. Y., Oceana Publications, 1969-1984. 231 dl.

Constant de Rebecque, H. B. de, *Cours de politique constitutionnelle;* nouv. éd., mise en ordre et préc. d' une introd. par J[ean] P[ierre] Pagès. Paris, Didier, 1836. 2 dl.

Les constitutions et les principales lois politiques de la France depuis 1789; éd. par L. Duguit e.a.; 7me éd. par Georges Berlia. Paris, Librairie générale de droit et de jurisprudence, 1952.

Coolhaas van der Woude, S. Zie [Broes, W. (?),] *Wat willen etc.*

Coopman, Th., en J. Broeckaert, *Bibliographie van den Vlaamschen taalstrijd.* Gent, Siffer, 1904-1914. 10 dl.

Cormenin, L. M. de la Haye de, *Livre des orateurs par Timon;* 11e éd. Paris, Pagnerre, 1842.

Corneille, P., *Sertorius; tragédie;* éd. crit. publ. par Jeanne Streicher. Genève, Droz etc., 1959.

Textes littéraires français, 89.

Cornu, F. le, *Origine des églises réformées wallonnes des Pays-Bas; étude historique;* 2me éd. Utrecht, Van Boekhoven, [1949].

Corpus juris civilis; rec. Paulus Krueger e.a. Berolini, Weidmann, 1963-1968. 3 dl.

Costa, I. da, *Bezwaren tegen den geest der eeuw.* Leyden, Herdingh, 1823.

- , *Bezwaren, etc.;* na honderd jaren opnieuw uitgeg. door J. C. Rullmann. Amsterdam, Kirchner, 1923.

- , *Een en twintig dagen te Londen, bij gelegenheid der zamenkomsten van de Evangelische Alliantie doorgebracht.* Amsterdam, Höveker, 1852. Herdr. van serie artikelen in de *Nederlander.*

- , *Herinneringen uit het leven en den omgang van Willem de Clercq, medeged. in de Maatschappij tot nut van 't algemeen.* Amsterdam, Höveker, 1850. Werken, uitgeg. door de Vereeniging ter bevordering van christelijke lectuur.

- , *Kompleete dichtwerken;* uitgeg. door J. P. Hasebroek; 8^e dr. Leiden, Sijthoff, z.j. 3 dl.

- , *De laatste woorden van prins Willem den Eerste, in Nederlandsche stemmen over godsdienst, staat-, geschied- en letterkunde III, 76.* Zie voor het auteurschap *Brieven van Da Costa III, 198.*

- , *Landgenooten! Met het oog op God, blijf Nederlanders en vereenigd; een woord bij gelegenheid der wet van leening of heffing.* Leiden, Luchtmans, 1844.

- , *Het oogenblik, een woord over het ontwerp van grondwetsherziening.* Amsterdam, Höveker, 1848.

- , *Rekenschap van gevoelens bij gelegenheid van den strijd over het adres Aan de Hervormde gemeente in Nederland gegeven door -.* Amsterdam, Van Peursem, 1843.

Coup-d'oeil sur la Hollande, ou tableau de ce royaume en 1806 [par Jean Baptiste Louis Brayer de Beauregard]. Paris, Collin, 1807. 2 dl.

Court, J. V. de le, *Bibliographie nationale; dictionnaire des anonymes et pseudonymes (XVe siècle-1900)*; mis en ordre et enrichi par G. de le Court. T. 1. Bruxelles, Académie royale de Belgique, 1960.

Cousin, V., *De l'instruction publique en Hollande*. Bruxelles, Société belge de librairie, 1838. 2 dl.

- , *Du vrai du beau et du bien*; huitième éd. Paris, Didier, 1860.
- , *Fragments littéraires*. Paris, Didier, 1843.
- , *Histoire de la philosophie du XVIIIe siècle*. Paris, Pichon etc., 1829. 2 dl. *Cours de l'histoire de la philosophie* II, 1-2.
- , *Jacqueline Pascal; premières études sur les femmes illustres et la société du XVIIe siècle*; septième éd. Paris. Didier, 1869.
- , *Over het openbaar onderwijs in Holland*; vert. uit het Fransch [door K. Elix] Amsterdam, Elix, 1840.
- , *Rapport fait à la Chambre des pairs au nom d'une commission spéciale chargée de l'examen du projet de loi sur l'instruction primaire, le 21 mai 1833*, in Cousin, *Fragments littéraires*, p. 99-152.
- , *Rapport sur l'état de l'instruction publique dans quelques pays de l'Allemagne, et particulièrement en Prusse; 1re partie: Francfort-sur-le Mein, duché de Weymar, royaume de Saxe*. Paris, Imprimerie Royale, 1832.
- , *Rapport etc.*; nouv. éd. Paris. Levrault etc., 1833.
- , *La société française au XVIIe siècle d'après le Grand Cyrus de Mlle de Scudéry*. Paris, Didier, 1858. 2 dl. in 1 bd.

Cramer, J., *Alexandre Vinet als christelijk moralist en apologet geteekend en gewaardeerd*. Leiden, Brill, 1883. Uitgeg. door het Haagsch genootschap tot verdediging van de christelijke godsdienst.

Cramer van Baumgarten, G. J. F., *Gedachten omtrent den toestand der Nederlandsche Gereformeerde kerk; een woord aan allen, die het met die kerk wel meenen; geschreven na de synode van 1835*. Groningen, Schierbeek, 1835.

La Croix; journal de la vie chrétienne. Paris, 1859-1871. 12 dl.

Croker, J. W., *The Croker papers; the correspondence and diaries of -;* ed. by Louis J. Jennings. London, Murray, 1884. 3 dl.

- , *Essays on the early period of the French revolution; repr. from 'The Quarterly Review', with additions and corrections*. London, Murray, 1857.

Cuvier, G., F. J. M. Noël, *Première partie du rapport sur les établissemens de l'instruction publique, en Hollande; écoles primaires*. La Haye, z. uitg., 1816.

- , *Première partie etc.*; 2me éd. La Haye, z. uitg., 1818.
- , *Rapport sur les établissemens d' instruction publique en Hollande, et sur les moyens de les réunir à l'université impériale*. Paris, Fain, 1811.

- -----

Dagverhaal der handelingen van de Nationale vergadering representeerende het volk van Nederland. Den Haag, Swart, 1796-1798. 9 dl.

Dagverhaal der handelingen van het vertegenwoordigend (-en intermediair wetgevend) lichaam des Bataafschen volks. Den Haag, Stuerman, 1798-1802. 14 dl.

- Dahlmann, F. C., *Die Politik auf den Grund und das Masz der gegebenen Zustände zurückgeführt*; erster Band; 3. Aufl. Leipzig, Weidmann, 1847. Niet verder verschenen. 1^e uitg. 1835.
- Dale, J. H. van, *Groot woordenboek der Nederlandse taal*; tiende, geheel opnieuw bew. en zeer verm. dr. door C. Kruyskamp. 's Gravenhage, Nijhoff, 1976. 2 bd.
- Dam van Isselt, E. W. van, *Quelques observations*. Leeuwarde, Suringar, 1832.
- , *Eenige opmerkingen*; uit het Fransch vert. door F. J. Oosthof. Winschoten, Huisingh, 1833.
- Dankbaar, W. F., *Onbekrompen en ondubbelzinnig; herdenkingsrede ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van de Nederlandse hervormde predikanten-vereniging...* 's Gravenhage, Boekencentrum, 1962.
- Dansk *biografisk leksikon*. Kopenhagen, Schultz, 1933-1944. 27 dl.
- Daris, J., *Histoire du diocèse et de la principauté de Liège (1724-1852)*. Liège, Verhoven-Debeur etc., 1868-1873. 4 dl. in 2 bd.
- David, P., [*Rec. van Groens*] *La Prusse et les Pays-Bas*, in *Journal des débats*, 14 avril 1867. Een exemplaar in ARA, G.v.P., no. 125.
- Deknatel, J. C., *De kwartierstaat van Mr. Guillaume Groen van Prinsterer*, in *de Nederlandsche Leeuw* 85 (1968), 20-23; 326/7.
- Delplace, L., *La Belgique sous Guillaume I, roi des Pays-Bas*. Louvain, Istas, 1899.
- Delforterie, C. W., *Het laatste poorterboek van Leiden, deel K, 1789-1811*, in *Rijnland* 11 (1974), 3-43.
- Demoulin, R., *Guillaume Ier et la transformation économique des provinces belges (1815-1830)*. Liège etc., Fac. de philosophie et lettres de l'Université de Liège, 1938. Bibliothèque de la Fac. etc., 80.
- , *Les journées de septembre 1830 à Bruxelles et en province; étude critique d'après les sources*. Liège etc., Fac. de philosophie et lettres etc., 1934. Bibliothèque de la Fac. etc., 63.
- .De nos reformes etc. Zie Ancillon, J.P.F.
- Depping, G. B., *Histoire des expéditions maritimes des Normands, et de leur établissement en France au dixième siècle*. Paris, Ponthieux etc., 1826.
- Descartes, R., *Oeuvres*; publ. par Charles Adam et Paul Tannery. Paris, Vrin, 1971-. dl. (= Paris, 1897-1911).
- Desmarais, C., *Etudes critiques des historiens de la révolution française, ou Histoire des histoires de cette révolution*; 3e éd. Paris, Société reproductive des bons livres, 1837.
- Diepenhorst, I. A., *Historisch-critische bijdrage tot de leer van den christelijken staat*. Amsterdam, Noord-Hollandsche Uitgeversmaatschappij, 1943. Proefschrift Amsterdam VU.
- Diepenhorst, P. A., *Groen van Prinsterer*. Kampen, Kok, 1932.
- , *Onze strijd in de Staten-Generaal*. Amsterdam, De Standaard, 1927-1929. 2 dl.
- Diesner, Hans Joachim, *Thukydides und Thomas Hobbes; zur Strukturanalyse der Macht*, in *Historia* 29 (1980), 1-16.
- Doctrine de Saint Simon*; anon. art. in *de Quarterly Review* 45 (april-july 1831), 407-450.
- Documentatieblad voor de Nederlandse kerkgeschiedenis van de negentiende eeuw (DNK). Amsterdam, 1977- Nr. 1-.
- Doedens, A., *Nederland en de Frans-Duitse oorlog; enige aspecten van de buitenlandse politiek en de binnenlandse verhoudingen van ons land omstreeks het jaar 1870*. Zeist, z. uitg. 1973. Proefschrift Amsterdam VU.

- Doedes, J. I., *Antwoord op eene vraag van Dr. L. S. P. Meyboom over kerkleer en vrije evangelieprediking*, in *Ernst en vrede* I (1853), 453-458.
- , [Rec. van] *Het klassikaal bestuur van Amsterdam* [door J. A. Wormser] (Utrecht, Kemink, 1854), in *Ernst en vrede* II (1854), 168/9.
 - , *Een woord aan den Nederlander over kerkleer en vrije evangelie-prediking*, in *Ernst en vrede* II (1854), 61-65.
- Domela Nieuwenhuis, F. J., *Leven en karakter van A[braha]m des Amorite van der Hoeven, gedeeltelijk uit onuitgeg. brieven en zijne schriftelijke nalatenschap, beschreven door -*. Amsterdam, Gebhardt, 1859. Idem, *Naschrift*, *ibid.*, 1859.
- Dompierre de Chaufepié, H. J. de, *De protestantsche armverzorging in 's Gravenhage*, in *Bouwstenen* 12 (1893), 321-359.
- Donker Curtius, H. H., *Over den zin en de strekking van het formulier van verbindtenis voor predikanten in de Nederlandsche Hervormde kerk, vastgesteld bij de algemeene synode van Dordrecht in 1619*, in *Godgeleerde bijdragen* 8 (1834) II, 733-763. Zie voor het auteurschap . 96; Cramer van Baumgarten, *Gedachten*, p. 44-55.
- , *Over de werking van het formulier van verbindtenis voor predikanten in de Nederlandsche Hervormde kerk, vastgesteld bij de algemeene synode in 1619*, in *Godgeleerde bijdragen* 8 (1834) II, 840-871.
 - , *Geschied- en oordeelkundige aanmerkingen betrekkelijk het formulier van verbindtenis, vastgesteld door de algemeene synode van de Nederlandsche Hervormde kerk in den jare 1816*, in *Godgeleerde bijdragen* 9 (1835) I, 1-50.
- Doornik, J., *Specimen juris publici Belgici diplomaticum inaugurale De Magno Mariae Privilegio Lugduni Batavorum*, Van der Spyk, 1792. Proefschrift Leiden.
- Doorninck, J. I. van, *Vermomde en naamlooze schrijvers opgespoord op het gebied der Nederlandsche en Vlaamsche letteren*. Leiden, Brill, 1883-1885. 2 dl.
- Dorp aan de Vliet; *geschiedenis van Voorburg*; samengest. door Gabriël Gorris e.a.; 3e dr. Voorburg, Watez, 1977.
- Doyer T.z., [Antonie], *Proeve eener dichtertelijke vertaling in hexameters van het eerste boek der Temóra van Ossian; naar het Engelsch van Mac-Pherson*, in *Mnemosyne; mengelingen voor wetenschappen en fraaije letteren* 1822, p. 279-301.
- Dr. Stahl; [anon. nekrologie] in *Neue Evangelische Kirchenzeitung* 3 (1861), kol. 529-532 (no. 34 van 24 aug.).
- Het dreigende gevaar, of Weg met het concordaat; eenige dichtregelen door W.* Amsterdam, Otto, 1841.
- Droës, F., S. Verschuuren, *Katholiek Nederland en de Verlichting; een werkboek*. Tilburg, Theologische Fac. Tilburg, 1987. 2 dl.
- Dubos, J. B., *Histoire critique de l'établissement de la monarchie françoise dans les Gaules*; nouv. éd. rev., corr. et augm. Paris, Didot, 1742. 2 dl.
- Dubuat-Nancay. Zie Buat-Nancay.
- Ducpétiaux, E., *De l'état de l' instruction primaire et populaire en Belgique, comparé avec celui de l' instruction en Allemagne, en Prusse, en Suisse, en France, en Hollande et aux Etats-Unis; ouvrage dédié au sénat et à la chambre des représentants*. Bruxelles, Meline etc., 1838. 2 dl.
- Dufau, P. A., J. B. Duvergier, J. Guadet, *Collection des constitutions, chartes et lois fondamentales des peuples de l'Europe et des deux Amériques*. Paris, Chanson, 1821-1823. 6 dl.
- Dufour-Briët, F. C., *De kerkelijke en maatschappelijke achtergronden van de 87 studenten die in de periode 1801-1811 uit 's lands fonds een studiebeurs ontvingen voor de Leidse universiteit*. Leiden, z. uitg., 1973. Jrg. 10 (1973) van *Rijnland*.

Dumont (de CarlsCroon), J. F., *Corps universel diplomatique du droit des gens;...contenant un recueil de traités d'alliance, de paix, de trêve... qui ont été faits en Europe, depuis le règne de l'empereur Charlemagne jusques à présent...* Amsterdam etc., Brunel etc., 1726-1731. 8 dl. + suppl. (Amsterdam, 1739). 5 dl.

Dupaty, C. M. J. B. M., *Lettres sur l'Italie en 1785*; nouv. éd. Paris, Lebégue, 1815. 3 dl.

Duvergier, J. B., *Collection complète des lois, décrets, ordonnances, réglemens, avis du Conseil d'Etat... de 1788 à 1949*; 2me éd. Paris, Guyot & Scribe, 1834-1949. 150 dl.

Duyn van Maasdam, A. F. J. A. van der, en G. A. G. P. van der Capellen, *Gedenkschriften van den graaf van der Duyn van Maasdam en van den baron van der Capellen, bijeengez., gerangschikt en uitgeg. door hunnen vriend baron C. F. Sirtema van Grovestins*; uit het Fransch. Amsterdam, Van Gorcum, 1853.

- , *Notice et souvenirs biographiques du comte van der Duyn de Maasdam et du baron de Capellen; recueillis, mis en ordre et publ. par leur ami le baron C. F. Sirtema de Grovestins*. Saint-Germain-en-Laye, Picault, 1852.

Duynstee, X. P. D., *'s Pausen primaat in de latere Middeleeuwen en de Aegidiaansche school; naar authentieke bronnen bew.* Hilversum, Brand, 1935-1939. 3 dl.

Duyverman, J. P., *Uit de geheime dagboeken van Aeneas Mackay dienaar des konings 1806-1876*. Houten, De Haan, 1987.

Dyckmeester, H. A., *De separatione bonorum, secundum principia juris romani*. Lugduni Batavorum, Herdingh, 1823. Proefschrift Leiden.

Dijksterhuis, B., *Een industrieel geslacht: 1808-1908; gedenkschrift der firma's Diepen Jellinghaus & Co. gesticht in 1808, J. N. Diepen & Co. gesticht in 1845, Gebroeders Diepen gesticht in 1870*. Tilburg, Bijvoet Mutsaers, 1908.

- -----
Eekma, B., *Het lager schoolwezen in Nederland, bijzonder in de provincie Groningen onderzocht en opengelegd, aan alle vrienden van God, vaderland en koning*. Z.pl., z. uitg., 1840.

Eerenbeemt, H. F. J. M. van den, *'s Hertogenbosch in de Bataafse en Franse tijd 1794-1814; bijdrage tot de kennis van de sociaal-economische structuur*. Nijmegen, Centrale Drukkerij, 1955. Proefschrift Nijmegen.

Eert de waarheid; een enkel woord over het concordaat met Rome. Amsterdam, Jacobi, 1841.

Les églises wallonnes des Pays-Bas; [éd. par le Comité de l'Echo des églises wallonnes].

Amsterdam, z. uitg., 1963.

Egmond, N. van, *Consequent christendom; leven en werk van Mr. J. J. L. van der Brugghen*.

Wageningen, Veenman, 1964. Proefschrift Leiden.

Eichhorn, J. G., *Geschichte der drey letzten Jahrhunderte*; dl. 3-6: 2. unveränd. Aufl. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1803-1806. 6 dl.

- , *Geschichte etc.*; 3. Ausg. Hannover, Hahn, 1817. 6 dl. 1^e uitg. 1803-1804.

Eilerts de Haan, A. F., *De Noord-Nederlandsche landbouwkoloniën; eene studie over de Maatschappij van weldadigheid*. Amsterdam, Centen, 1872.

Ellis, H., *Original letters illustrative of English history; including numerous royal letters from autographs in the British Museum, and one or two other collections; with notes and illustrations*. London, Harding & Lepard etc., 1825-1846. 11 dl.

Elout, J. N. J., *De interpretatione in jure criminali*. Lugduni Batavorum, Hazenberg, 1822. Proefschrift Leiden.

Elout van Soeterwoude, P. J., *Brief aan den heer A. Rutgers van der Loeff over Z.W.E. adres aan de Algemeene synode*. Leiden, Luchtman, 1842.

- , *Brief over de gemeente*. 's Hage, z. uitg., 1872.

L'Empereur Napoléon Ier et l'Italie; [éd. par L. A. Léouzon Le Duc]. Paris, Lévy, 1859.

The Encyclopaedia of missions...; ed. by Edwin Munsell Bliss. New York etc., Funk & Wagnalls, 1891. 2 dl.

End, Th. van den, *Paolo Geymonat e il movimento evangelico in Italia nella seconda metà del secolo XIX*. Torino, Claudiana, 1969. Collana della Fac. Valdese de Teologia (Roma).

Proefschrift Utrecht.

Ende, A. van den, *Algemeene boekenlijst ten dienste der lagere scholen in Holland, benevens de dispositie van Zijne Excellentie den minister van Binnenlandsche Zaken betrekkelijk dezelve, genomen den 8. van hooimaand 1810*. Leyden, Du Mortier, 1810. Met suppl. (Leyden, 1811).

Ook afgedrukt in *Bijdragen ter bevordering van het onderwijs* etc. 1 (1810), 187-323 en 2 (1811), 367-402.

- , *Algemeene boekenlijst, ten dienste der lagere scholen in de noordelijke provincien van het koninkrijk der Nederlanden, eerst, uit kracht van art. 24 der Wet van 3 april 1806, gearresteerd bij besluit van Zijne Excellentie den minister van Binnenlandsche Zaken van 8 julij 1810, en nu met alle daartoe behoorende stukken en supplementen op nieuw gedrukt en uitgeg. op last van Zijne Majesteit den koning vervat in Hoogstedszelfs besluit van 14 junij 1815, no. 11*. 's Gravenhage, Algemeene landsdrukkerij, 1815.

- , *Geschiedkundige schets van Neêrlands schoolwetgeving met aantekeningen en bijlagen door -; en een berigt hem aangaande van J. Clarisse en J. Teissèdre l' Ange*. Deventer, De Lange, 1846.

- , *Ophelderende aanmerkingen betrekkelijk de algemeene boekenlijst ten dienste der lagere scholen binnen Holland, moettende dienen ten voorberigt op dezelve*. Leyden, Du Mortier, 1810. Ook afgedrukt bij Meylink, *Officiële geschiedenis*, p. 369-387 en in *Bijdragen ter bevordering van het onderwijs* etc. 1 (1810); cf. p. 187-323.

Engelbert van Bevervoorde, K. Th., *Geschiedenis van het Slot te Muiden vanaf de oudste tijden tot aan het begin van de twintigste eeuw*. Amsterdam, Maatschappij voor goede en goedkoope lectuur, 1926.

Engelbronner, C. C. E. d'. Zie Bijvoegsel tot het Staatsblad.

Engels, R., *Geloofs-roem; de leer der regtvaardiging door geloof in Jezus, beschouwd, in het licht van Gods Woord, als de hoofdwaarheid des evangeliums; den grondslag der Protestantsche kerk in het algemeen, en der Hervormd Gereformeerde in het bijzonder; benevens het allernaauwst verband van deze hoofdwaarheid, met de overige leerstukken, in onze oorspronkelijke geloofsbelijdenis, uit het evangelie aangenomen en beleden*. Groningen, Schierbeek, 1835-1842. 3 dl.

- , *Geloofs-verdediging*. Groningen, Schierbeek, 1836.

- , *Ontboezeming over de godsdienstige denkwijze; vroomheid en regtzinnigheid in de Hervormde kerk, bijzonder met betrekking tot de leeraars*; 2^e dr. Groningen, Schierbeek, 1834.

- , *Waarheid en geloof, of mijne Ontboezeming, in eenige voorname bijzonderheden nader opgehelderd en ontvouwd*. Groningen, Schierbeek, 1834.

- , Zie ook *Adres aan de Algemeene synode*.

Enklaar, I. H., *Groen van Prinsterer en het Nederlandsche zendelinggenootschap*, in Enklaar, *Kom over en help ons!* ('s Gravenhage, Boekencentrum, 1981), p. 67-88. Eerder verschenen in *Aspecten van het Reveil*, p. 89-105.

Ernstig woord aan leeraars en leden der Gereformeerde kerk in Nederland over het concordaat met Rome. Amsterdam, Den Ouden, 1841.

Erweckung am Beginn des 19. Jahrhunderts; Referate einer Tagung an der Freien Universität Amsterdam 26.-29. März 1985; hrsg. von Ulrich Gäbler und Peter Schram. Amsterdam, Vrije Universiteit, 1986.

Espen, Z. B. van, *Jus ecclesiasticum universum...* Lovanii, Stryckwant etc., 1700. 3 dl. in 2 bd. *Essai sur la nécessité du rétablissement du royaume des Pays-Bas, sous le rapport du système politique, connu sous le nom de système de la barrière.* La Haye, Frank, 1833.

Essays and reviews; 9th ed. London, Longman & Green, 1861.

Essen, J. L. van, *Bilderdijk en Groen van Prinsterer*, in *Het Bilderdijk-Museum* 1 (1984), (nr. 1), p. 6-11.

Estrades, G. L. d', *Lettres, mémoires et négociations...*; nouv. éd. Londres, Nourse, 1743. 9 dl.

Ette, A. J. H. van, *Onze volksvertegenwoordigers*, in *Jaarboek Centraal Bureau voor genealogie* 4 (1950), 107-159; 5 (1951), 81-118; 6 (1952), 11-64; 8 (1954), 129-174.

Evangelische Kirchenzeitung (EKZ). Berlin, 1827-1858. Voortgezet o.d.t. *Neue Evangelische Kirchenzeitung* (1859-1886).

- -----

Faber, F., *Histoire du théâtre français en Belgique depuis son origine jusqu' à nos jours...* Bruxelles, Olivier, 1878-1880. 5 dl.

Fabius, D. P. D., *Groen van Prinsterer over staatkundige partijen*, in *Schrift en historie; gedenkboek bij het vijftig-jarig bestaan der georganiseerde Antirevolutionaire Partij 1878-1928* (Kampen, Kok, 1928), p. 257-280.

- , *Studiën en schetsen op het gebied van staat en maatschappij.* Utrecht, Ruys, 1909-1924. 15 dl.

Fabri, F. G. K. E., *Die politischen Ereignisse des Sommers 1866; ein Wort zur Verständigung und zum Frieden zwischen Nord- und Süddeutschland.* Barmen etc., Langewiesche's Verlagshandlung, 1866.

Fafié, G., *Friedrich Julius Stahl; invloed van zijn leven en werken in Nederland 1847-1880.* Rotterdam, Bronder-Offset, 1975. Proefschrift Amsterdam.

Fargue, J. T. la, *Beschryvinge van het recht en de gesteltenisse der Barrière, zodanig als die aan de Vereenigde Nederlanden met plegtige traktaaten verzékerd, en nu van Vrankrijk overweldigd is.* 's Gravenhage, De Cros, 1746.

Feburé, J. le, *De toetsen getoetst, of verdediging van het Adres aan alle mijne Hervormde geloofsgenooten, tegen de zoogenaamde toetsing van Bernardus Verwey, aan den geest der waarheid, der liefde en des vredes.* Amsterdam, Den Ouden, 1828.

Feest-gezangen, *ter gelegenheid der luisterrijke serenade, welke door de studenten zal gegeven worden ter eere hunner professoren in de theologie aan de Groninger hoogeschool, op dingsdag den 14 maart 1843.* Groningen, Geertsema, 1843.

Feith, H. O., *Aan de Hervormde gemeente in Nederland.* Groningen, Scholtens, 1843.

Feith, R., *Proeve van eenige gezangen voor den openbaren godsdienst.* Amsterdam, Allart, 1804, 2 dl.

Feller, F. X. de, *Biographie universelle ou dictionnaire historique...*; éd. rev. et continuée jusqu'en 1848... Paris, etc., Leroux etc., 1847-1850. 8 dl. + suppl.

Fénelon, F. de Salignac de la Mothe, *Oeuvres; préc. d' études sur sa vie, par L. Aimé-Martin.* Paris, Lefèvre, 1835. 3 dl.

Ferber, R., *Zenons Paradoxien der Bewegung und die Struktur von Raum und Zeit*. München, Beck, 1981. Zetemata, 76.

Fiévée, J., *Correspondance et relations de — avec Bonaparte premier consul et empereur pendant onze années (1802 à 1813)*; publ. par l'auteur. Paris, Desrez etc., 1836. 3 dl. in 1 bd.

- , *Histoire de la session de 1815*; 3me éd. Paris, Le Normant, 1818.

- , *Correspondance politique et administrative, commencée au mois de mai 1814, et dédiée à M. le comte de Blacas d' Aulps*. Paris, Le Normant, 1816-1818. 10 dl. Dl. 1 en 4: 5me éd. (1816), 3 en 5: 4me éd. (1816). Naar deze uitgave, in de K.B. onder signatuur 547 J 1-10, wordt geciteerd. Blijkens *Verslag van de aanwinsten der K.B.*, p. 323 bezat Groen de 1e of 2e dr. van het complete vijftiendelige werk (1815-1819).

Filmer, R., *Patriarcha and other political works*; ed. from the original sources and with an introd. by Peter Laslett. Oxford, Blackwell, 1949. 1e uitg. 1680.

Flashar, E., *Die Volksschule in ihrem lebendigen Zusammenhange mit dem ganzen christlichen Gemeinwesen*, in *Die Verhandlungen des zwölften deutschen evangelischen Kirchentages zu Brandenburg a.d. H[avel] im September 1862*; im Auftrage der vereinigten Ausschüsse hrsg. von dem Secretariat (Berlin, Hertz, 1862), p. 43-64.

Fliedner, Th., *Collektenreise nach Holland und England, nebst einer ausführlichen Darstellung des Kirchen-, Schul-, Armen- und Gefängniswesens beider Länder, mit vergleichender Hinweisung auf Deutschland, vorzüglich Preussen*. Essen, Bädeker, 1831. 2 dl.

Florian, J. P. C. de, *Oeuvres*. Paris, Librairie économique, 1801-1807. 24 dl.

- , *Fables*; nouv. éd. Paris, Locard & Davi, 1827.

Flory, H. H., *Vrijmoedige gedachten over het Koninklijk Besluit van den XIIⁿ november 1840*. 's Gravenhage, Belinfante, 1840.

Fockema, Daam, *Herinneringen bij opkomende gedachten naar aanleiding van de tegenwoordige omstandigheden*. Leeuwarden, Brouwer, 1831.

Fockema Andreae, S. J., J. G. N. Renaud en E. Pelinck, *Kastelen, ridderhofsteden en buitenplaatsen in Rijnland*. Arnhem, Gijsbers & Van Loon, 1974 (=Leiden, 1952).

La foi des traités; les puissances signataires et l' empereur Napoléon III; nouv. éd. Paris, Dentu, 1859.

Fonfrède, H., *Oeuvres recueillies et mises en ordre par Ch. Alb. Campan*. Bordeaux etc., Chaumas-Gayet, 1844-1847, 10 dl. in 4 bd.

Forcade, E., *Chronique de la quinzaine*, in *Revue des deux mondes*, 36e année-sec. période, tome 65: sept.-oct. 1866, p. 237-248.

Forge, Anatole de la, *La guerre c' est la paix*. Paris, Amyot etc., 1859.

Die Fortschritte des Irvingismus in Berlin; ein Wort der Warnung an die evangelischen Gemeinden daselbst [durch E.W. (von) Hengstenberg?] in *EKZ* 43 (1848), 609-612; 641-644; 657-661; 665-670 (nr. 62, 65, 67, 68: 2, 12, 19, 23 aug.) Cf. Gerlach, *Von der Rev.* I, 91.

Fortuijn, C. J., *Verzameling van wetten, besluiten en andere regtsbronnen van Franschen oorsprong, in zooverre deze, ook sedert de invoering der nieuwe wetgeving, in Nederland van toepassing zijn*; uitgeg. door -. Amsterdam, Müller, 1839-1841. 3 dl.

Fox, C. J., *The speeches of Charles James Fox in the House of Commons; with a biographical memoir, and introductions and explanatary notes*; ed. by a barrister; 3^d ed. London, Aylott, 1853.

Fragment van een politiek twistschrift van voor 1787; met een voorberigt van H. W. T[ydeman], in *Mnemosyne* 10 (1821), p. 69-84.

Francois, L., *Les Memoires d'un orangiste: Reyphins, ex-president de la Seconde Chambre des Etats generaux*, 1935. Bruxelles, Palais des academies, 1989.

Frederik Willem IV, koning van Pruisen, *Reden Seiner Majestät des Königs Friedrich Wilhelm des Vierten seit Seiner Thronbesteigung*; zusammengest. und zum Besten des Nationaldanks hrsg. von J. Killisch; 4. Aufl. Berlin, Kühn, 1861.

Free Church Magazine. Edinburgh, 1844-1853. Jrg. 1-8 + n.s. 1-2.

Die Freiheit des Unterrichtes. Zie Münch.

Frenzel, E., *Stoffe der Weltliteratur; ein Lexikon dichtungsgeschichtlicher Längsschnitte*; 6. verb. und um ein Register erw. Aufl. Stuttgart, Kröner, 1983.

Frets, F., *De betrekking van den staat tot de godsdienst, volgens de grondwet; met eene voorafpraak aan Mr. G. Groen van Prinsterer*. Rotterdam, Wijt, 1837.

Fruin, R., *Naschrift op den Open brief aan Mr. G. Groen van Prinsterer*. Leiden, Sythoff, 1864.

- , *De onpartijdigheid van den geschiedschrijver*. Amsterdam, Gebhardt, 1860. Inaugurele rede Leiden. Herdr. in *V.G.* IX, 274-299.

- , *Het oordeel van Richelieu over François van Aerssen*, in *V.G.* IX, 127/8.

- , *Politieke moraliteit; open brief aan Mr. G. Groen van Prinsterer*. Leiden, Sythoff, 1864.

- , *Verspreide geschriften (V.G.)...* uitgeg. door P. J. Blok e.a. 's Gravenhage, Nijhoff, 1900-1905. 11 dl.

Frijlink, H., *Geveugelde woorden*; in derden druk, geheel herz. en op nieuw bew., het Nederlandsch publiek aangeboden. Amersfoort, Slothouwer, z.j.

Furet, F., M. Ozouf, *Dictionnaire critique de la révolution française*. Paris, Flammarion, 1988.

- -----

Gaay Fortman, B. de, *Jhr. Mr. Pieter Jacob Elout van Soeterwoude (1805-1893)* in *ARS* (driemaandelijks) 12 (1938), 46-103. Herdr. in De Gaay Fortman, *Figuren uit het Reveil* (Kampen, Kok, 1980), p. 315-388.

Gachard, L. P., *Histoire de la Belgique au commencement du XVIIIe siècle*. Bruxelles, Muquardt, 1880.

Gagnebin, F. H., *Introduction*, in *Bulletin de la commission de l'histoire des églises wallonnes* 1 (1885), p. 7-68.

- , *Liste des églises wallonnes des Pays-Bas et des pasteurs qui les ont desservies établie d'après les actes originaux*. Leyden, z. uitg., 1888.

- , *Pasteurs de France réfugiés en Hollande*, in *Bulletin etc.* 1 (1885), p. 97-151.

Garden, Guillaume de, *Histoire générale des traités de paix et autres transactions principales entre toutes les puissances de l'Europe depuis la paix de Westphalie; ouvrage comprenant les travaux de Koch, Schoell, etc. entièrement refondus et continués jusqu'à ce jour*. Paris, Amyot etc., 1848-1887. 15 dl.

Gasparin, A. E. de, *Christianisme et paganisme ou principes engagés dans la crise ecclésiastique du canton de Vaud; dédié au futur Synode général des Eglises réformées de France*. Genève etc., Beroud etc., 1848. 2 dl. in 1 bd.

- , *Intérêts généraux du protestantisme français*. Paris, Delay, 1843.

- , *Situation présente; à M. le pasteur Frédéric Monod, rédacteur des Archives du christianisme; sixième lettre*, in *Arch. du chr. etc.* 2me série 16 (1848), 31e année, p. 179-189.

- , *Trois paroles de paix: La déclaration de guerre-L'Alsace neutre — Appel au patriotisme et au bon sens-Encore l'Alsace neutre*; 4me éd. Paris, Calmann Lévy, 1883.

- Gawantka, Wilfried, *Die sogenannte Polis; Entstehung, Geschichte und Kritik der modernen althistorischen Grundbegriffe der griechische Staat, die griechische Staatsidee, die Polis*. Stuttgart, Steiner, 1985.
- Gazette nationale ou le Moniteur Universel*; commencé le 5 mai 1789 jusqu' au 31 déc. 1868; préc. d'une introd. historique [par Thuau-Grandville]. Paris, 1796-1868. 160 dl. + 10 dl. registers.
- Gebhardt, B., *Handbuch der deutschen Geschichte*; 9. neu bearb. Aufl.; hrsg. von Herbert Grundmann. Stuttgart, Union, 1970-1976. 5 dl.
- Gedachten van een' leek over hetgeen een te sluiten concordaat, voor vrede en eensgezindheid, nadeeligs zal opleveren; een toevoegsel tot de 'Zedig-vrijmoedige bedenkingen tegen een concordaat'*. Amsterdam, Prins, 1841.
- Gedenkboek *Burgerlijk Wetboek 1838-1938*; uitgeg. onder red. van Paul Scholten en E. M. Meijers. Zwolle, Tjeenk Willink, 1938.
- Gedenkboek *Noorthey 1820-1920*; door W. J. J. C. Bijleveld; inl. van Charles Enschedé. Haarlem, Enschedé, 1920.
- Gedenkzuil etc. Zie Clercq, W. de.
- Geen vrees voor het concordaat; dichterlijke uitboezeming*. Z.pl., z. uitg., 1841.
- Gefken, J. W., *Over christelijke volks-opvoeding en vrijheid van onderwijs in Nederland*. 's Gravenhage, Dill, 1841.
- Gelder, H. E. van, *De regeering van 's Gravenhage 1795-1851*, in *Die Haghe* 1908, p. 216-258.
- Gellert, C. F., *Sämmtliche Werke*. Carlsruhe, Bureau der deutschen Classiker, 1818. 10 dl.
- Gentz, F. von, *Fragmente aus der neusten Geschichte des politischen Gleichgewichts in Europa*. St. Petersburg, z. uitg., 1816.
- , *Ueber den Ursprung und Charakter des Krieges gegen die Französische Revolution*. Berlin, Frölich, 1801.
- Gerbenzon, P., en N. E. Algra, *Voortgangh des rechttes...* 5e dr. Alphen a/d Rijn, Tjeenk Willink, 1979.
- [Gerebtzoff, N. A. de,] *Un congrès et non la guerre*. Paris, Amyot, 1859.
- Gerlach, E. L. von, *Die Annexionen und der Norddeutsche Bund*; vom Verfasser der Rundschauen; September 1866; 6. Aufl. Berlin, Stilke & Van Muyden, 1866.
- , *Aufzeichnungen aus seinem Leben und Wirken 1795-1877*; hrsg. von Jakob von Gerlach. Schwerin i. Meckl., Bahn, 1903. 2 dl.
 - , *Der Bruch mit der Vergangenheit (ein politisches Programm für 1861)*. Berlin, Heinicke, 1861. Overdr. uit de *Neue Preuszische Zeitung*.
 - , *Das Budget-Gesetz*; vom Verfasser der Rundschauen. Berlin, Heinicke, 1862. Overdr. uit de *NPZ*.
 - , *Christenthum und Königthum von Gottes Gnaden im Verhältnisz zu den Fortschritten des Jahrhunderts; ein Vortrag... gehalten im Evangelischen Verein zu Berlin am 2 März 1863*. Berlin, Heinicke, 1863. Overdr. uit de *EKZ*.
 - , *Der Congress in Paris*; vom Verfasser der Rundschauen. Berlin, Heinicke, 1866. Overdr. uit de *NPZ*.
 - , *Deutschland um Neujahr 1870*; vom Verfasser der Rundschauen. Berlin, Stilke & Van Muyden, 1870.
 - , *Die Frage des Moments*. Berlin, Heinicke, 1862. Overdr. uit de *NPZ*.
 - , *Die Grundzüge der Lehre der heiligen Schrift von der Obrigkeit*, in *EKZ* 8 (1831), 233-240; 241-244 (no. 30 en 31, 13 en 16 april).
 - , *Der Ministerwechsel im November 1858 (ein Programm für 1859)*. Berlin, Heinicke, 1859.

- , *Das neue Deutsche Reich*; vom Verfasser der Rundschauen. Berlin, Stilke & Van Muyden, 1871.
 - , *Die Partei der Evangelischen Kirchen-Zeitung* (von einem Laien), in *EKZ* 38 (1846), 129-134; 137-139; 161-168; 169-175; 257-262; 265-272; 273/4 (no. 15, 16, 18, 19, 30-32: 21, 25 febr., 4, 7 maart, 15, 18, 22 april).
 - , *Preuzsens Ermannung; ein politisches Programm für 1865*; vom Verfasser der Rundschauen. Berlin, Heinicke, 1865. Overdr. uit de *NPZ* (=Kreuzzeitung) nr. 23 en 24 van 26 en 27 jan. 1865. Cf. *Von der Rev.* II, 1209, 1.
 - , *Ouoique*, in *Berliner Politisches Wochenblatt* 1833, 120-122 (no. 20, 18 mei). Zie voor het auteurschap *Aufzeichnungen* I, 208.
 - , *Die Römisch-Katholische Kirche und die Revolution*, in *EKZ* 43 (1848), 761-766 (nr. 78, 27 sept.). Cf. *Aufzeichnungen* II, 3; *Von der Rev.* I, 113, 47; II, 584, 1.
 - , *Schleswig-Holstein*; vom Rundschauer der Kreuzzeitung. Berlin, Heinicke, 1864. Overdr. uit de *NPZ*.
 - , *Die Selbständigkeit des Preuszischen Königthums*. Berlin, Heinicke, 1862. Overdr. uit de *NPZ*.
 - , *Stahl; Ansprache an die Berliner Pastoral-Conferenz von 1862*. Berlin, Heinicke, 1862. Ook verschenen in *Neue EKZ* 4 (1862), 649-664. Cf. *Aufzeichnungen* II, 241; Schoeps, *Stahl*, p. 207, 2; Wiegand, *Ueber F. J. Stahl*, p. 290.
 - , *Ueber christliche Polemik*, in *EKZ* 36 (1845), 61-70 (nr. 8, 25 jan.). Cf. *Aufzeichnungen* I, 417; 419.
 - , *Die Unfehlbarkeit der Kirche*, in *EKZ* 40 (1847), 433-438; 441-448; 449-455 (nr. 44-46: 2, 5, 9 juni). Cf. *Aufzeichnungen* I, 478.
 - , *Von der Revolution zum Norddeutschen Bund; Politik und Ideengut der preuszischen Hochkonservativen 1848-1866*; aus dem Nachlasz; hrsg. und eingel. von Hellmut Diwald. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1970. 2 dl. Deutsche Geschichtsquellen des 19. und 20. Jahrhunderts, 46.
 - , *Von einigen Einwürfen gegen die Lehre der heiligen Schrift vom göttlichem Rechte der Obrigkeiten*, in *EKZ* 9 (1831), 641-648; 649-654 (nr. 81 en 82: 8 en 12 oct.) en *EKZ* 10 (1832), 25-31; 33-35 (nr. 4 en 5: 14 en 18 jan.). Cf. *Aufzeichnungen* I, 195; 203.
 - , *Was enthält die Schrift über die Lehre vom göttlichen Rechte der Obrigkeiten?*, in *EKZ* 12 (1833), 257-264; 265-268 (nr. 33 en 34: 24 en 27 april). Cf. *Aufzeichnungen* I, 208.
- Gerlache, E. C. de, *Histoire du royaume des Pays-Bas, depuis 1814 jusqu' en 1830; préc. d' un coup d' oeil sur notre ancien régime communal; sur les révolutions belges du XVIe et du XVIIIe siècle; et suivie d'une esquisse de l' histoire du royaume de Belgique, depuis la révolution de 1830 jusqu' aujourd'hui; accompagnée de discours parlementaires, de notes, et de pièces justificatives*. Bruxelles, Hayez, 1839. 2 dl.
- Germain, F., *Aurons-nous la guerre?*; 2me éd., rev. et augm. London, Jeffs, 1859.
- Gerretson, F. C., *Gesprekken met den koning 1826-1839*; medeged. door -, in *BMHG* 57 (1936), 110-226.
- , *Groen's aanleg*. Amsterdam, Versluys, 1915. Overdr. uit *De Beweging* 11 (1915) II, 1-37. Herdr. in *Polemios* 3 (1948), no. 13 en 14, 29 mei en 12 juni.
 - , *Muiterij en scheuring 1830*. Leiden, Sijthoff, 1936. 2 dl.
- Gervinus, G. G., *Einleitung in die Geschichte des neunzehnten Jahrhunderts*. Leipzig, Engelmann, 1853.
- , *Geschichte des neunzehnten Jahrhunderts seit den Wiener Verträgen*. Leipzig, Engelmann, 1855-1866. 8 dl.

Geschriften *over kerk en staat*. 15 bd. De onder deze rugtitel in de literatuur bekend geraakte serie convoluten bevindt zich in de K.B. onder signatuur 294 C 1-15.

Een gesprek over het concordaat, tusschen een pastoor, een advokaat en een predikant.

Amsterdam, Van Heteren, 1841.

Gevaarlijke *strekking* etc. Zie Brouwer, T.

Geyl, P. C. A., *Gebruik en misbruik der geschiedenis*; vert. naar de uitg. van de Yale University Press, 1954, door de schrijver. Groningen, Wolters, 1956. Historische studies, 7.

- , *Groen van Prinsterer en de scheuring van 1830*. Amsterdam, Wereldbibliotheek, 1936. Herdr. in *Kernproblemen van onze geschiedenis* (Utrecht, Oosthoek, 1937), p. 239-269.

Giezen, A. M. van der, *De eerste fase van de schoolstrijd in Nederland (1795-1806)*. Assen, Van Gorcum, 1937. Proefschrift Amsterdam.

- , *Een halve eeuw Nederlandse onderwijspolitiek (1806-1857)*. [Middelburg, Rijksarchief in Zeeland,] 1969. Gestencilde uitg.

- , *Mr. J. J. L. van der Brugghen en de poging tot onderwijs-bevrediging in 1856 en 1857*, in *Gids* 111 (1948) III, 26-36.

- , *De onderwijskwestie en het optreden van het kabinet-Van der Brugghen in 1856*, in *Gids* 110 (1947), no. 7 (juli), p. 39-52.

Gildemeister, I., en H. von Sybel, *De Heilige Rok te Trier en de twintig andere heilige ongenaaide rokken; een geschiedkundig onderzoek*; uit het Hoogduitsch. 's Gravenhage, Van Stockum, 1845.

Gilhuis, T. M., *Memorietafel van het christelijk onderwijs; de geschiedenis van de schoolstrijd*. Kampen, Kok, 1974. Cahiers voor het christelijk onderwijs, 13.

Girardin, E., de, *L'empire avec la liberté*. Paris, Lévy, 1859.

- , *La guerre*. Paris, Lévy, 1859.

Goblet d' Alviella, Albert Joseph, *Mémoires historiques; dix-huit mois de politique et de négociations se rattachant à la première atteinte portée aux traités de 1815*. Paris etc., Lacroix etc., 1864-1865. 2 dl. in 1 bd.

Görlitz, P. K., *Bedenkingen over de zedelijk-godsdienstige opleiding in de openbare scholen. Een woord aan De Tijdgenoot*. Rotterdam, Wijnhoven Hendriksen, 1844.

- , *Het nationaal volksonderwijs in Nederland; rede, uitgesproken in de jaarvergadering der onderwijzers-vereeniging in het 8ste schooldistrict van Zuid-Holland, den 17 julij 1841*. Rotterdam, Wijnhoven Hendriksen, 1841.

- , A. D. J. Mioulet, *Pétition à la seconde chambre des états-généraux, relativement au projet de loi sur l'instruction publique*. Rotterdam, Mensing & Van Westreenen, 1830.

Goethe, J. W. von, *Briefe, worunter viele bisher ungedrückte; mit geschichtlichen Einleitungen und Erläuterungen*. Berlin, Allgemeine Deutsche Verlags-Anstalt, [c. 1856-1858]. 3 dl. in 4 bd.

Gomme, A. W., *A historical commentary on Thucydides; the ten years war; vol. III: books IV-V, 24*. Oxford, Clarendon Press, 1956.

Gordon, A., *Disputatio historica juris publici De potestate Guilielmi I, Hollandiae sub Philippo II gubernatoris, cum ordinaria, tum extraordinaria*. Lugduni Batavorum, Hazenberg, 1835. Proefschrift Leiden.

Gorris, G., *J.G. le Sage ten Broek en de eerste fase van de emancipatie der katholieken*. Amsterdam, Urbi et Orbi, 1947-1949. 2 dl.

Goslinga, A., *De Belgische Opstand van 'Dietsche' zijde verklaard*. Assen, Hummelen, 1932.

- , *Het conflict Groen-Van der Brugghen*, in *Christendom en historie* (Amsterdam, Holland, 1925), p. 265-374.

- , *Het conflict Groen-Van der Brugghen opnieuw bezien*, in *Ad fontes* 4 (1956/7), p. 285-315.
 - , *Onderwijsgeschiedenis van Roomsche zijde*, in *Tijdschrift voor geschiedenis* 37 (1922), 383-399 en 38 (1923), 61-67.
 - , *Prof. Kohnstamm en het conflict Groen-Van der Brugghen*. Amsterdam, Holland, 1926.
 - , *Ter inleiding van den catalogus der Groen-tentoonstelling*, in *ARS* 4 (1928), p. 520-535.
- Gosses, I. H., N. Japikse, *Handboek tot de staatkundige geschiedenis van Nederland*; derde geheel herz. en bijgew. dr. bew. door R. [R.] Post en N. Japikse. 's Gravenhage, Nijhoff, 1947.
- Grandeffe, A. de, *Pie IX et l'Italie*. Paris, Dentu, 1859.
- [Gravenweert, Jan van 's,] *Alle vrees voor het concordaat is verdwenen; eene bemoediging voor het Nederlandsche volk*. Amsterdam, Diederichs, 1841. Zie voor het auteurschap Rüter, *Rapporten* I, 189, 1.
- Gréard, O., *La législation de l'instruction primaire en France depuis 1789 jusqu' à nos jours; recueil des lois, décrets..., suivi d'une table analytique et préc. d'une introd. historique*. Paris, De Mourgues, 1874. 3 dl.
- Gregorius van Tours, *Gregorii episcopi Turonensis Libri historiarum X*; editionem alteram curaverunt Bruno Krusch et Wilhelmus Levison. Hannoverae, Hahn, 1937-1951. 3 dl. in 1 bd. MGH; *scriptores rerum Merovingicarum* I, 1, 1-3.
- , *Histoire des Francs/Gréoire de Tours*; texte des manuscrits de Corbie et de Bruxelles publ. par Henri Omont et Gaston Collon; nouv. éd. par René Poupardin. Paris, Picard, 1913.
- Gregory, J. L. G., *Levensschets van mr. Jeremias Cornelis Faber van Riemsdijk*, in *Hand. MNL* 1864, p. 345-366.
- Grimaud, Louis, *Histoire de la liberté de l'enseignement en France depuis la chute de l'Ancien Régime jusqu' à nos jours*. Paris, Rousseau, 1898.
- Groen's 'Ongeloof en revolutie'; een bundel studiën. Wageningen, Zomer & Keuning, 1949.
- Grondwettige herstelling van Nederlands staatswezen... Amsterdam, Allart, 1784. Door verschillende schrijvers. Het eerste hoofdstuk is van J. H. Swildens. Een tweede dr. van dit deel verscheen in 1785 (*Knuttel* no. 21038), een tweede deel in 1786.
- G[roningen], A. P. v[an], *Marco Bozzaris, in het gevecht van 20 augustus 1823 bij Carpenissa, zich moedig voor de vrijheid van Griekenland opofferende, gesneuveld*, in *Mnemosyne* 14 (1824) II, 107-116.
- Groot, A. de, *Leven en arbeid van J. H. van der Palm*. Wageningen, Veenman, 1960. Proefschrift Utrecht.
- Groot, Hugo de, *Briefwisseling*; uitgeg. door P. C. Molhuysen e.a. 's Gravenhage, Nijhoff, 1928-. dl. R.G.P., grote serie, 64, 82, 105, 113, 119, 124, 130, 136, 142, 154, 179.
- , *Le droit de la guerre et de la paix par Hugues Grotius*; nouv. trad. par Jean Barbeyrac; avec les notes de l'auteur même qui n'avoient encore paru en françois; et de nouvelles notes du traducteur. Amsterdam, chez Pierre de Coup, 1724. 2 dl. in 1 bd.
 - , *Hugonis Grotii De imperio summarum potestatum circa sacra; commentarius posthumus*. Lutetiae Parisiorum, z. uitg. 1947.
 - , *Hugonis Grotii De jure belli ac pacis libri tres, in quibus jus naturae et gentium, item juris publici praecipua explicantur...* Amstelaedami, apud Janssonio-Waesbergios, 1735.
 - , *Inleiding tot de Hollandsche rechts-geleertheyd*. 's Gravenhage, Van Wou, 1631.
- Grosser, D., *Grundlagen und Struktur der Staatslehre Friedrich Julius Stahls*. Köln etc., Westdeutscher Verlag, 1963. Staat und Politik, 3.

Grouner, S. von, *Beschreibung einer Reise durch das Königreich der Niederlande, welche auf Veranlassung des landwirtschaftlichen Vereins in Bayern gemacht worden*. Aus den Materialien verfasst von C. W. Wimmer. Passau, Pustet, 1826-1827. 2 dl.

Gueri[c]ke, H. E. F., *Handbuch der allgemeinen Kirchengeschichte*. Halle, Gebauer, 1833.

Guéronnière, L. E. A. de la, *L'empereur Napoléon III et l'Italie*; nouv. éd. Paris, Dentu etc., 1859.

Zie voor het auteurschap Hübner, *Neufans* II, 278. Deze brochure verscheen op 4 febr. 1859.

Guizot, F. P. G., [*Circulaire*] in *Archives du christianisme au dix-neuvième siècle* 2me série 3 (1835), 18e année, p. 171-172.

- , *Cours d'histoire moderne; histoire de la civilisation en France, depuis la chute de l'empire romain, jusqu'en 1789*. Bruxelles, Hauman, 1835. 4 dl. in 2 bd. Zie ook Guizot, *Histoire de la civilisation* etc.

- , *Cours d'histoire moderne; histoire générale de la civilisation en Europe depuis la chute de l'empire romain jusqu'à la révolution française*. Paris, Pichon etc., 1828.

- , *De la démocratie en France*. La Haye, Van der Meer, 1849.

- , *Discours académiques...*; 2me éd. Paris, Didier, 1862.

- , *L'église et la société chrétiennes en 1861*. Paris, Lévy, 1861. Bevat ook herdr. van *Nos mécomptes et nos espérances* (31 mars 1855) op p. 212-261.

- , *Essais sur l'histoire de France*; nouv. éd. Paris, Pourrat, 1833. Tenzij anders vermeld wordt deze editie geciteerd.

- , *Essais* etc.; 9me éd. Paris, Didier, 1858.

- , *Etudes morales*. Zie Guizot, *Méditations et études morales*.

- , *La France et la Prusse responsables devant l'Europe*. Paris, Lévy, 1868.

- , *Histoire de la civilisation en France depuis la chute de l'empire romain*; 4me éd. Paris, Didier, 1843. 4 dl. *Cours d'histoire moderne* II-V. Zie ook Guizot, *Cours* etc.

- , *Histoire de la révolution d'Angleterre, depuis l'avènement de Charles Ier jusqu'à la restauration de Charles II; première partie*. Paris, Leroux etc., 1826-1827. 2 dl. in 1 bd.

- , *Histoire de la révolution d'Angleterre depuis l'avènement de Charles Ier jusqu'à sa mort*; 4me éd. préc. d'un discours sur l'histoire de la révolution d'Angleterre. Paris, Masson, 1850. 2 dl.

- , *Histoire parlementaire de France; recueil complet des discours prononcés dans les chambres de 1819 à 1848*. Paris, Lévy, 1863-1864. 5 dl.

- , *Méditations et études morales*; 2me éd. Paris, Didier, 1862. Oorspr. verschenen in *Revue des deux mondes* 77 (sept. 1868, p. 257- 286. Cf. Briefw. VI, 792 s.v. Guizot..

- , *Mémoires pour servir à l'histoire de mon temps*. Paris etc., Lévy etc., 1858-1867. 8 dl.

- , *Nos mécomptes et nos espérances*. Bruxelles, Mayer etc., 1855. Vrijwel ongewijzigd herdr. in *L'église* etc.

- , *Pourquoi la révolution d'Angleterre a-t-elle réussi? Discours sur l'histoire de la révolution d'Angleterre*. Paris, Masson, 1850.

- , *Rec. van a/ History of the reign of Philip the Second, king of Spain by William H. Prescott (London, 1855. 2 vols); b) The rise of the Dutch Republic; a) history by John Lothrop Motley (London, 1856. 3 vols), b) in Edinburgh Review no. 213 (jan. 1857), p. 1-45.*

Gulick, F. W., van, *Nederlandse kastelen en landhuizen*. Den Haag, Ten Hagen, 1960.

Gunning jr. 2 Paris, Dieder, Johannes Hermanus (1829-1905), *Andwoord aan `een jurist' op zijn open brief over een pleidooi van Tyrus*. Nijmegen, Thieme, 1862.

- , *Beginsel of behoudszucht? Rekenschap van gevoelen, afgelegd in de vergadering van den kerkeraad der Hervormde gemeente te 's Gravenhage op den 10 mei 1864 en met eene voorrede uitgeg.* 's Gravenhage, Visser, 1864.
- , *Brief aan den heer A. Mackay te 's Gravenhage*, in *Ver. Chr. St.* 15 (1861), p. 766-770.
- , *Eén doel, twee wegen; antwoord op de wedervraag Is er geen oorzaak? van Mr. G. Groen van Prinsterer.* 's Gravenhage, Visser, 1864.
- , *De kracht der waarheid tot overwinning ook op kerkrechtelijk gebied of Twee wegen, één doel (antwoord aan Mr. G. Groen van Prinsterer op zijn 'Natuurlijk of ongerijmd?' en 'Confessioneel of reglementair?') voorafgegaan door een woord aan de gemeente over de beteekenis van dezen strijd.* 's Gravenhage, Visser, 1864.
- , *Twee brieven; één aan dr. J. C. Zaalberg, Pz., één aan ds. W. Hoevers, voorafgegaan van Een woord tot de gemeente.* 's Gravenhage, Visser, 1864.
- , *Vorm en geest; brief aan een vriend over onze kerkelijke toestanden.* 's Gravenhage, Visser, 1863.
- , *De vrijheid der gemeente; bezwaren tegen de ordeningen der Nederlandsche Hervormde kerk in onze dagen.* Utrecht, Van der Post, 1861.
- , *Waarschuwing tegen verkeerde geestelijke bewegingen onzes tijds tot de gemeente gericht.* Amsterdam, Höveker, 1869.
- , *Waartoe verwonderd? Een kort woord tot toelichting van de jongste bewegingen op kerkelijk gebied, inzonderheid te 's Gravenhage.* 's Gravenhage, Visser, 1864.
- , *Een woord tot de christelijke gemeente over school-onderwijs; 3e dr.* 's Gravenhage, Visser, 1864.
- , *Zeven stemmen over schoolonderwijs, tot de beschaafde christenen in den lande gebracht.* 's Gravenhage, Visser, 1864.

Guyot de Merville. Zie Merville.

- -----

Haag, E., *La France protestante...* Paris, Bureaux de la Publication etc., 1846-1858. 10 dl.

Het Haagsche zevental. Groningen, Van Zweedden, 1843.

[Haan Hetteema, M. de,] *Het concordaat; een woord aan mijne mede-catholijken ter geruststelling der protestanten in Nederland.* Dockum, Meindersma, 1841. Zie voor het auteurschap *Knuttel* no. 27876.

Haas, C. M. de, *David Pierre Giottin Humbert de Superville 1770-1849.* Leiden, Sijthoff, 1941. Proefschrift Utrecht.

Haes, Joan de, *Het leven van Geeraert Brandt...* 's Gravenhage, Boucquet, 1740.

Hallam, H., *The constitutional history of England from the accession of Henry VII to the death of George II.* Paris, Baudry, 1827. 4 dl.

- , *View of the state of Europe during the Middle Ages; 4th ed. rev. and corr.* London, Murray, 1826. 3 dl.

Haller, K. L. von, *Restauration de la science politique, ou théorie de l'état social naturel opposée à la fiction d'un état civil factice; par Charles-Louis de Haller; ouvrage trad. de l'allemand par l'auteur sur la seconde éd.* Lyon etc., Rusand, 1824-1875. 6 dl.

- , *Restauration der Staats-Wissenschaft oder Theorie des natürlich geselligen Zustands der Chimäre des künstlich-bürgerlichen entgegengesetzt.* Winterthur, Steiner, 1816-1820. 4 dl.

- , *Restauration etc.; 2. verm. und verb. Aufl.* Winterthur, Steiner, 1820-1825. 6 dl.

- Hamelsveld, W. Y. van, *Nederlandsche pandecten of verzameling van wetten, in het koninkrijk der Nederlanden*. Delft, Allart etc., 1827-1842. 10 dl.
- Handboekje voor de zaken der roomsch katholieke eeredienst. 's Gravenhage, 1846-1879. 32 dl. (année 1847-1879).
- Handelingen van de Algemeene christelijke synode der Hervormde kerk in het koninkrijk der Nederlanden in den jare 1816-1850. 's Gravenhage, Algemeene landsdrukkerij, 1821-1850. 35 dl.
- Handelingen van de regering en de Staten-Generaal over de grondwets-bepalingen nopens de godsdienst, de verhouding tusschen kerk en staat, de organisatie van en het toezigt op de kerkgenootschappen; volledige verzameling van al de officiële en verdere belangrijke stukken, bescheiden en redevoeringen over die onderwerpen, zoomede over de wet omtrent het toezigt op de onderscheidene kerkgenootschappen. Schiedam, Roelants, 1853-1854. 3 dl.
- Handelingen van de regering en de Staten-Generaal over de herziening der grondwet, 1847-1848. 's Gravenhage, Belinfante, 1848-1849. 3 dl.
- Hansen, Carel, *Het huis van Groen van Prinsterer*, in *Buiten* 8 (1914), 296-299.
- Harbottle, T. B., *Dictionary of historical allusions*. London, Swan Sonnenschein, 1903.
- Hardenberg, H., *Twintig eeuwen Rijswijk*. Den Haag, Kruseman, 1975.
- Harrebomée, P. J., *Spreekwoordenboek der Nederlandsche taal...* Utrecht, Kemink, 1858-1870. 3 dl.
- Hart, G. 't, *Het Haagsche Schouw*, in *Jaarboekje* etc. 59 (1967), 143-159.
- Hartogh, G. M. den, *Het christelijk gereformeerd seminarie te Amsterdam; een poging tot openbaring der hervormde of gereformeerde gezindheid (1850-1852)*. Delft, Meinema, [1939].
- Hasselt, W. J. C. van, *Verzameling van Nederlandsche staatsregelingen en grondwetten*; 11e dr. herz. en verm. door R. Kranenburg. Hilversum, Aldus, [1923].
- Haussonville, Joseph Othenin Bernard de Cléron d', *Histoire de la politique extérieure du gouvernement français 1830-1848; avec notes, pièces justificatives et documents diplomatiques entièrement inédits*; nouv. éd. Paris, Lévy, 1850. 2 dl. in 1 bd.
- Hauzenberger, H. H., *Einheit auf evangelischer Grundlage; von Werden und Wesen der Evangelischen Allianz*. Giessen etc., Brunnen Verlag etc., 1986. Proefschrift Bern 1985.
- [Have, Job van der,] *Kort overzicht van de geschiedenis der Maatschappij van weldadigheid*. Steenwijk, Hovens Grève, 1904.
- Heemskerck Az, J., *Levensbericht van Mr. Willem Wintgens*, in *Levensberichten MNL* 1896, p. 81-218.
- Heemskerck Bzn., J., *Het anti-revolutionaire staatsregt in Nederland*, in *Gids* 17 (1853) II, 481-502; 685-703.
- Heeren, A. H. L., *Handboek der geschiedenis van de staatsgesteldheid van Europa en deszelfs volkplantingen...*; vert. en met aanm. voorz. door G. Dorn Seiffen. Zutphen, Thieme, 1822. 2 dl.
- , *Handbuch der Geschichte der Staaten des Alterthums, mit besonderer Rücksicht auf ihre Verfassungen, ihren Handel und ihre Colonieen*; 4. verb. Aufl. Göttingen, Röwer, 1821.
 - , *Handbuch der Geschichte des Europäischen Staatensystems und seiner Colonien, von seiner Bildung seit der Entdeckung beyder Indien bis zu seiner Wiederherstellung, nach dem Fall des Französischen Kayserthrons*; 3. verb. und fortgesetzte Ausg. Göttingen, Röwer, 1819. 1^e uitg. 1809.
 - , *Handbuch der Geschichte des Europäischen Staatensystems und seiner Colonieen, von seiner Bildung seit der Entdeckung beider Indien bis zu seiner Wiederherstellung nach dem Fall des Französischen Kaiserthrons, und der Freiwerdung von Amerika, in zwei Theilen*; 5. verb. und fortgesetzte Ausg. Göttingen, Röwer, 1830. 2 dl. *Historische Werke*, 8-9.

- , *Historische Werke*. Göttingen, Röwer, 1821-1826. 15 dl.
- , *Ideën over de staatkunde, onderlinge verkeer en den handel van de voornaamste volken der oudheid*, naar de 4e uitgaaf vert. door G. Dorn Seiffen. Rotterdam, Smit, 1824-1827. 6 dl.
- , *Manuel historique du système politique des états de l'Europe et de leurs colonies, depuis la découverte des deux Indes*; trad. de l'allemand, sur la troisième éd. Paris, Videcoq, 1841. 2 dl.

Heine, Heinrich, *Zur Geschichte der Religion und Philosophie in Deutschland*; ed. with introd. and notes by C. P. Magill. London, Duckworth, 1947 (=1834).

Heinrichs H., *Die Rechtslehre Friedrich Julius Stahls*. Köln, Gouder & Hansen, 1967.

Proefschrift Keulen.

Heldring, O. G., *De bijbel op school; een gesprek*, in *Nijmeegsch schoolblad* II (1845/6), 51-55.

- , *De jaarvergadering van het Nederl. zendelinggenootschap in 1864; noodzakelijke toelichting door J. Moll, Jbz., J. H. Böskes, M. Cohen Stuart en H. C. Voorhoeve, uitgetreden leden van het hoofdbestuur*, in *Ver. Chr. St.* 19 (1865), 163-165 [gerec. door -].
- , *Op welke wijze kan de ongeloovige moderne geestesrigting des tijds tot een zegen voor de kerk van Christus worden dienstbaar gemaakt?*, in *Ver. Chr. St.* 19 (1865), 141-152.

[Hemkes Kz., Hemke,] *Handboek voor schoolopzieners, gemeentebesturen, plaatselijke schoolcommissiën, commissiën van toezicht, instituteurs, schoolonderwijzers en schoolonderwijzeressen; bevattende al de wetten, besluiten en verordeningen betreffende het lager onderwijs sedert den jare 1795*. Groningen, Oomkens, 1844-1847. 2 dl.

[Hengstenberg, E. W. (von)?,] *Das Apostolat der Irvingianer*, in *EKZ* 47 (1850), 993-997; 1001-1008; 1009-1014; 1017-1022 (nr. 99-102: 11, 14, 18, 21 dec.).

- , *Das tausendjährige Reich*, in *EKZ* 42 (1848), 257-261; 265-270; 287/8 (nr. 29-32: 8, 12, 15, 19 april). Zie voor het auteurschap Gerlach, *Von der Rev.* I, 91, 55.

De Heraut; *eene stem over Israël en tot Israël*. Amsterdam, 1850-1872. Jrg. 1-23.

Herder, J. G. von, *Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit*; mit einer Einl. von Heinrich Luden; 2. Aufl. Leipzig, Hartknoch, 1821. 2 dl.

Herhold, Ludwig, *Lateinischer Wort- und Gedankenschatz; ein Hilfs- und Nachschlagebuch der hauptsächlichsten lateinischen Ausdrücke, Sprichwörter, Citate, Devisen, Inschriften u.s.w. nebst deutscher Uebersetzung*. Hannover, Hahn, 1887.

Heringa, Jodocus, *Berigt aangaande zeven stellingen, betreffende de formulieren van eenigheid des geloofs in de Nederlandsche Hervormde kerk, onlangs verdedigd onder voorzitting van den Utrechtschen hoogleeraar der godgeleerdheid, Jodocus Heringa, Eliza's z., nu nader door hem verklaard*. Utrecht, Van Terveen, 1834.

Herzog, J. J., *Realencyklopädie für protestantische Theologie und Kirche*; begründet von — ; in dritter verb. und verm. Aufl... hrsg. von Albert Hauck. Leipzig, Hinrichs, 1896-1913. 24 dl.

Heusde, Ph. W. van, *Brieven over den aard en de strekking van hooger onderwijs*; uitgeg. door -. Utrecht, Altheer, 1829.

- , *Brieven etc.*; 2e uitg. Utrecht, Altheer, 1829.
- , *Diatribes in civitates antiquas*. Amstelodami, Pieper & Ipenbuur, 1820.
- , *Initia philosophiae Platonicae...* Trajecti ad Rhenum, Altheer, 1827-1836. 3 dl. in 2 bd.

Heussi, K., *Kompendium der Kirchengeschichte*; 11. verb. Aufl. Tübingen, Mohr, 1957.

Heyne, C. G., *Opuscula academica collecta et animadversionibus locupletata*. Göttingae, Dieterich, 1785-1812. 6 dl.

Histoire de l' instruction publique dans le grand-duché de Luxembourg; recueil de mémoires publiés à l'occasion du troisième centenaire de la fondation de l'athénée grand-ducal de Luxembourg. Luxembourg, Beffort, 1904.

Historisch-biographisches *Lexikon der Schweiz*; hrsg....unter der Leitung von Heinrich Türlér u.a. Neuenburg, z. uitg., 1921-1934. 8 dl.

Historische gedenkschriften wegens Ferdinand VII, koning van Spanje, en de gebeurtenissen onder zijne regering; naar de Fransch-Engelsche vert. van het Spaansche handschrift. Amsterdam, Van Kesteren, 1825.

Hobbes, Thomas, *Leviathan, or the matter, forme, and power of a common-wealth ecclesiastical and civill.* London, printed for Andrew Crooke, at the Green Dragon in St. Pauls church-yard, 1651.

Hodenberg, K. I. B. von, *Sechs Briefe über die Gewissens- und Begriffs-Verwirrung in Politik, Kirche und Wissenschaft der Gegenwart.* Erlangen, Deichert, 1867. 4 dl. in 1 bd.

Hoedemaker, Ph. J., *Wat staat ons te doen? Eene vraag naar aanleiding van het jongste besluit der synode omtrent den heiligen doop in den boezem der gemeente nedergelegd.* Amsterdam, Höveker, 1868.

Hölty, L. H. C., *Gedichte besorgt durch seine Freunde Fried. Leopold Grafen zu Stolberg und Johann Heinrich Voss.* Carlsruhe, Bureau der deutschen Classiker, 1823. Sammlung der vorzüglichsten deutschen Classiker, 72. 1e uitg. 1783.

Hoeven, H. van der, *Gijsbert Karel van Hogendorp; conservatief of liberaal?* Groningen, Tjeenk Willink, 1976. Proefschrift Utrecht.

Hoff, T. L., *De kolonien van weldadigheid te Ommerschans en Veenhuizen, naar waarheid geschetst.* Z. pl., z. uitg., c. 1841.

Hoffman, E. R. M., *Noord-Brabant en de opstand van 1830.* Tilburg, Stichting Zuidelijk historisch contact, 1974. Bijdragen tot de geschiedenis van het zuiden van Nederland, 31. Ook verschenen als proefschrift Nijmegen.

Hoffmann, H. M., *De gentium pactionibus et foederibus ex historia illustratis.* Trajecti ad Rhenum, Altheer, 1824. Proefschrift Utrecht.

Hoffmann J. J. zn, W. I. (J.), *Bijdrage tot de genealogie der familie Hoffman Hollandsche (Rotterdamsche) tak*, in de *Nederlandsche Leeuw* 29 (1911), 143-162.

- , *Geschiedenis van de familie Hoffmann uit Hackenburg.* Z. pl., z. uitg., 1925-1928. 2 dl.

Hofstede de Groot, C., *Lijst der werken, redevoeringen, verhandelingen enz. van prof. dr. P. Hofstede de Groot*, opgemaakt door zijn kleinzoon den heer -, in *Levensberichten MNL* 1887, p. 296-318.

Hofstede de Groot, C. P., *De Straatsburger godgeleerden, of de tegenwoordige beweging in de Fransche Evangelische kerk, volgens H. Kienlen*, in *Waarheid in liefde* 1857, 265-351.

Hofstede de Groot, Petrus, *Aan de redactie van De Tijdgenoot; over het christelijk beginsel in het lager onderwijs*, in *De Tijdgenoot* IV (1844), 609-617.

- , *Bedenkingen over de zoogenoemde vrijheid van onderwijs; afzonderlijk afgedrukt uit de Groninger Courant van de 20 november en latere dagen, met eenige vermeerderingen.* Groningen, Van Bolhuis Hoitsema, 1840.

- , *Behoort de staat het christelijk beginsel in het lager onderwijs te verwijderen of te behouden? Eene nieuwe bijdrage ter beantwoording der vraag: Zijn afzonderlijke scholen voor de verschillende kerkgenootschappen noodig of wenschelijk?* Groningen, Scholtens, 1846.

- , *Beschouwing van den gang, dien de christelijke godgeleerdheid in het algemeen dus verre in Nederland heeft gehouden*, in *Archief voor kerkelijke geschiedenis, inzonderheid van Nederland* 13 (1842) (=Ned. archief voor kerkelijke geschiedenis 2), p. 121-190.
- , *De bewegingen in de Nederlandsche Hervormde kerk, in de jaren 1833 tot 1839, uit de bronnen, en met inlassching der voornaamste actestukken, verhaald door X [=P. Hofstede de Groot]*; in het Hoogduitsch uitgeg. door J. C. L. Gieseler; met de voor- en slotrede des Hoogduitschen uitgevers, en eenige bijvoegselen des schrijvers, vKuyperooral dienende ter voortzetting van het verhaal tot in 1841. Rotterdam, Van der Meer & Verbruggen, 1841.
- , *Gedachten over de beschuldiging tegen de leeraars der Nederlandsche Hervormde kerk in deze dagen openlijk ingebracht, dat zij hunnen eed breken, door af te wijken van de leer hunner kerk, die zij beloofd hebben te zullen houden*. Groningen, Smit, 1834.
- , *Gedachten etc.*; tweede, met vele bewijzen verm. dr. Groningen, Smit, 1834.
- , *Het geweten en het evangelie; opmerkingen, naar aanleiding van de zienswijze der Straatsburger godgeleerden*, in *Waarheid in liefde* 1857, 439-466.
- , *Hoe heeft Calvijn de voldoening geleerd?*, in *Waarheid in liefde* 1842, 834-843. Auteurschap op grond van de inhoud waarschijnlijk. Het art. ontbreekt echter in de *Lijst*.
- , *Hoop en vrees voor het openbaar lager schoolwezen*. Groningen, Scholtens, 1862.
- , *Institutiones historiae ecclesiae christianae; in scholarum suarum usum breviter delineatae*. Groningen, Oomkens, 1835. De 2e dr. (1852). verscheen o.d.t. *Lineamenta historiae etc.*
- , *Is het eene misdaad van de Dordsche kerkeordering af te wijken?*, in *Waarheid in liefde* 1842, 636-647.
- , *Naschrift bij den tweeden druk van het stukje: Over het ongrondwettige en schadelijke van een concordaat, tusschen Nederland en Rome aan te gaan*. Groningen, Wolters, 1841. (Voor de bezitters van den eersten druk afzonderlijk uitgegeven).
- , *Over afzonderlijke scholen en het christelijk beginsel in het lager onderwijs*. Groningen, Scholtens, 1846. Bevat: 1. *Zijn afzonderlijke scholen voor de verschillende kerkgenootschappen noodig of wenschelijk?* (Groningen, Scholtens, 1844). 2. *Behoort de staat het christelijk beginsel in het lager onderwijs te verwijderen of te behouden?* (Groningen, Scholtens, 1846).
- , *Over de beginselen en bedoelingen van dit tijdschrift*, in *Waarheid in liefde* 1843 I, 217-239. Een overdr. in de UB-VU o.d.t. *Over de beginselen en bedoelingen van het tijdschrift Waarheid in liefde*.
- , *Over de belangrijkheid, die het Nederlandsch Onderwijzers-Genootschap kan verkrijgen, voor de school, den staat en de kerk; redevoering ter opening der eerste algemeene vergadering van genoemd genootschap, den 31 mei 1844 te Groningen gehouden*. Groningen, Scholtens, 1844.
- , *Over de verhouding van de godsdienst en de wetenschap tot het onderwijs; denkbeelden van Graser, Van Heusde, Cousin en Van Bommel, medeged. en vergeleken*. Groningen, Oomkens, 1841.
- , *Over het ongrondwettige en schadelijke van een concordaat tusschen Nederland en Rome aan te gaan; naar E. Münch, W. Broes, H. J. Royaards en andere schrijvers*. Groningen, Wolters, 1841. Zie voor het auteurschap de *Lijst*, p. 36.
- , *Toelichting van den brief van den heer C. R. A. van Bommel, bisschop van Luik aan den hoogleeraar Matthijs Siegenbeek...* Groningen, Oomkens, 1841. Zie voor het auteurschap de *Lijst*, p. 35.

- , *Die Unruhen in der Niederländisch-Reformirten Kirche während der Jahre 1833 bis 1839*; aus den Quellen geschöpft, und mit Einfügung der vorzüglichsten Acten-Stücke dargestellt von X; hrsg. von J. C. L. Gieseler. Hamburg, Perthes, 1840.
 - , *Vraagboekje over de geschiedenis van de opvoeding des menschdoms door God tot op de komst van Jezus Christus*. Groningen, Scholtens, 1844.
 - , *Wat hebben wij van het Ontwerp van gewijzigde grondwet te verwachten met betrekking tot godsdienst en onderwijs?* Groningen, Van Bolhuis Hoitsema, 1848.
 - , *Wat moeten wij, godgeleerden in de Nederlandsche Hervormde kerk nu doen? Eene toespraak aan de theologische studenten, bij het openen zijner academische lessen, den 7 sept. 1842, gehouden*. Groningen, Oomkens, 1842.
 - , *Zijn afzonderlijke scholen voor de verschillende kerkgenootschappen noodig of wenschelijk? Mededeelingen en opmerkingen*. Groningen, Scholtens, 1844.
- Hogendorp, G. K. van, *Bijdragen tot de huishouding van staat in het koninkrijk der Nederlanden, verz. ten dienste der Staten-Generaal*. 's Gravenhage, Allart, 1818-1825. 10 dl.
- La Hollande, in *Archives du christianisme au dix-neuvième siècle 2me série 4 (19e année) 1836*, p. 172/3.
- Holtrop, P. N., *Tussen Piëtisme en Réveil; het 'Deutsche Christenthumsgesellschaft' in Nederland, 1784-1833*. Amsterdam, Rodopi, 1975. Proefschrift Amsterdam VU.
- Holzmann, M., H. Bohatta. *Deutsches Anonymen — Lexikon*. Hildesheim, Olms, 1961. 7 dl. (=Weimar, 1902-1928).
- Honders, A. C., *Doen en laten in Ernst en vrede; notities over een broederkring en een tijdschrift*. 's Gravenhage, Boekencentrum, 1963. Proefschrift Amsterdam.
- Hooft, P. C., *Nederlandsche historien...*; vierde dr. Amsterdam, Wetstein etc., 1703. 2 dl.
- Hooft, C. G. 't, *Groen van Prinsterer*, in de *Navorscher* 42 (1892), 149.
- Hoogewerff, G. C., *Hendrik Pierson; met de afscheidsrede van Dr. H. Pierson op zondag 2 aug. 1914 in de Vluchtheuvelkerk te Zetten*. Amsterdam, Ten Have, 1914.
- Hoop van Slochteren, M. P. Thomassen à Thuessink van der, *Kerk en staat volgens Groen van Prinsterer*. Groningen, Haan, 1905.
- Hoorn, I. van, *De Nederlandsche schoolwetgeving voor het lager onderwijs 1796-1907; wetten, instructie's, Koninklijke Besluiten, enz. verz. door -*. Groningen, Noordhoff, 1907.
- Hooijer, C., *Kerkelijke wetten voor de Hervormden in het koninkrijk der Nederlanden; verz. en met aant. voorz. door -*. Zalt-Bommel, Noman, 1846.
- Hossbach, W., *Philipp Jakob Spener und seine Zeit; eine kirchenhistorische Darstellung*. Berlin, Dümmler, 1828. 2 dl. in 1 bd.
- Hotman, François, Jean Hotman de Villiers, *Francisci et Joannis Hotomanorum patris ac filii, et clarorum virorum ad eos Epistolae; quibus accedit, Epistolarum miscellaneorum virorum doctorum, qui hoc et superiore saeculo claruere appendix ex bibliotheca Jani Gulielmi Meelii*. Amstelaedami, Gallet-Typographia Huguetanorum, 1700.
- Houten, A. J. van, *Iets tot toelichting, ten aanzien van de adressen aan de hooge magten van staat, ter voorkoming van het sluiten van een concordaat, tusschen Zijne Majesteit Willem II. en den pausselijken stoel, en het herstel der Hervormde kerk op de grondslagen van hare oorspronkelijke kerk-inrigting*. Leerdam, Van Tuinen, 1842.
- , *Mijne gedachten, na de lezing van het ministerieel rescript van den 1 july 1842, hetwelk de onafhankelijkheid der Hervormde kerk uitspreekt, over de middelen die moeten worden aangewend tot verkrijging van eene algemeene kerkvertegenwoordigende synode, of eene consulerende commissie tot daarstelling van een concept-reglement of eene kerkorde, aan*

mijne Hervormde geloofsgenooten, ter toetsing voorgedragen. Leerdam, Van Tuinen, 1842.

Hoyneck van Papendrecht, C. P., *Vita Viglii ab Aytta Zuichemi ab ipso Viglio scripta, ejusque, nec non Joachimi Hopperi et Joannis Baptistae Tasii opera historica aliaque analecta ad historiam scissi Belgii potissimum attinentia in sex partes divisa*; collegit, digessit, notisque illustravit -. Hagae Comitum, Block, 1743. 3 dl. in 6 bd. Voortitel: *Analecta Belgica; in sex partes divisa.*

Hubert, E., *Les garnisons de la Barrière dans les Pays-Bas autrichiens (1715-1782); étude d'histoire politique et diplomatique.* Bruxelles, Lebègue, 1902.

Hübner, J. A. von, *Neuf ans de souvenirs d'un ambassadeur d'Autriche à Paris sous le second empire 1851-1859*; publ. par son fils le comte Alexandre C. J. de Hübner. Paris, Plon, 1904. 2 dl.

Huisman, C., *Neerlands Israël, het natiebesef der traditioneel-gereformeerden in de achttiende eeuw.* Dordrecht, Van den Tol, 1983. Proefschrift Utrecht.

Huizinga, A., *Woorden en gedachten; elfduizend uitdrukkingen, spreekwoorden en citaten in het Frans, Duits, Engels, Latijn en Grieks en andere talen verz., gerangschikt en verklaard*; 2e dr. Zutphen, Thieme, 1950.

Hull, W. van den, *Een woord aan de onderwijzers en opvoeders in Nederland, over de gevolgen van het bloot wetenschappelijk onderwijs der jeugd in deze dagen.* Groningen, Smit, 1834.

Hume, David, *The history of England from the invasion of Julius Caesar to the revolution in 1688.* Paris, Baudry's European library, 1835. 6 dl.

Huyttens, E., *Discussions du congrès national de Belgique, 1830-1831...* Bruxelles, Société Typographique Belge, 1844-1845. 5 dl.

- -----

Iets over art. 161 der grondwet. 's Gravenhage, Vervloet, 1829.

Iets over de noodzakelijkheid van het godsdienstig onderwijs in de scholen. Rotterdam, Cornel, 1822.

Iets over de psalmen [door Johann Jakob Moser met een inl. door E. W. Hengstenberg in de *Evangelische Kirchen-Zeitung*], uit het Hoogduitsch vert. en met een naschrift verm. door H. P. Scholte. Amsterdam, Messchert & Höveker, 1834.

Iets over het: *Wij zullen ons regt doen gelden, en het Alle vrees voor een concordaat is verdwenen; bijvoegsel tot het Tegenschrift op de zedig-vrijmoedige bedenkingen.* Amsterdam, Goossens, 1841.

Die Illuminaten; Quellen und Texte zur Aufklärungsideologie des Illuminatenordens (1776-1785); hrsg. von Jan Rachold. Berlin, Akademie-Verlag, 1984.

Immerzeel, J., *De levens en werken der Hollandsche en Vlaamsche kunstschilders, beeldhouwers, graveurs en bouwmeesters, van het begin der vijftiende eeuw tot heden*; uitgeg. door C. H. Immerzeel en C. Immerzeel. Amsterdam, Van Kesteren, 1842-1843. 3 dl. in 1 bd.

Is nu alle vrees voor het concordaat verdwenen? Amsterdam, Höveker, 1841.

Italie et France; 3me éd. Paris, Plon etc., 1859.

- -----

Jaarboeken van het koninkrijk der Nederlanden 1814-1817 door Martinus Stuart. Amsterdam, Maaskamp, 1818-1821. 4 dl. in 7 bd.

Jaarboekje voor geschiedenis en oudheidkunde van Leiden en Rijnland; tevens orgaan van de Vereeniging 'Oud-Leiden'. Leiden, 1904- Jrg. 1-.

De jaarvergadering van het Nederlandsch Zendelinggenootschap in 1864; noodzakelijke toelichting door J. Moll Jac. Zn, J. H. Bösken, M. Cohen Stuart en H. C. Voorhoeve, uitgetreden leden van het hoofdbestuur. Rotterdam, Tassemeijer, 1864. Zie ook sub Heldring.

[Jager, A. de.] *Bedenkingen over het godsdienstig schoolonderwijs, naar aanleiding van het werkje: De christelijke opleiding op de lagere scholen in ons vaderland.* Rotterdam, Tuinzing, 1838. Zie voor het auteurschap *Briefw.* V, 302, 6.

Janssens, H., *Het Herenbolwerk anti-papistisch?*, in *Nieuwe Drentse Volksalmanak* 103 (1986), p. 51-66.

[Jarcke, K. E.,] *Die französische Revolution von 1830 historisch und staatsrechtlich beleuchtet in ihren Ursachen, ihrem Verlaufe und ihren wahrscheinlichen Folgen.* Berlin, Dümmler, 1831. Zie voor het auteurschap *Holzmann-Bohatta* s.v. *Revolution*.

- , *Die ständische Verfassung und die deutschen Constitutionen.* Leipzig, Weygand, 1834. Zie voor het auteurschap *Briefw.* II, 11, 4.

Jervis-White Jervis, H., *History of the Island of Corfú and of the Republic of the Ionian Islands.* Amsterdam, Grüner, 1970 (=London, 1852).

Jeugdcatalogus van de bibliotheek van G. Groen van Prinsterer. Een getypte lijst (17 p.) gebaseerd op een hs. (c. 1830), dat zich volgens Tazelaar, *De jeugd*, p. 52, 2 in het Archief-Van der Hoop bevindt, en volgens het *Verslag van de aanwinsten der K.B.*, p. 351 (ook?) in de *K.B. De Jezuiten en het concordaat.* Amsterdam, Goossens, 1841.

Joannides, A., *La Comédie-Française de 1680 à 1900; dictionnaire général des pièces et des auteurs; avec une préf. de Jules Claretie.* Genève, Slatkine Reprints, 1970 (=Paris, 1901).

Jochems, H., *Quaestiones varii argumenti.* Lugduni Batavorum, Van Leeuwen, 1822. Proefschrift Leiden.

Johnson, D. W. J., *Guizot; aspects of French history 1787-1874.* London etc., Routledge & Kegan Paul etc., 1963.

Jonge, J. C. de, *De nieuwe of nadere Unie van Brussel des jaars 1577*, in *Verhandelingen* II, 161-204.

- , *De Unie van Brussel des jaars 1577*, naar het oorspronkelijke uitgeg. 's Gravenhage, Allart, 1825. Met bijvoegselen en verbeteringen op *De Unie van Brussel, des jaars 1577.* 1827.

- , *Verhandelingen en onuitgegeven stukken, betreffende de geschiedenis der Nederlanden.* Delft, Allart etc., 1825-1827. 2 dl.

Jonge, J. K. J. de, *Examen d'une Notice et de souvenirs biographiques du comte van der Duyn et du baron de Capellen*, publ. par le baron C. F. Sirtema de Grovestins. La Haye, Belinfante, 1852.

Jonge, W. A. C. de, *Bijdrage tot de geschiedenis der grondwet (1830-1848); met eenige onuitgeg. stukken als bijlagen.* 's Gravenhage, Belinfante, 1883.

Jonghe, A. de, *De taalpolitiek van koning Willem I in de Zuidelijke Nederlanden (1814-1830); de genesis der taalbesluiten en hun toepassing.* Brussel, Steenlandt, 1943. Herdr. in 1967.

Jongste, H. de, *De beginselen van Mr. J. J. L. van der Brugghen als achtergrond van het conflict met Mr. G. Groen van Prinsterer*, in *Wetenschappelijke bijdragen door leerlingen van Dr. D. H. Th. Vollenhoven aangeboden t.g.v. zijn 25-jarig hoogleraarschap aan de VU* (Franeker, Wever, 1951), p. 128-153.

Jorissen, Th., *Historische studiën, nagelaten door -.* Haarlem, Tjeenk Willink, 1891.

Jouanneau, A., *Recueil de maximes et citations latines à l'usage du monde judiciaire; texte latin, trad. française et index alphabétique français; 2me éd. rev. et corr. par M. Chartier.* Paris, Administration et librairie des Annales des justices de paix, 1924.

Jourdan, Louis, *Est-ce la paix? est-ce la guerre?* Paris, Librairie nouvelle, 1859.

[Julius, G.,] *De vrijheid van onderwijs in België: waarschuwing voor Noord-Nederlanders*. Utrecht, Bosch, 1844.

Jurriaanse, M. W., *De Nederlandse ministers van Buitenlandse Zaken 1813-1900*. Den Haag, Leopold, 1974.

Juste, Th., *Léopold Ier et Léopold II rois des Belges; leur vie et leur règne*. Bruxelles, Muquardt, 1878.

- , *Léopold Ier roi des Belges d'après des documents inédits*. Bruxelles, Muquardt, 1868. 2 dl. *Les fondateurs de la monarchie belge*.

- , *Le premier roi des Belges; biographie populaire*. Paris etc., Librairie Internationale etc., 1865.

- -----

Kalsbeek, F., J. Lens en J. B. Meynen, *Van strijd en zegen; gedenkboek van het christelijk onderwijs* bew. door -; uitgeg. door de Vereeniging van chr. onderwijzers... bij gelegenheid van haar vijftigjarig bestaan 1854-1904. Leiden, IJdo, 1904.

Kampen, N. G. van, *Aan de Nederlanders bij den kampstrijd der Grieken; uitgeg. ten voordeele der Grieken; oproeping aan de Nederlanders, ter verzameling van een fonds tot ondersteuning der Grieken*. 's Gravenhage etc., Van Cleef, 1827.

Kamphuis, J., *De hedendaagse kritiek op de causaliteit bij Groen van Prinsterer als historicus*. Goes, Oosterbaan & Le Cointre, 1962. Herdr. in 1971.

Kaser, M., *Das römische Zivilprozessrecht*. München, Beck, 1966. *Handbuch der Altertumswissenschaft X: Rechtsgeschichte des Altertums III*, 4.

De Katholieke encyclopaedie [hoofdred.: Jan Sassen]. Amsterdam, Van den Vondel, 1933-1938. 24 dl. Met aanvullings- en registerdeel.

Die Katholische Kirche; eine Zeitbetrachtung I-V, in *EKZ* 44/5 (1849), 341-344; 345-347; 369-371; 377-380; 389-392; 449-453; 582-584; 625-629; 639-640 (5, 9, 16, 19, 23 mei, 16 juni, 4, 25, 29 aug.).

Kemp, C. M. van der, *Aan Mr. Is. da Costa*, in *Nederlander* no. 1320 en 1321 (11 en 12 oct. 1854).

- , *Beoordeling van het geschil over de maatregelen tegen de Afgescheidenen; eene wederlegging van het geschrift des heeren van Appeltere*. Rotterdam, Van der Meer & Verbruggen, 1837. 2 dl.

- , *De beschuldiging tegen de leeraars der Nederlandsche Hervormde kerk, dat zy hunnen eed breken, door af te wyken van de leer hunner kerk, die zy beloofd hebben te zullen houden, gestaafd; en de Gedachten van P. Hofstede de Groot, hoogleeraar te Groningen, over die beschuldiging wederlegd*. Rotterdam, Van der Meer & Verbruggen, 1834.

- , *De juris romani principiis circa jura personarum et successionum ex XII tabulis*. Lugduni Batavorum, Haak, 1822. Proefschrift Leiden.

- , *De eere der Nederlandsche Hervormde kerk gehandhaafd tegen Ypey en Dermout, (Geschiedenis der Nederlandsche Hervormde kerk.)*. Rotterdam, Van der Meer & Verbruggen, 1830-1833. 3 dl.

- , *Maurits van Nassau, prins van Oranje, in zijn leven, waardigheden en verdiensten voorgesteld*. Rotterdam, Van der Meer & Verbruggen, 1843. 4 dl.

- , *De onbestaanbaarheid der grondwet van 1848 en de noodzakelijkheid harer verandering*. Rotterdam, Van der Meer & Verbruggen, 1850.

- , *Schets ten betooge van de hooge eerwaardigheid der Dordsche synode van 1618 en 1619, ook nog in den tegenwoordigen tijd.* Amsterdam, Höveker, 1850.
 - , en H. J. Koenen, *Uit de briefwisseling van — (1799-1861) en — (1809-1874) (1833-1845)* medeged. door M. Elisabeth Kluit, in *BMHG* 63 (1942) p. 1-290.
- Kemp, P. H. van der, *De Belgische omwenteling in Luik en Limburg tot aan het verlies van Venlo in november 1830*; met een voorwoord van W. E. A. Wüppermann. 's-Gravenhage, Van der Beek, 1904. 2 dl. in 1 bd.
- , *De conventie van Zonhoven van 18 november 1833*, in *Bijdragen voor vaderlandsche geschiedenis en oudheidkunde*; 4e reeks, 5e dl. (1906), p. 176-222.
- Kemper, J. M., *Verhandelingen, redevoeringen en staatkundige geschriften*; verz. door J. de Bosch Kemper. Amsterdam, Van der Hey, 1835-1836. 3 dl.
- Kerkelijk *Weekblad; tevens ten dienste van de Confessioneele Vereeniging* 14 (1868) no. 18 (25 sept.), bijvoegsel.
- Kints, C., *Het goed regt der Roomsch-Katholijken tot een concordaat verdedigd.* Amsterdam, Schonekat, 1841.
- Kirchner, J., *Bibliographie der Zeitschriften des deutschen Sprachgebietes bis 1900*; hrsg. von -. Stuttgart, Hiersemann, 1969-. dl.
- Kist, N. C., *De christelijke kerk op aarde, volgens het bijbelsch onderwijs en de geschiedenis; eene door Teyler's godgeleerd genootschap bekroonde prijsverhandeling*; 2e verm. uitg. Amsterdam, Tielkemeijer, 1850.
- , *Verhandeling over de christelijke kerk op aarde, volgens het onderwijs van Jezus en de apostelen en de geschiedenis.* Haarlem, Bohn, 1830. *Verhandelingen van het Teyler's godgeleerd genootschap*, 30.
- Klaczko, Julian, *Etudes de diplomatie contemporaine; les préliminaires de Sadowa*, in *Revue des deux mondes*, 38e année-seconde période, 77 (sept.-oct. 1868), p. 365-390; 513-556.
- Kleibrink, H., en R. Spruit, *Leiden, een Hollandse erfenis.* Leiden, De Kler, 1973-1974. 3 dl.
- Kleijn, A. R., *Kwartierstaat van Jhr. mr. dr. Bonifacius Cornelius de Jonge*, in *Gens nostra* 24 (1969), p. 180/1.
- Kleijntjens, J., *Verzet tegen het concordaat in 1841*, in *Archief voor de geschiedenis van het aartsbisdom Utrecht* 57 (1933), p. 97-104.
- Kloosterhuis, C. A., *De bevolking van de vrije koloniën der Maatschappij van weldadigheid.* Zutphen, De Walburg Pers, 1981.
- Kluit, A., *Academische redevoering, over het misbruik van 't algemeen staatsrecht, of over de nadeelen en onheilen, die uit het misbruik in de beoefeninge voor alle burgermaatschappijen te wachten zijn; uitgesproken op 's lands hooge school te Leiden, op maandag den 9. febr. 1784 bij de nederlegging van zijnen post als rector magnificus.* Leiden, Luzac & Van Damme, 1787.
- , *Historiae federum Belgii federati primae lineae in usum auditorum.* Lugduni Batavorum, Luchtmans, 1790-1791. 3 dl.
 - , *Historie der Hollandsche staatsregering tot aan het jaar 1795. Of geschied- en staatkundig onderzoek, in welken zin de Staten van Holland, gedurende de republikeinsche regering, zijn geweest de wettige soevereine vertegenwoordigers van 't gansche volk van Holland, of der geheele natie. Met vele onuitgeg. bijlagen.* Amsterdam, Brave, 1802-1805. 5 dl.
 - , *Inwijdingsrede over 't recht, 't welk de Nederlanders gehad hebben, om hunnen wettigen vorst en heer, Philips, koning van Spanje aftezweren, uitgesproken te Leiden d. 18 jan. 1779...;* uit het latijn in 't Nederduitsch vert., en met voorrede, nadere ophelderingen, en bijlagen verrijkt. Leyden, Le Mair, 1779.

- , *Oratio inauguralis de jure, quo Belgae legitimo suo principi ac domino Philippo imperium abrogaverint*. Leidae, Le Mair, 1779.
 - , *Primae lineae collegii diplomatico-historico-politici, sistentes vetus jus publicum Belgicum historice enarratum, et ex antiquis monumentis et veteris aevi diplomatibus illustratum*. Lugduni Batavorum, Van Hoogeveen, 1780.
 - , *De rechten van den mensch in Vrankrijk, geen gewaande rechten in Nederland, of betoog, dat die rechten bij het volk van Nederland in volle kracht genoten worden, en iets over onze vrijheid en patriotismus, door een patriot*. Amsteldam, Brave, 1793.
 - , *De souvereiniteit der Staaten van Holland, verdedigd tegen de hedendaagsche leere der volks-regering: zoo als dezelve, onder anderen, ook voorgedragen word in een geschrift, ten tytel voerende: Grondwettige herstelling van Nederlands staatswezen, enz*. Groningen etc., Groenewold etc., 1785.
 - , *De souvereiniteit etc.*; 2e verm. dr. Leiden, Luzac & Van Damme, 1788.
- Kluit, M. E., *Het protestantse Réveil in Nederland en daarbuiten 1815-1865*. Amsterdam, Paris, 1970.
- Knappert, L., *Geschiedenis der Hervormde kerk onder de republiek en het koninkrijk der Nederlanden...* Amsterdam, Meulenhoff, 1911-1912. 2 dl.
- Knetsch, F. R. J., *Elie Saurin (1639-1703) Waals predikant in turbulente tijden*, in A. Th. van Deursen e.a., *De herroeping van het Edict van Nantes (1685) in de Franse en Nederlandse geschiedschrijving* (Amsterdam, VU Uitgeverij, 1987), p. 49-77.
- Knottenbelt, W. C., *De kerkvisitatie en eenige andere kerkelijke zaken, naar aanleiding van Dr. A. Kuyper's Kerkvisitatie te Utrecht in 1868, geschiedkundig toegelicht*. Leiden, Van Doesburgh, 1869.
- Knuttel, W. P. C., *Catalogus van de pamflettenverzameling berustende in de Koninklijke Bibliotheek*. 's Gravenhage, Algemeene landsdrukkerij, 1889-1920. 9 dl.
- , *Catalogus etc.*, herdr. met handgeschreven verbeteringen, aanvullingen en varianten; met een inl. essay en een handleiding voor de gebruiker door H. van der Hoeven. Utrecht, H & S, 1978. 9 dl. in 10 bd.
- Koch, C. G. de, *Histoire abrégée des traités de paix entre les puissances de l'Europe, depuis la paix de Westphalie... continuée jusqu' aux traités de Paris de 1815, par F. Schoell*. Paris, Gide, 1817-1818. 15 dl.
- Kock, F. P. C. de, *De kerk en de volksschool*; ingel. door Cunibertus Sloots. Meppel, Stenvert, 1949.
- [Koenen, H. J.,] *Geen concordaat met Rome! Een volkslied*. Amsterdam, Van Kampen, 1841. Zie voor het auteurschap Knuttel no. 27879.
- , *Geschiedenis van de vestiging en den invloed der Fransche vluchtelingen in Nederland*. Leiden, Luchtmans, 1846.
 - , *Over de kerk en hooge-school van Genève, vooral in haren invloed op de Nederlanden*, in *Nederlandsche stemmen* VI, 177-183; 203-210; 224-229. Zie voor het auteurschap Kemp, C. M. van der, en H. J. Koenen, *Briefw.*, p. 178.
 - , *Een woord over het hedendaagsch gebruik des bijbels*, in *Ernst en vrede* I (1853), 472-477.
- Koetsveld, C. E. van, *Eene bede om christelijke en Israëlitische volksscholen, als eene volstreckte behoefte voor ons vaderland; adres aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal*. Schoonhoven, Van Nooten, 1856.
- Koolemans Beynen, G. J. W., *Grootvorstelijk bezoek in Leiden in maart 1814*, in *Jaarboekje etc.* 11 (1914), 50-58.

Koorders, D., *De antirevolutionaire staatsleer van Mr. Groen van Prinsterer uit de bronnen ontwikkeld; 1e stuk*. Utrecht, Kemink, 1860. Niet verder verschenen.

- , *De Aprilbeweging; een historische studie*. Amsterdam, Van Kampen, 1854. Herdr. van 3 artn. in *Gids* 18 (1854) I, 1-41; 328-368; 595-667. Zie voor het auteurschap *Verslag van de aanwinsten der K.B.*, p. 221.

Korevaart, Korrie, *Het dagblad als bron voor de literatuurgeschiedenis: de ontvangst van Robidë van der Aa's Oproer en priesterdwang (1838)*, in *Nederlandse literatuur van de negentiende eeuw; twaalf verkenningen* (Utrecht, H & S, 1986), p. 146-169.

Kort begrip der bijbelsche geschiedenissen, voor de jeugd, uitgeg. door de Maatschappij tot nut van 't algemeen; 4e dr. Leyden etc., Du Mortier etc., 1813.

Korte beantwoording der vraag: wat moet men denken van die leden der Nederlandsche Hervormde kerk, welke in het begrip staan, dat hunne leeraars van de zuivere leer van het evangelie zijn afgeweken, en uit dien hoofde zich aan derzelve prediking onttrekken? Een woord voor allen, die de waarheid in de liefde wenschen te betrachten. 's Gravenhage, Kloots, 1833.

Korteweg, A., en W. Idema, *Vinger Gods, wat zijt gij groot; een bloemlezing uit het werk van de dominee-dichters Nicolaas Beets, J. P. Hasebroek, Bernhard ter Haar, J. J. L. ten Kate [en] Eliza Laurillard*; samengest. en ingel. door -. Amsterdam, De Arbeiderspers, 1978.

Kramm, C., *De levens en werken der Hollandsche en Vlaamsche kunstschilders, beeldhouwers, graveurs en bouwmeesters, van den vroegsten tot op onzen tijd (streckende tevens tot vervolg op het werk van J. Immerzeel Jr.)*. Amsterdam, Diederichs, 1857-1863. 6 dl.

Krummacher, F. W., *Bunsen en Stahl; tot regt verstand van den kerkelijken strijd onzer dagen; drie redevoeringen...* uit het Duitsch vert. door L. J. van Rhijn. Utrecht, Kemink, 1856.

- , *Eine Selbstbiographie; mit dem Bildnisz des Verfassers*. Berlin, Wiegandt & Grieben, 1869.

Krummacher, Marie, *Onze moeder; een levensbeeld*; uit het Hoogduitsch. Utrecht, Kemink, 1887.

Kuenen, A., *Levensbericht van Willem Muurling*, in *Levensberichten MNL* 1883, p. 199-221.

- , *De schoolquaestie in Engeland*, in *Nieuw en oud*, 3e reeks, 1872, p. 42-48.

Kuiper, J., *Geschiedenis der wording en ontwikkeling van het christelijk lager onderwijs in Nederland (16 na Chr.-1897)*. 's-Gravenhage, Blommendaal, 1897

Kuiper, R., *Zelfbeeld en wereldbeeld; antirevolutionairen en het buitenland, 1848-1905*. Kampen, Kok, 1992. Proefschrift Amsterdam VU.

Kuyper, A., *Kerkvisitatie te Utrecht in 1868 met het oog op den kritieken toestand onzer kerk historisch toegelicht*. Utrecht, Van Peurse, 1868.

- , *'Ons Program'*. Amsterdam, Kruyt, 1879.

- , *Toelichting I-III*, in de *Standaard* van 8, 11 en 13 maart 1895.

Kuyper, H. H., *Groen's strijd voor kerkherstel*, in *De Reformatie; gedenkboek bij het halve-eeuwgetij der Doleantie van '86* (Kampen, Kok, 1936), p. 7-35.

Kuyper, J., *Het Haagsche Bosch*, in *Haagsch jaarboekje voor 1897* (9e jrg.), p. 270-312.

- -----

L., *Aan de redactie der Vereeniging Christelijke Stemmen*, in *Ver. Chr. St.* 16 (1862), p. 582-584.

Laboulaye, E. R. L., *Etudes contemporaines sur l'Allemagne et les pays slaves*. Paris, Durand etc., 1856.

- , *La liberté religieuse*. Paris, Charpentier, 1858.

- Lagemans, E. G., *Recueil des traités et conventions conclus par le royaume des Pays-Bas avec les puissances étrangères, depuis 1813 jusqu' à nos jours*. La Haye, Belinfante, 1858-1908. 16 dl.
- , *Verslag van de handelingen der Tweede Kamer van de Staten-Generaal over het ontwerp van wet, strekkende tot herziening der wet van 18 april 1827, op de zamenstelling der regterlijke magt en het beleid der Justitie*; uitgeg. door -. 's Gravenhage, Hooff, 1835.
- Lagemans, H. G., *De leer der ministeriële verantwoordelijkheid en hare toepassing in het Nederlandsche staatsregt; academische proeve*. Leyden, Brill, 1855.
- Lakke, A. J., *Philip Willem van Heusde*. Leiden, Brill, 1908. Proefschrift Amsterdam VU.
- Lam, A. B., *Openbaar of bijzonder onderwijs? De visie van mr. J. J. L. van der Bruggen op het schoolvraagstuk in Nederland*. 's-Hertogenbosch, Malmberg, 1969. Pedagogische cahiers, 4.
- Laman, G. J., *Enkele aspecten van Groen van Prinsterer's optreden als volksvertegenwoordiger (1862-1865)*. Franeker, Wever, 1949. Proefschrift Amsterdam VU.
- Lamartine, A. de, *Discours prononcé à l' Assemblée Nationale sur le projet de constitution (conforme au Moniteur)*. Paris, Lévy, 1848.
- , *Histoire de la révolution de 1848*. Bruxelles etc., Meline, 1849. 2 dl.
 - , *Histoire des Girondins*. Bruxelles, Wouters, 1847. 4 dl. in 2 bd.
- Lamennais, H. F. R. de, *Des progrès de la révolution et de la guerre contre l'église*. Bruxelles, Les Marchands de nouveautés, 1829.
- , *Essai sur l' indifférence en matière de religion*. Paris, Méquignon etc., 1821-1823. 4 dl. Oeuvres 1, 2, 4, 5.
 - , *Essai etc.*; 12me éd. Paris, Ducasse, 1834. 2 dl.
 - , *Oeuvres complètes*; rev. et mises en ordre par l'auteur. Bruxelles, Société belge de librairie, 1839. 2 dl.
 - , *Paroles d'un croyant* 1833. Paris, Renduel, 1834.
 - , *Politique à l'usage du peuple; recueil des articles publiés dans Le Monde du 10 février au 4 juin 1837*; 3me éd. Paris, Pagnerre, 1839. 2 dl.
 - , *Woorden van eenen geloovige; door den abt de Lamennais; 1833*. Utrecht, Van der Post, 1834.
- Lammers, Fred., *Onbekende brieven bevestigen laatste woorden van de Zwijger*, in *Trouw* van 25 juni 1985.
- Landré, J. E. G., *Opmerkingen bij den watervloed van 1861*. Zutphen, Thieme, 1861.
- Langedijk, D., *Bibliographie van den schoolstrijd 1795-1920*; met een voorwoord van A. Goslinga. 's-Gravenhage, Dr. Abraham Kuyper Stichting etc., 1931.
- , *De geboorte van de Vereeniging voor Christelijk-Nationaal Schoolonderwijs*, in *De Vereeniging voor Christelijk Nationaal Schoolonderwijs 1860-30 oktober-1935*, p. 45-101.
 - , *De geschiedenis van het protestants-christelijk onderwijs*. Delft, Van Keulen, 1953.
- Lanjuinais, J. D., *Dissertation sur les concordats, suivie du texte officiel de toutes les pièces formant les concordats de 1801 et de 1827, et d'un examen critique de la dernière convention*. Liège, Collardin, 1827.
- Lastdrager, A. J., *Bijdrage tot de geschiedenis van het onderwijs in Nederland sedert 1825*. Leiden, Brill, 1849.
- Lau, J. G. la, *De re pecuniaria imperii romani inde ab Augusto usque ad Constantinum Magnum*. Lugduni Batavorum, Du Saar, 1822. Proefschrift Leiden.
- Lavisse, E., *Histoire de France illustrée depuis les origines jusqu' à la révolution*; éd. par -; avec la collab. de C. Bayet... Paris, Hachette, 1911. 9 dl. in 18 bd.

- Leeuwen, Simon van, *Korte besgryving van het Lugdunum Batavorum nu Leyden...* Alphen aan den Rijn, Repro-Holland, 1973 (=1672).
- Legrain, P., *Le dictionnaire des Belges*. Bruxelles, Legrain, 1981.
- Lehmann, H., *Pietismus und weltliche Ordnung in Württemberg vom 17. bis zum 20. Jahrhundert*. Stuttgart etc., Kohlhammer, 1969.
- Leibniz, G. W. von, *Nouveaux essais sur l'entendement humain*; chronologie et introd. par Jacques Brunschwig. Paris, Garnier-Flammarion, 1966. Oorspr. uitg. Amsterdam etc., 1765.
- Leicester, *Correspondence of Robert Dudley, earl of - during his government of the Low Countries in the years 1585 and 1586*; ed. by John Bruce. London, The Camden Society, 1844.
- Leids(ch) jaarboekje. Zie *Jaarboekje voor geschiedenis en oudheidkunde van Leiden en Rijnland*.
- Lejeune, J., *La principauté de Liège*; préf. de Paul Harsin. Liège, Le Grand Liège, 1948.
- Lemoine, E., *Abdication du roi Louis-Philippe racontée par lui-même et recueillie par -*. Paris, Lévy, 1851.
- , *Une visite au roi Louis-Philippe*. Paris, Lévy, 1848.
 - , *Une visite etc.*; 2me éd. Paris, Librairie historique, 1849.
- Lenep, J. van, *Brief aan Mr. D. Donker Curtius*. Amsterdam, Meijer Warnars, 1848.
- , *Nederland in den goeden ouden tijd; zijnde het dagboek van hunne reis te voet, per trekschuit en per diligence van — en zijn vriend Dirk van Hogendorp door de Noord-Nederlandsche provinciën in den jare 1823*; volgens het nagelaten manuscript van Mr. Jacob van Lenep verzorgd door M. Elisabeth Kluit. Utrecht, De Haan, 1942.
- Lens, J., *Groen van Prinsterer en de ministerieele crisis van 1856*, in *Ons Tijdschrift* 18 (1913), 757-775.
- Leo, H., *Lehrbuch der Geschichte des Mittelalters*. Halle, Anton, 1830. 2 dl.
- Léon, Charles, *La paix solution de la question italienne*. Paris, Dentu, 1859.
- Léonard, E. G., *Histoire générale du protestantisme*. Paris, PUF, 1961-1964. 3 dl.
- Leopold I, *Lettres de Léopold Ier premier roi des Belges*; éd. par Carlo Bronne. Bruxelles, Dessart, 1943. Zie de brief aan Louis Philippe d.d. 5 maart 1833 over 'La convention de Zonhoven'.
- Lerminier, J. L. E., *Introduction générale à l'histoire du droit*. Bruxelles, Hauman, 1830.
- Lexikon der deutschen Geschichte... hrsg. von Gerhard Taddey. Stuttgart, Kröner, 1979.
- Liebs, D., *Lateinische Rechtsregeln und Rechtssprichwörter*; zusammengest., übers. und erl. von -... Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1982.
- Limburg Brouwer, P. van, *De concordaten, een uitvloeisel van de genadige goedertierenheid des Heiligen Vaders; een kloostergesprek aan gene zijde der bergen gehouden*. Groningen, Wolters, 1841. Zie voor het auteurschap *Knuttel* no. 27874.
- , *Gesprek van eenen geheimen zendeling van de orde der Jesuiten met zijnen leerling over De Zeven Wijzen van Nederland*. Groningen, Van Zweeden, 1843. Zie voor het auteurschap *Doorninck* II, 222.
 - , *De synode en De Zeven Wijzen. (Een gesprek tusschen twee Jezuiten.)* Groningen, Van Zweeden, 1845. Zie voor het auteurschap *Doorninck* II, 534; Schouten, *Het Grieks*, p. 411.
- Limburg Brouwer, P. A. S. van, *Anti-revolutionaire demagogie*, in de *Nederlandsche Spectator* 1863, p. 370/1 (no. 47 van 21 nov.).
- Linde, J. van der, *Een woord aan mijne katholieke landgenooten, vooral uit de min gegoede standen, in de tegenwoordige omstandigheden*. 's Gravenhage, Van Langenhuysen, 1841.
- Lindeboom, J., *Protesten tegen de concordaatsonderhandelingen van 1841*, in *Nederlandsch archief voor kerkgeschiedenis* N.S. XVI (1921), 97-106.

- Lindeman, R., *Ego in Clivia; korte en vermakelijke inleiding tot de studie van de vroeg-moderne Nederlandse egodocumenten alsmede de traditie der Kleefse reizen; met een bijlage over het Kleefse reisjournaal van Willem de Clercq 1835*. Amstelveen, z. uit., 1990. Amstelveense gastcahiers, 1.
- Linden van Sprankhuysen, J. van der, *Bijdragen voor de zuivere bijbelleer, of het oude kleeed zonder nieuwe lappen*. Groningen, Van Boekeren, 1833-1834. 6 dl. in 1 bd.
- , *Een woord aan de kern der Hervormde gemeente in Nederland*. Groningen, Van Boekeren, 1843.
- Lintum, C. te, *Een eeuw van vooruitgang 1813-1913*. Utrecht, Bosch, [1912?].
- Lintum, C. E. te, *Willem de Clercq, de mensch en zijn strijd*. Utrecht, Kemink, 1938. Proefschrift Leiden.
- Lion, Iz. J., *De wet op het lager onderwijs ten behoeve van allen, die met het onderwijs in betrekking staan, volledig verklaard en toegelicht*. Haarlem, Bohn, 1857.
- Lipman, S. P., *Nederlandsch constitutioneel archief van alle koninklijke aanspraken en parlementaire adressen, enz. verz. en uitgeg. door -*. Amsterdam etc., Van Kesteren & Zweesaardt etc., 1846-1864. 4 dl. in 3 bd.
- , *Staatkundige verhandelingen en vertoogen, gedurende de laatste jaren der regering van Willem I*. Amsterdam, z. uitg., 1842.
- , *De vrede*. Amsterdam, Zweesaardt & Guykens, 1830. Herdr. in *Staatkundige verhandelingen*, p. 99-123.
- Lit, R. van, *Wassenaarse oudheden*. Nieuwkoop, Heuff, 1978.
- Littre, M. P. E., *Dictionnaire de la langue française...* Paris, Gallimard etc., 1964. 7 dl.
- Lobrano, Giovanni, *Pater et filius eadem persona; per lo studio della patria potestas*. Milano, Giuffrè, 1984.
- Lodge, E., *Portraits of illustrious personages of Great Britain; engraved from authentic pictures in the galleries of the nobility and the public collections of the country; with biographical and historical memoirs*. London, Harding & Lepard, 1835. 12 dl.
- Lolme, J. L. de, *The constitution of England...*; a new ed. London, Baldwin, 1821.
- Loon, J. C. A. van, *Het Algemeen Reglement van 1816*. Wageningen, Zomer & Keuning, 1942. Proefschrift Amsterdam VU.
- [Lourdoux, H. de,] *Appel à la France contre la division des opinions*. Paris, Gazette de France, 1831. Zie voor het auteurschap Barbier, *Dictionnaire*, I, 258.
- , *De la restauration de la société française*. Paris, Gazette de France, 1833. Zie voor het auteurschap Barbier, *Dictionnaire* III, 333.
- Lummel, A. J. van, *Register op het Handboek der geschiedenis van het vaderland van Mr. G. Groen van Prinsterer*. Utrecht, Kemink, 1877.
- Lutgers, P. J., *Gezigten in de omstreken van 's Gravenhage en Leyden; naar de natuur geteekend en op steen gebragt door -; met geschiedkundige aant. door W. J. Hofdijk*. [Amsterdam,] z. uitg., 1855.
- Luther, Martin, *Of men voor het sterven mag vluchten 1527*; vert. en toegelicht door G. Munter. Amsterdam, Vereeniging Doctor Maarten Luther, 1934.
- Luttenberg's *chronologische verzameling der wetten en besluiten betrekkelijk het openbaar bestuur in de Nederlanden sedert de herstelde orde van zaken in 1813*; derde dr. bew. door P. H. Jordens. Zwolle, Tjeenk Willink, 1899-1950: 1813-1850 in 33 dl.
- Lutteroth, H., *O-Taïti; histoire et enquête*. Paris, Paulin etc., 1843.
- Luykx, Th., *Politieke geschiedenis van België van 1789 tot heden*; 4e herz. en bijgew. uitg. Amsterdam etc., Elsevier, 1977-1978. 2 bd.

Luzac, J., *Oratio de Socrate cive*. Lugduni Batavorum, Honkoop, 1796.

Lijst der geschriften van den oud hoogleeraar Dr. P. Hofstede de Groot, in *Jaarboek der Rijks-Universiteit te Groningen* 1886/7, p. 34-42.

- -----

Maandschrift voor christelijke opvoeding in school en huis. Amsterdam, 1862-1868. Jrg. 1-7.

Maarsen, N. J., *De strijd om de Revolutie in de Restauratie; een onderzoek naar voorstellingen van politici omtrent de revolutie en de betekenis van deze voorstellingen voor hun politiek gedrag*. Assen, Van Gorcum, 1976. Proefschrift Leiden.

Mabé jr, P., *Vlugtige bedenkingen ten aanzien van de herziening der grondwet*. Haarlem, Loosjes, 1831.

Macaulay, T. B., *Speeches, corrected by himself*. London, Longman etc., 1854.

Machiavelli, N., *Discorsi sopra la prima deca di Tito Livio*. Roma, Blado, 1531.

- , *Historie (Fiorentine) di Niccolo Machiavegli cittadino, et segretario fiorentino...* Roma, Blado, 1532.

- , *Oeuvres complètes; avec une notice biographique par J. A. C. Buchon*. Paris, Desrez, 1837. 2 dl.

- , *Il principe...* Roma, Blado, 1532.

Mackay A., *Aan den heer Gunning, v.d.m.*, in *Ver. Chr. St.* 15 (1861), 840-843.

- , *Een ernstig antwoord op eene ernstige vraag, in eenen gevaarvollen tijd: 'Moet de circulaire van den minister van Binnenlandsche Zaken, van 2 december 1849 over het onderwijs, door de provinciale en plaatselijke besturen opgevolgd worden?'; uitgekomen te Rotterdam bij Van der Meer en Verbruggen*. Amsterdam, Höveker, 1850.

- , *Iets over een artikel in het Handelsblad en een in de Tijdspiegel (ingezonden)*, in *Nijmeesch schoolblad* 3 (1847), 83-86 (no. 11, mei).

- , *Iets over het vlugschrift: 'Bedenkingen over de zedelijk-godsdienstige opleiding in de openbare scholen. Een woord aan de Tijdgenoot door P. K. Görlitz, onderwijzer te Rotterdam.'*, in *Nijmeesch schoolblad* 1 (1844/5), 57-60 (no. 7, jan. 1845).

- , *Politieke beschouwingen* [door A. Mackay], in *Ver. Chr. St.* 9 (1855), 750-763.

Maier, Friedrich, *Griechische Freiheit, nicht nur ein philologisches Problem*, in *Anregung* 31 (1985), p. 223-228.

Maistre, J. M. de, *Considérations sur la France*; nouv. éd., rev. et corr. par l'auteur. Lyon etc., Rusand etc., 1822. *Oeuvres*, 1. 1e uitg. 1796.

- , *Du pape, suivi de l'église gallicane dans son rapport avec le souverain pontife*. Bruxelles, La Société Nationale, 1838. 2 dl. *Oeuvres*, 3-4.

- , *Oeuvres*. Bruxelles, La Société Nationale, 1838. 7 dl. in 4 bd.

Malsen, H. van, *Alexander Frederik de Savornin Lohman; ontwikkelingsgang van zijn denken en handelen*. Haarlem, Bohn, 1931. VUB, 52.

- , *Groen van Prinsterer en Heinrich Leo*, in *Onze Eeuw* 14 (1914) IV, 233-257; 387-425. Geciteerd wordt naar een overdr. (63 p.)

Manger jr, J. B., *Groen van Prinsterer en de scheiding van 1830*, in *Hand. van het 15e Ned. Philologencongres* (Groningen, Wolters, 1934), 99-101.

- , *Groen van Prinsterer in 1830*, in *Gids* 98 (1934) III, 166-188.

- , *Thorbecke en de historie; bijdragen tot de kennis van het Nederlands liberalisme*; 2e dr. met een voorwoord van H. te Velde. Utrecht, H & S, 1986.

- Manning, A. F., *De betekenis van C. R. A. van Bommel voor de Noordelijke Nederlanden*. Utrecht etc., Het Spectrum, 1956. Proefschrift Nijmegen.
- Mansfield jr, H. C., *Machiavelli's new modes and orders; a study of the Discourses on Livy*. Ithaca etc., Cornell University Press, 1979.
- Marculfus monachus, *Formularum libri duo*, in J. P. Migne, *Patrologia latina* 87, 693-756. Zie voor andere edities Potthast, *Wegweiser* I, 765 s.v.
- Martensen, H. L., *Die christliche Dogmatik; dargestellt von -; aus dem Dänischen; 2. verb. Aufl.* Kiel, Schröder, 1853.
- Mastrogiovanni, S., *Un riformatore religioso del Risorgimento Bonaventura Mazzarella*. Torre Pellice, Claudiana, 1957.
- Mededeelingen van de Vereeniging ter beoefening der geschiedenis van 's-Gravenhage; nieuwe uitg. 's-Gravenhage, Van Stockum, 1880. 2 dl. in 1 bd.
- Meeder, A. W., *Johan Justus van Toorenenbergen; meer dan een athleet van historiën*. Kampen, Mondiss, 1988. Proefschrift Amsterdam VU.
- Mees Az., G. *Lambertus Hortensius van Montfoort als geschiedschrijver*; uitgeg. door het Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen. Utrecht, Altheer, 1836.
- Mr. C. [ps. van J. J. de Rovere van Breugel], *Kantteekeningen op het Handboek der geschiedenis van het vaderland van Mr. G. Groen van Prinsterer*. Nijmegen, Thieme, 1857. 2 bd. Cf. *Doorninck* I, 83.
- Meiners, C., *Geschichte des Luxus der Athenienser von den ältesten Zeiten an bis auf den Tod Philipps von Makedonien*. Lemgo, Verlag der Meyerschen Buchhandlung, 1782.
- , *Geschichte des Verfalls der Sitten, der Wissenschaften, und Sprache der Römer in den ersten Jahrhunderten nach Christi Geburt; als Einleitung zu Gibbons Geschichte der Abnahme und des Falls des Römischen Reiches*. Wien etc., Stahel, 1791.
- The Mennonite encyclopedia; a comprehensive reference work on the Anabaptist-Mennonite movement*; ed. by Harold S. Bender [et al]. Hillsboro, Kan., Mennonite Brethren Publ. House, 1955-1959. 4 dl.
- Mensinga, J. A. M., *De zaak der formulieren in de Nederlandsche Hervormde kerk aan een kalm, nauwkeurig en onpartijdig onderzoek onderworpen, tot bevordering van den vrede en de eer dier kerk*. Amsterdam, Van der Hey, 1848.
- Merens, F. W., *Groen van Prinsterer en Van der Brugghen; eene herinnering van blijvend aanbelang*. Utrecht, Leeftlang, 1888.
- Merle d'Aubigné, J. H., *Caractère du réformateur et de la Réformation de Genève; discours prononcé le vendredi Le luthranisme à Genève, St-Pierre, dans la conférence des chrétiens évangéliques de tout pays*. Genève, Georg, 1862. Cf. *Les conférences de Genève* I, 354-389.
- , *Deux discours prononcés à Londres à l'époque de la grande exposition en 1851*. Londres, 1851. Cf. Winkler, *Der Kirchenhistoriker*, p. 155. In geen enkel bibliografisch naslagwerk gevonden, noch in de C.C.
- , *Het Evangelisch Verbond geschetst I-VII*, in *Heraut* 12 (1861) no. 36-43 (6 sept.-18 oct.).
- , *Histoire de la Réformation du seizième siècle*. Paris etc., Didot etc., 1835-1853. 5 dl.
- , *Septembre 1861 ou l'Alliance Evangélique à Genève; discours prononcé lors de l'ouverture de la séance annuelle de la Société évangélique de Genève*. Genève etc., Beroud etc., 1861.
-
- Septembre 1861 et la Réforme ou leur diversité essentielle à leur unité*. Paris, Delay, 1844.

- , *Les signes du temps ou l'avènement du règne du Seigneur; sermon de -, prononcé à la Haye, le 10 octobre 1830.* La Haye etc., Van Cleef, 1830.
- Merville, Michel Guyot de, *Le consentement forcé, comédie en un acte, en prose.* Paris, Chaubert, 1738.
- Metelerkamp, R., *De regeringsvorm der Vereenigde Nederlanden, na de verheffing van prins Willem Frederik van Oranje-Nassau tot soevereinen vorst; eerste dl.* 's Gravenhage, Allart, 1814. Niet verder verschenen.
- Meteren, E. van, *Historiën der Nederlanden, en haar naburen oorlogen tot het jaar 1612.* Amsterdam, Schipper, 1647.
- Meulen, M. E. van der, *Mijne reis door Zwitserland naar de Waldenzen, in Piemont's valleijen.* Utrecht, Van Heyningen, 1852.
- Meyboom, L. S. P., *Het leven van Jezus, den Zoon Gods en den Zaligmaker der wereld, wetenschappelijk-populair beschreven.* Groningen, Wolters, 1853. 2 dl. in 1 bd.
- Meyer, J. D., *Esprit, origine et progrès des institutions judiciaires des principaux pays de l'Europe.* La Haye, L'Imprimerie Belgique, 1818-1823. 6 dl.
- Meylink, A. A. J., *Memorie tot staving van de klagten der Roomsche Katholijken, betreffende het lager onderwijs, ingediend den 12^{en} december 1840.* Hs. in ARA, Kabinet des konings, inv.-nr. 4533, exh. 13 dec. 1840 no. 2.
- , *Officiële geschiedenis der wet van 1806 voor het lager schoolwezen...* 's Gravenhage, Van Langenhuysen, 1857. 2 dl.
- Mezeray, F. E. de, *Abregé chronologique de l'histoire de France; nouv. éd. rev. exactement sur la première imprimée à Paris en 1688, corr. pour le stile et augm. sur les dernières éditions revues par l'auteur.* Amsterdam, Covens & Mortier, 1722-1723. 8 dl.
- Michaud, L. G., *Biographie universelle ancienne et moderne...* Paris, Michaud, 1811-1833. 55 dl. + 30 suppl.-dl. (1834-1862).
- , *Biographie etc.* Graz, Akad. Druck- und Verlagsanstalt, 1966-1970. 45 dl. (= Paris, 1854-1865).
- Mignet, F. A. M., *Histoire de la révolution française depuis 1789 jusqu'en 1814; 5me éd.* Paris, Didot etc., 1833.
- , *Notices et mémoires historiques.* Paris, Paulin, 1843. 2 dl.
- Minutes of the Committee of Council on Education.* London, Her Majesty's Stationary Office, 1840.
- Mioulet, A. D. J., *Het godsdienstig onderwijs in de lagere scholen, beschouwd in zijne noodzakelijkheid, grenzen, gang en middelen.* Rotterdam, Mensing & Van Westreenen, 1841.
- Mirabeau, H. G. V. de Riquetti de, *Aux Bataves sur le stathouderat.* Z. pl., z. uitg., 1788.
- Moet, J. P., *Mr. C. M. van der Kemp (1799-1862) inzonderheid als Réveil-figuur.* Vlaardingenv, Dorsman, 1948. Proefschrift Amsterdam VU.
- Mohl, R. von, *Die Geschichte und Literatur der Staatswissenschaften in Monographien dargestellt.* Erlangen, Enke, 1855-1858. 3 dl.
- [Molenaar, D.,] *Adres aan alle mijne Hervormde geloofsgenooten.* Amsterdam, Den Ouden, 1827.
- , *Noodig onderrigt voor de Hervormde gemeente van 's Gravenhage en geheel de Nederlandsche Hervormde kerk, naar aanleiding van het woord van professor Hofstede de Groot over de Groninger godgeleerden.* 's Gravenhage, Thierry & Mensing, 1851.
- , *Noodzakelijke zelfverdediging.* Amsterdam, Den Ouden, 1841.

Moll, W., *Zes eeuwen armenzorg in 's Gravenhage 1300-1900*, in *Gedenkschrift bij het vijf-en-twintig-jarig bestaan van den Armenraad te 's-Gravenhage 1913-22 januari-1938* ('s Gravenhage, Armenraad, 1938), p. 2-10.

Monastier, A., *Geschiedenis der Waldenzen, van den vroegsten tijd tot op het jaar 1850*; uit het Fransch vert. door J. Oudijk van Putten; met eene voorrede van N. C. Kist. Rotterdam, Van der Meer & Verbruggen, 1851. 2 dl.

- , *Histoire de l'église vaudoise depuis son origine et des Vaudois du Piémont jusqu' à nos jours...* Paris etc., Delay etc., 1847. 2 dl. in 1 bd.

Monier, R., *Vocabulaire de droit romain*; 4me éd. Montchrestien, Domat, 1948.

Le Moniteur. Zie *Gazette nationale*.

Monod, A., *Exclusisme, ou l'unité de la foi; discours prononcé à Paris le 8 juillet 1849 et le 23 janvier 1853*. Paris, Ducloux, 1853.

- , *Pourquoi je demeure dans l'église établie*. Paris, Librairie Protestante, 1849.

Monod, Guillaume, *Conférence de chrétiens évangéliques de toute nation à Paris-1855; compte-rendu publ. par- au nom du comité de l'Alliance Evangélique*. Paris, Meyrueis etc., 1856.

Monod, Jean, *Conférence de l'Alliance Evangélique à Londres 1851; coup d'oeil sur l'état religieux du monde chrétien*. Paris, Ducloux, 1852.

Montagne Jz, A., *De stad Leiden; album bevattende eenige afbeeldingen der voornaamste hoofdgebouwen en fraaiste gezigten in en nabij de stad Leiden; naar de natuur geteekend en op steen gebragt door G. J. Bos en met tinten gedrukt door P. W. M. Trap; met bijschriften door -*. Leiden, Couvée, [1859]. 2 dl. in 1 bd.

Montesquieu, C. L. de Secondat de, *Oeuvres complètes*; texte présenté et annoté par Roger Caillois. Paris, Gallimard, 1949-1951. 2 dl. Bibliothèque de la Pléiade, 81, 86.

Montlosier, F. D. R. de, *De la monarchie française, depuis son établissement jusqu'à nos jours, ou Recherches sur les anciennes institutions françaises et sur les causes qui ont amené la Révolution...* Paris, Nicolle, 1814. 3 dl.

Moorrees, B., *Adres aan mijne gereformeerde geloofsgenooten in ons vaderland*. Amsterdam, Den Ouden, 1841.

- , *Een eenvoudig doch ernstig woord aan al mijne geloofsgenooten, in deze donkere dagen, zoo aan degenen die zich van de thans bestaande kerk hebben afgescheiden, als aan degenen, die nog in de kerk gebleven zijn*. Amsterdam, Den Ouden, 1837.

- , *Leerrede over de algenoegzaamheid van Jezus Christus voor allen, die door het geloof met hem gemeenschap ontvangen; met eene voorrede ter openlegging der redenen van mijn gehouden gedrag ter zake van de afscheiding door den eerw. heer H. P. Scholte*. Amsterdam, Den Ouden, 1835.

- , *Leerrede over de heerlijkheid Gods, zichtbaar in de vrijmagtige bedeeing zijner genade aan de kinderkens, met voorbijgaan van wijzen en verstandigen; met eene voorrede ten betooge der volstreckte noodzakelijkheid van het behoud der formulieren van eenheid, ter instandhouding van de leer der Gereformeerde kerk*. Amsterdam, Den Ouden, 1838.

- , *Nader adres aan al mijne gereformeerde geloofsgenooten in ons vaderland, na het openbaar uitgeven van het Besluit der synode, gegrond op het rapport der synodale commissie op het ingediend adres aan de synode, juni 1841*. Amsterdam, Den Ouden, 1842.

- , en C. D. L. Bähler, *Protest tegen het rapport der synodale commissie en het Besluit der synode van den 19 julij 1841, ter zake van het adres van den predikant B. Moorrees c.s., enz. ingeleverd aan de synode der Hervormde kerk in Nederland, welke gehouden zal worden in de maand julij 1842, en adres met kennisgeving daarvan aan Z.M. den koning*

der Nederlanden namens en in vereeniging met vele duizende ledematen der Gereformeerde kerk. Amsterdam, Den Ouden, 1842.

Moreau, J. N., *Principes de morale, de politique et de droit public, puisés dans l'histoire de notre monarchie ou discours sur l'histoire de France; dédiés au roi.* Paris, Imprimerie royale, 1777-1789. 21 dl. in 18 bd.

Morren, Th., *Huygens' Hofwyck te Voorburg*, in *Haagsch jaarboekje voor 1897* (9e jrg.), p. 159-207.

Mourik, B. A. van, *Oud Leiden.* Baarn, Het Wereldvenster, 1968.

Mourik, M. C. van, *De adoptione, secundum principia juris hodierni.* Lugduni Batavorum, Van Leeuwen, 1826. Proefschrift Leiden.

Muellendorff, P., *Das Grossherzogtum Luxemburg unter Wilhelm I, 1815-1840.* Luxemburg, Bück, 1921.

Müller, Adolf, *Worte an Stahl und gegen Stahl.* Leipzig, Kittler, 1856.

[Münch, E. H. J.,] *Die Freiheit des Unterrichtes, mit besonderer Rücksicht auf das Königreich der Niederlande und die gegenwärtige Opposition in demselben; vom einem wahrheitliebenden Schweizer.* Bonn, Weber, 1829. Zie voor het auteurschap De Valk, *Een stem*, p. 45 n. 42.

- , *Vollständige Sammlung aller ältern und neuern Konkordate, nebst einer Geschichte ihres Entstehens und ihrer Schicksale...* Leipzig, Hinrichssche Buchhandlung, 1830-1831. 2 dl.

Mulder, H. W. J., *Groen van Prinsterer staatsman en profet.* Franeker, Wever, 1973.

Munier, W. A. J., *Herderlijke brieven en pastorale directieven van Nederlandse bisschoppen en kerkvoogden in de negentiende eeuw; een Belgisch voorbeeld ter navolging?*, in *DNK* 5 (1979), 20-31.

Muret, M. A. (de), *M. Antonii Mureti opera omnia; ex mss. aucta et emendata, cum brevi annotatione Davidis Ruhnkenii...* Lugduni Batavorum, Luchtmans, 1789. 4 dl.

- , *Orationes, epistolae et poemata; cum praefatione et insignibus augmentis Jacobi Thomasiai...* Lipsiae, Grossius, 1726.

Museums of the world; a directory of 17500 museums in 150 countries, including a subject index; 2nd ed., enl. Pullach, Verlag Dokumentation, 1975.

Muurling, W., *Christus in den mensch en in de menschheid, het wezen van het innerlijke christendom; een woord ter bevordering van den waren vrede, ook in de Nederlandsche Hervormde kerk.* Groningen, Oomkens, 1843.

- , *Leerrede over het blijven in de leer van Christus, naar 2 Joh. vs. 8-11; uitgesproken bij het sluiten der akademische godsdienstoefeningen aan de hoogeschool te Groningen, den 26 juny, 1842.* Groningen, Oomkens, 1842.

- -----

Naamlijst van *Hervormde predikanten in de gemeenten der provincie... bijeengebonden bijlagen uit Van Alphen's Nieuw kerkelijk handboek uit de jaren 1907-1950.* Z.pl., z. uitg., 1907-1950.

Naamlijst van *uitgekomen boeken, kaarten, prentwerken, enz. 1809/1813-1849/1854.*

Amsterdam, Schleijer, 1814-1855. 10 dl. in 9 bd.

Nabrings, A., *Friedrich Julius Stahl-Rechtsphilosophie und Kirchenpolitik.* Bielefeld, Luther-Verlag, 1983. Unio et confessio, 9.

Nachrichten. (*Auswanderung der evangelischen Zillerthaler aus Tirol.*), in *EKZ* 20 (1837), 343/4 (no. 43, 31 mei).

- Nagelaten *papieren van Mr. G. Groen van Prinsterer* [door H. T. Colenbrander], in *Verslagen omtrent 's Rijks oude archieven* 34 (1911), p. 70-170.
- Napoleon I, *Maximes de Napoléon*; publ. par F. J. Frederiks. La Haye, Nijhoff, 1927-1930. 2 dl.
- Napoleon III, *Des idées napoléoniennes* par le prince Napoléon-Louis Bonaparte. Paris, Plon etc., 1860.
- , *La politique impériale exposée par les discours et proclamations de l'empereur — depuis le 10 décembre 1848 jusqu'en juillet 1865*. Paris, Plon, 1865.
- Nassau, H. J., *Geschriften van -*, verz. en uitgeg. onder toezigt van H. J. Smidt e.a. Groningen, Wolters, 1876-1897. 3 dl.
- , *Vlugtige gedachten over 't Koninklijk Besluit van 2 januarij 1842, betreffende 't lager onderwijs, en eenige bedenkingen over 't onderrigt in de kerkgeschiedenis en die van 't vaderland*. Assen, Van Tricht, 1842.
- Nasse, E., *Die Niederlande und Preussen; eine Antwort an Herrn Groen van Prinsterer*. Bonn, Cohen, 1867.
- Nationaal *biografisch woordenboek*. Brussel, Paleis der Academiën, 1964-. dl.
- National *education by the committee of the Lay Union*. London, Committee Room, 1839.
- The National Union Catalog (NUC); pre-1956 imprints*. London etc., Mansell, 1968-. dl.
- Nauta, D., *De verbindende kracht van de belijdenisschriften; verhandeling over de formulierkwesitie in de negentiende eeuw in Nederland*. Kampen, Kok, 1969.
- Naville, J. E., *La vie éternelle; sept discours*. Genève, Cherbuliez etc., 1861.
- Necker, J., *Compte rendu au roi; au mois de janvier 1781*. Paris, L'Imprimerie royale, 1781.
- , *De la révolution française*. Paris, Maret, An V (1797). 4 dl. in 2 bd.
 - , *Oeuvres complètes*: publ. par Auguste Louis de Staël-Holstein. Aalen, Scientia, 1970. 15 dl. (= Paris, 1820-1821).
 - , *Sur le compte rendu au roi en 1781; nouveaux éclaircissemens*. Paris, Hotel de Thou, 1788.
- Nederland's *adelsboek*. 's Gravenhage, Van Stockum, 1903-1953. Jrg. 1-46.
- Nederland's *patriciaat*. 's Gravenhage, Centraal Bureau voor genealogie en heraldiek, 1910-. Jrg. 1-.
- Nederlands *repertorium van familienamen*; uitgeg. door de Naamkundecommissie van de KNAW; onder red. van P. J. Meertens. Assen, Van Gorcum, 1963-1983. 13 dl.
- Nederlandsche *stemmen over godsdienst, staat-, geschied- en letterkunde*. Amsterdam, Van Peurseem, 1834-1838. 6 dl.
- Het Nederlandsche Verbond*. 's Gravenhage, 1830. No. 1-22 (25 juny-20 oct.).
- Neigeaur, J. D. F., *Das Volks-Schulwesen in den Preuszischen Staaten; eine Zusammenstellung der Verordnungen, welche den Elementar-Unterricht der Jugend betreffen*. Berlin etc., Mittler, 1834.
- Nes, Jacob Gerard van, *Iets over de Maatschappij van weldadigheid; eene voorlezing*. Z.pl., z. uitg., 1824. Overdr. uit *Euphonia* 1824 no. 18-20.
- Neue Evangelische Kirchenzeitung*. Berlin, 1859-1886. Voortzetting van *EKZ* (1827-1858).
- Neut, E. A., *La constitution belge, expliquée par le Congrès National, les Chambres et la Cour de Cassation, ou compte-rendu des débats qui ont eu lieu sur cette loi suprême, suivi des arrêts rendus en matière constitutionnelle par la Cour de Cassation de Belgique*, recueil publ. par les soins d' -. Gent, Annoot-Braeckman, 1842.
- Niebuhr, B. G., *Geschichte des Zeitalters der Revolution; Vorlesungen an der Universität zu Bonn im Sommer 1829 gehalten* [hrsg. von M. Niebuhr]. Hamburg, Rauhe Haus, 1845. 2 dl. in 1 bd.

- , *Lebensnachrichten über Barthold Georg Niebuhr aus Briefen desselben und aus Erinnerungen einiger seiner nächsten Freunde* [durch Dora Hensler]. Hamburg, Perthes, 1838-1839. 3 dl.
 - , *Römische Geschichte*. Berlin, Realschulbuchhandlung, 1811-1832. 3 dl.
 - , *Römische Geschichte*; 2., völlig umgearb. Ausg. Berlin, Reimer, 1827-1832. 3 dl.
- Niermeyer, J. F., *Mediae latinitatis lexicon minus composuit -; perficiendum curavit C. van de Kieft*. Leiden, Brill, 1976.
- Nieuw *Nederlandsch Biografisch Woordenboek*; onder red. van P. C. Molhuysen e.a. Leiden, Sijthoff, 1911-1937. 10 dl.
- Nieuwe *bijdragen ter bevordering van het onderwijs en de opvoeding, voornamelijk met betrekking tot de lagere scholen in de Vereenigde Nederlanden (c.q. koninkrijk der Nederlanden)*. Leyden, 1815-1874. 60 dl.
- Noch *einmal Johannes Ronge*, in *EKZ* 43 (1848), 652-655 (no. 66, 16 aug.).
- Nog *een volkslied, betreffende het concordaat met Rome*. Amsterdam, Otto, 1841.
- Nog *iets over art. 161 der grondwet; petitie-regt.* 's Gravenhage, Vervloet, 1830. Door Van Assen toegeschreven aan S. Dassevael. Cf. *Briefw.* I, 279.
- Noodzakelijke *verklaring door leden der Hervormde gemeente te Groningen, tegen het geschrift, getiteld: Plegtige verklaring, afgelegd door een aantal leden der Hervormde gemeente te Groningen, enz.* Amsterdam, Den Ouden, 1843.
- Noordziek, J. J. F., *Geschiedenis der beraadslagingen, gevoerd in de Kamers der Staten-Generaal over het ontwerp-Wetboek van strafvordering en over het vraagstuk der jury*; bew. door -. 's Gravenhage, Nijhoff, 1887-1888. 2 dl.
- Nooij, J. de, *Eenheid en vrijheid in het nationale onderwijs onder koning Willem I*. Utrecht, Libertas, 1939. Proefschrift Utrecht.
- Nothomb, J. B., *Essai historique et politique sur la révolution belge*; 4me éd. préc. d'un avant-propos et suivie d' une première continuation par l'auteur et d' une deuxième par Théodore Juste. Bruxelles, Muquardt etc., 1876. 2 dl.
- , *Etat de l'instruction primaire en Belgique; rapport décennal présenté aux Chambres législatives, le 28 janvier 1842*, par M. le ministre de l'intérieur [J. B. Nothomb]; préc. d'un exposé de la législation antérieure à 1830 et suivi du texte des lois, arrêtés et circulaires de 1814 à 1840. Bruxelles, Remy, 1842.
- Nothomb, P., *La barrière belge; essais d' histoire territoriale et diplomatique*. Paris, Perrin, 1916.
- Noue, F. de la, *Discours politiques et militaires du sieur de la Noue*; recueillis et mis en lumière par le sieur de Fresnes, et dediez au Roy tres-chrestien Henry IV. de ce nom; derniere ed. enrichie de deux indices, dont le premier est des sommaires et argumens sur chasque discours, le second, des choses plus notables contenues en tout l'oeuvre. Lyon, François le Feure, 1596.
- , *Mémoires*, in *Choix de chroniques et mémoires sur l'histoire de France avec notices biographiques* par J. A. C. Buchon, tome 12 (Paris, Panthéon littéraire, 1854), p. 276-338.
- Nouvelle *biographie générale depuis les temps les plus reculés jusqu' à nos jours...* publ... sous la direction de [Johann Christian Ferdinand] Hoefer. Paris, Firmin-Didot, 1855-1873. 46 dl.
- Nijhoff, B. F., *De onafscheidelijkheid van onderwijs en opvoeding, betoogd op opvoedkundige en christelijke gronden*. Deventer, Brinkgreve, 1856.
- Nijhoff, I. A., *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland, door onuitgegevene oorkonden opgehelderd en bevestigd*. Arnhem etc., Nijhoff, 1830-1875. 6 dl. in 8 bd.
- Nijhoffs *geschiedenislexicon Nederland en België*; samengest. door H. W. J. Volmuller... 's Gravenhage etc., Nijhoff, 1981.

Nijmeegsch schoolblad voor het christelijk onderwijs. Nijmegen, 1844-1852. 8 dl. in 1 bd.

- -----
Oelsner, K. E., *Verhandeling over Mahomed, of tafereel van den invloed van zijne godsdienstleer op de volken der Middeleeuwen*; vert. uit het Hoogduitsch; eene prijsverhandeling, bekroond door het instituut van kunsten en wetenschappen in Frankrijk; vert. uit de verm. en door den schrijver verb. Hoogduitsche uitg. Franeker, Ypma, 1820.

Offerhaus, J., *Levensberigt van Petrus Hofstede de Groot*, in *Levensberichten MNL* 1887, 237-295.

Om het algemeen volksgeluk; twee eeuwen particulier initiatief 1784-1984; gedenkboek ter gelegenheid van het tweehonderdjarig bestaan van de Maatschappij tot nut van 't algemeen; onder red. van W. W. Mijnhardt en A. J. Wichers. Edam, Maatschappij tot nut van 't algemeen, 1984.

O'Malley, Th., *Schets van den staat van het lager onderwijs in Holland, Pruissen, België en Frankrijk*; uit het Engelsch naar den tweeden dr. [vert. door Petrus de Raadt]. 's Gravenhage, Beekman, 1841.

Onstenk, A. J., *'Ik behoor bij mezelf'; Cornelis Elisa van Koetsveld 1807-1893*. Assen, Van Gorcum, 1973. Oorspr. verschenen als proefschrift Utrecht 1973.

Ontwerp van grondwet voor het koninkrijk der Nederlanden, met het rapport deswegens aan den koning gedaan, door de commissie tot herziening der grondwet van de Vereenigde Nederlanden.'s Gravenhage, Algemeene 's landsdrukkerij, 1815.

[Oordt J. Wz., J. F. van,] *Nog een woord over de zoogenaamde Groninger school*. Rotterdam, Van der Meer & Verbruggen, 1843. Zie voor het auteurschap *Vree*, p. 210/1; 358.

Oosterwijk Bruyn, W. van, *Groen van Prinsterer en de Evangelische Alliantie*, in *Uit de dagen van het Reveil* [Rotterdam, Daamen, 1900], p. 51-165.

- , *Het Réveil in Nederland, in verband met de vergaderingen der christelijke vrienden te Amsterdam*. Utrecht, Breijer, 1890.

Oosterzee, J. J. van, *Aan de redactie van 'Ernst en vrede'*, in *Ernst en vrede* II (1854), 145-163.

- , *De Deutsche 'Kirchentag' te Berlijn in september 1853*, in *Ernst en vrede* I (1853), 459-471.

- , *Goethe's Stellung zum Christenthum; ein literarischer Vortrag*; mit einem einl. Vorworte von J. P. Lange. Bielefeld, Velhagen & Klasing, 1858.

- , *Het leven van Jezus*. Utrecht, Kemink, 1847-1851. 3 dl.

- , [Rec. van] C. W. Opzoomer, *De beschuldigingen van Dr. J. H. Scholten uit de bronnen wederlegd* (Utrecht, Van der Post, 1846), in *Jaarboeken voor wetenschappelijke theologie* 4 (1846), 450-452.

Open brief over vrijheid van onderwijs van A.B.C. aan M. D. v[an] O[ttterloo] naar aanleiding van zijn schrijven in 'De Nederlander', no. 1186 en 1187. Amsterdam, Hassels, 1854.

Oppelt, G., *Histoire générale et chronologique de la Belgique, de 1830 à 1860, avec une introd. remontant aux événements de 1787, relation historique de la révolution belge de 1830 et du règne de S. M. Léopold Ier*. Bruxelles, Hayez, 1861.

[Opzoomer, C. W.,] *Andwoord aan Mr. I. da Costa, ter wederlegging van het stukjen:*

'Rekenschap van gevoelens bij gelegenheid van den strijd over het Adres aan de Hervormde gemeente in Nederland'. Leiden, Hazenberg, 1843. Zie voor het auteurschap *Knuttel* no. 28096.

- , *De beschuldigingen van Dr. J. H. Scholten uit de bronnen wederlegd*. Utrecht, Van der Post, 1846.

- , *De orthodoxie aan het staatsroer; redevoering te Utrecht uitgesproken*. Amsterdam, Gebhard, 1863.
 - , *Het teeken des tijds; redevoering ter opening der academische lessen uitgesproken*. Amsterdam, Gebhard, 1859.
 - , *Volkswil en vrije verkiezingen; een politieke bijdrage*. Leyden etc., Gebhard, 1848.
 - Otterloo, M. D. van, *Bijdragen ter toelichting van de schoolkwestie*. Amsterdam, Höveker, 1874.
 - , *De lagere school in hare verhouding tot huisgezin, kerk en staat; historisch overzicht; eerste gedeelte*. Utrecht, Kemink, 1866. Niet verder verschenen.
- Over *Ossian*, in *Mnemosyne* 9 (1820), 1-52.
- Overvoorde, J. C., *Huisnamen te Leiden*, in *Jaarboekje* etc. 11 (1914), 31-42.
- Ozinga, T. E. N., *Hoe luidden de laatste woorden van Willem van Oranje?*, in *Nederlands Dagblad* van 5 oct. 1985.

- -----

Palm, J. H. van der, *Geschied- en redekunstig gedenkschrift van Nederlands herstelling in den jare 1813*. Amsterdam, Den Hengst, 1816

- , *Al de leerredenen VIII*. Leeuwarden, Suringar, 1843..
- , *Salomo*. Amsterdam, Allart, 1808-1816. 6 dl.
- , *Verhandelingen, redevoeringen en losse geschriften*. Amsterdam, Van der Hey, 1818-1846. 5 dl.

Palmer, Alan en Veronica, *Quotations in history; a dictionary of historical quotations c. 800 A.D. to the present*. Brighton, The Harvester Press, 1978.

Paquet, Just., *Mémoire qui a obtenu le prix décerné par l' Académie Royale des Inscriptions et Belles-Lettres, dans sa séance du 25 juillet 1834, sur la question proposée d'examiner quel était l'état des institutions provinciales et communales, et des corporations des pays de l'ancienne France, à l'avènement de Louis XI...* Paris, Béthune & Plon, 1835.

Pareau, L. G., *Herinnering van de apostolische leer omtrent de ware christelijke eenigheid, uitgelokt door het Adres aan de Algemeene synode der Nederlandsche Hervormde kerk over de formulieren, de academische opleiding der predikanten, het onderwijs en het kerkbestuur; eene leerrede over Ephezen IV, 3-7; uitgesproken te Groningen den 29 mei 1842*. Groningen, Oomkens, 1842.

- , *Toespraak tot de Groninger studenten van verschillende faculteiten, die zich verbonden hebben ter bijwoning van afzonderlijke lessen bij den hoogleeraar Pareau*. Utrecht, Van Woestenberg, 1843.

Parkin, C., *The moral basis of Burke's political thought; an essay*. Cambridge, University Press, 1956.

The Parliamentary debates from the year 1803 to the present time February 28, 1820... publ. under the superintendence of T. C. Hansard; *1st series*. New York, Kraus Reprint, 1970. 41 dl. (=London, 1812-1820).

The Parliamentary debates etc.; *new 2nd series*; commencing with the accession of George IV and terminating with the close of his reign; comprising the period from April 21, 1820 to July 23, 1830. New York, Kraus Reprint, 1970. 25 dl. (=London, 1820-1830).

Pascal, B., *Oeuvres complètes*; texte établi et annoté par Jacques Chevalier. Paris, Gallimard, 1954. Bibliothèque de la Pléiade, 34.

- , *Pensées*; éd. critique établie, annotée et préc. d'une introd. par Zacharie Tourneur. Paris, Editions de Cluny, 1938. 2 dl.

Pasicrisie ou recueil général de la jurisprudence des cours de France et de Belgique en matière civile, commerciale, criminelle, de droit public et administratif, 3me série: 1863. Bruxelles, Administration centrale de la Pasicrisie, 1863.

Pasinomie ou collection complète des lois, décrets, arrêtés et règlemen(t)s généraux qui peuvent être invoqués en Belgique... Bruxelles, Tarlier, 1788- 1-. dl.

Le patrimoine monumental de la Belgique. Liège, Soledi, 1974- vol. 3-.

Pauly, A. F. von, G. Wissowa, *Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*. Stuttgart, Metzler, 1894-1980.

Pédézet, J., *De la liberté illimitée de l'enseignement dans l'église; lettre à M. Athanase Coquerel l'un des pasteurs de l'Église réformée de Paris*. Paris, De Grassart, 1853.

Peeters, F., *A bibliography of Vergil*. Roma, Bretschneider, 1975 (=New York, 1933).

Pelinck, E., *Adriaan Pieter Twent en zijn bezittingen De Pauw en Raaphorst*, in *Holland 2* (1970), 157-170.

Perk, M. A., *Le ressort wallon et ses rapports avec l' Eglise Réformée des Pays-Bas*, in *Bulletin etc.* II, 1 (1899), 1-52.

- , *De Waalsche gemeenten*. Baarn, Hollandia-Drukkerij, 1907. Kerk en secte I, 4.

Persécutations religieuses en Hollande, in *Archives du christianisme au dix-neuvième siècle* 2e série 5 (20e année), 1837, p. 34-179.

Perret-Gentil. Zie Bijbel O. T. Frans.

Perthes, C. T., *Friedrich Perthes Leben; nach dessen schriftlichen und mündlichen Mittheilungen aufgezeichnet*. Hamburg etc., Perthes, 1848-1855. 3 dl.

Pertz, G. H., *Das Leben des Ministers Freiherrn vom Stein*. Berlin, Reimer, 1850-1855. 6 dl. in 7 bd.

- , *Schedae Berolinenses*, in *SB Akad. Berlin* 1863, p. 97 e.v.; 1864, p. 278 e.v. Cf. Peeters, *A bibliography of Vergil*, p. 17.

Petit, J. F. le, *La grande chronique ancienne et moderne de Hollande...* Dordrecht, Canin etc., 1601. 2 dl.

Peijnenburg, J. W. M., *Judocus Smits en zijn Tijd*. Amsterdam, De Tijd, 1976. 2 bd. Proefschrift Nijmegen. Publikaties van het Katholiek Documentatie Centrum, 5.

Philopaedus, *Vrijmoedige brieven aan eenen vriend over den tegenwoordigen staat van het lager onderwijs en schoolwezen in het koninkrijk der Nederlanden* [door Cornelis Pothoff?].

Koelvorden, Van der Scheer, 1822. 2 bd. Zie voor de toeschrijving Langedijk, *Bibliographie* no. 474.

- , *Vrijmoedige brieven aan den heer da Costa over den tegenwoordigen staat van het lager onderwijs en schoolwezen in het koninkrijk der Nederlanden. De verdediging der Nederlandsche schoolinrigtingen zelve; 3e stuk*. Koelvorden, Van der Scheer, 1824.

Pierson, A., *Aankondiging [van] Mr. G. Groen van Prinsterer's Verspreide geschriften*, in *Wetenschappelijke bladen* 1859 III Bijblad, p. 17-36 en 1860 II Bijblad, p. 33-48. Herdr. in Pierson, *Uit de verspreide geschriften; 3e reeks*, dl. I, 301-350.

- , *De liberale partij op staatkundig gebied*. Arnhem, Thieme, 1868-1869. 3 dl. in 1 bd.

- , *Onverdraagzaamheid; naar aanleiding van een kerkelijk protest van drie Amsterdamsche heeren*. Haarlem, Kruseman, 1864.

- , *De oorsprong der moderne rigting*. Haarlem, Kruseman, 1862.

- , *Oudere tijdgenooten; 2^e dr.* Amsterdam, Van Kampen, 1904.

- , *Rigting en leven*. Haarlem, Kruseman, 1863.

- , *Tot opheldering en verzoening; antwoord aan Ds. Chantepie de la Saussaye*. Haarlem, Kruseman, 1864.

- , *Uit de verspreide geschriften*; 3e reeks, deel I. 's Gravenhage, Nijhoff, 1907.
- , *Willem de Clercq naar zijn dagboek*; met medew. van De Clercqs jongste kleindochter. Haarlem, Tjeenk Willink, 1889. 2 dl. in 1 bd.
- , J. P. Trottet, *Lettres de M. M. Pierson et Trottet*, in *Revue chrétienne* 7 (1860), 441-446.
- Pierson, H., *De heerschappij der bourgeoisie in de Nederlandsch Hervormde kerk*, in *Gids* 33 (1869) I, 441-476.
- Pitt, W., *The speeches of the right honourable William Pitt in the House of Commons*; ed. by W. S. Hathaway; 3^d ed. London, Longman etc., 1817. 3 dl.
- Plegtige verklaring, afgelegd door een aantal leden der Hervormde gemeente te Groningen, ter beantwoording van het geschrift, getiteld: Aan de Hervormde gemeente in Nederland.* Groningen, Oomkens, 1843.
- Plutarchus, *De levens van doorluchtige Grieken en Romeinen onderling vergeleken* door -; uit het oorspronkelijk Grieksch geheel op nieuw vert., en met zeer vele aant. opgehelderd door Ev. Wassenbergh en H. Bosscha; 2e verm. en verb. dr. Dordrecht, Boeke, 1825-1829. 13 dl.
- Politieke beschouwingen.* Zie Mackay, A.
- La politique napoléonienne en Italie.* Paris, Dentu, 1859.
- Poll, J. van de, *Verzameling van vaderlandsche wetten en besluiten, uitgevaardigd sedert 22 januarij 1798 tot 10 julij 1810...* Amsterdam, Müller, 1840.
- De portretten van Rafael Blanco en Isabel Arias, benevens eene levensschets van Don Manuel Matamoros en eenige zijner brieven, die betrekking hebben op de komst dezer jongelieden...* Kampen, Van Velzen jr., 1863.
- Posthumus Meyes, E. J. W., *Hervormd 's-Gravenhage in de negentiende eeuw; kerkhistorische schetsen.* 's-Gravenhage, Korthuis, 1935.
- Potgieter, E. J., en C. Busken Huet, *Volledige briefwisseling*; uitgeg. door Jacob Smit; met een inl., aant., en een register. Groningen, Tjeenk Willink, 1972. 2 dl.
- Pothier, R. J., *Oeuvres...*; nouv. éd... publ. par les soins de M. Dupin, augm. d'une dissertation sur la vie et les ouvrages de ce célèbre jurisconsulte par le même. Paris, Béchét, 1824-1825. 11 dl.
- , *Pandectae Justinianae*, in *novum ordinem digestae, cum legibus codicis, et novellis, quae jus pandectarum confirmant, explicant aut abrogant.* Parisiis, Garnery etc., 1818-1820. 5 dl.
- Potter, L. A. J. de, *Révolution belge 1828 à 1839; souvenirs personnels, avec des pièces à l'appui*; 2e éd. augm. Bruxelles, Jamar, 1840. 2 dl.
- Potthast, A., *Wegweiser durch die Geschichtswerke des europäischen Mittelalters bis 1500...* Graz, Akademische Druck- und Verlagsanstalt, 1957. 2 dl. (=Berlin, 1896).
- Poujol, D. F., *Histoire et influence des Eglises Wallonnes dans les Pays-Bas.* Paris, Fischbacher, 1902.
- Pouqueville, F. C. H. L., *Histoire de la régénération de la Grèce; comprenant le précis des événements depuis 1740 jusqu'en 1824*; 2me éd. Paris, Didot, 1825. 4 dl.
- Pradt, D. G. F. de Riom de Prolhiac de Fourt de, *Les quatre concordats, suivis de considérations sur le gouvernement de l'église en général, et sur l'église de France en particulier, depuis 1515.* Paris, Béchét, 1818. 4 dl.
- De pragmatieke sanctie van het jaar 1438, en het concordaat tusschen Leo X en Frans I, in 1516; uittreksel uit kerkelijke geschiedschrijvers, ter gelegenheid van een in gerucht zijnd' concordaat tusschen Z.M. Willem II en den pauselijken stoel*; door een' roomsch-katholijk. Amsterdam, Saakes, 1841.
- Prak, M. R., *Gezeten burgers; de elite in een Hollandse stad: Leiden 1700-1780.* Amsterdam, De Bataafsche Leeuw, 1985. Hollandse historische reeks, 6. Ook verschenen als proefschrift Utrecht.

Prescott, W. H., *History of the reign of Philip the Second, king of Spain*. London etc., Bentley etc., 1855-1858. 3 dl. Niet verder verschenen.

Pressensé, E. de, Rec. van Le partie anti-revolutionnaire de G. Groen van Prinsterer in *Revue chrétienne* 7 (1860), 503-506.

- , *Revue du mois (14 juillet)*, in *Revue chrétienne* 8 (1861), 493-500.

- , *Revue du mois (14 octobre: Les grandes conférences évangéliques de Genève)*, in *Revue chrétienne* 8 (1861), 682-692.

Prittwitz, K. L. W. E. von, *Berlin 1848; das Erinnerungswerk des Generalleutnants Karl Ludwig von Prittwitz und andere Quellen zur Berliner Märzrevolution und zur Geschichte Preussens um die Mitte des 19. Jahrhunderts*; bearb. und eingel. von Gerd Heinrich. Berlin etc., De Gruyter, 1985. Veröffentlichungen der Historischen Kommission zu Berlin, 60; Quellenwerke, 7.

Procès porté devant la cour d'assises du Brabant méridional contre L. de Potter, F. Tielemans, A. Barthels, J.-J. Coché-Mommens, E. Vanderstraeten, et J. B. de Nève, accusés d'avoir excité directement à un complot ou attentat... Bruxelles, Brest van Kempen, 1830. 2 dl.

Programme de la Sainte-Alliance des peuples; lettre à M. Emile de Girardin à propos de sa brochure La guerre. Bruxelles etc., Claassen, 1859.

Puaux, F., *Les oeuvres du protestantisme français au XIXe siècle*; publ. sous la direction de -. Paris, Fischbacher, 1893.

Pijnappel, M. J., *Levensbericht van Mr. Anthony Brugmans*, in *Levensberichten MNL* 1879, 75-91.

- -----

Quack, J. C. W., *Gedenkboek van den watersnood in 1861, waardoor een groot gedeelte van Nederland en Nederlandsch Indië geteisterd werd*. Dordrecht, Revers, 1862.

Quellen zum Staatsrecht der Neuzeit. Tübingen, Matthiesen, 1949-1951. 2 dl.

- -----

R (=L. J. van Rhijn?), Een zestal artikelen in de *Nederlander* no. 1318, 1322, 1323, 1324, 1328, 1330, (9, 13, 14, 16, 20, 23 oct. 1954) over Beets' rec. van Wormsers Adres (zie n. 13 van no. 88). Het 4e art. o.d.t. *Dr. Beets en de Theologische Faculteiten II*. Het 5e en 6e onder dezelfde titel, echter zonder een Romeins cijfer. De eerste drie hebben geen titel.

Raadt, P. de, *Het besluit van 2 januarij 1842 omtrent het lager onderwijs vergeleken met de wet van 3 april 1806*. 's Gravenhage, Beekman, 1842.

- , *Een drietal bedenkingen van Mr. G. Groen van Prinsterer beantwoord*. 's Gravenhage, Beekman, 1840.

- , *Lager onderwijs in Engeland en in ons vaderland*. 's Gravenhage, Beekman, 1840. Deze editie wordt door Groen geciteerd.

- , *Lager onderwijs* etc. Leyden, Du Mortier, 1843. Een onverand. herdr.

- , [Rec. van] 1) *D. Buddingh, Geschiedenis van opvoeding en onderwijs etc.; eerste stuk* ('s Gravenhage, Van 't Haaff, 1842) en 2) *J. Teissèdre l'Ange, Wat staat het lager schoolwezen in Nederland van het gezag des pauselijken stoels te wachten?* (Amsterdam, Van der Hey, 1842), in *Gids* 7 (1843) I, 125-145.

Racine, Jean, *Britannicus; tragédie en cinq actes et en vers 1669*; annoté par E. J. Bomli; 2me éd. Zwolle, Tjeenk Willink, 1917.

[Radowitz, J. M. E. A. W. von,] *Gespräche aus der Gegenwart über Staat und Kirche*; 2. verb. und verm. Aufl. Stuttgart, Becher, 1846.

- , *Neue Gespräche aus der Gegenwart über Staat und Kirche*. Erfurt etc., Körner, 1851. 2 dl. in 1 bd.

Raepsaet, J. J., *Oeuvres complètes*; rev., corr. et considérablement augm. par l' auteur, suivies de ses oeuvres posthumes. Mons etc., Leroux, 1838-1840. 6 dl.

Raffenel, C. D., *Verhaal der gebeurtenissen in Griekenland van het begin der onlusten tot op dezen dag...*; uit het Fransch vert. Dordrecht, Blussé & Van Braam, 1823.

Rahlenbeck, C. A., *La Belgique et les garnisons de la Barrière*. Verviers, Gilon, 1882.

Ranke, L. (von), *Fürsten und Völker von Süd-Europa im sechszehnten und siebzehnten Jahrhundert; vornemlich aus ungedruckten Gesandtschaftsberichten*; 2.-4. Aufl. Berlin, Duncker & Humblot, 1837-1845. 4 dl.

Rapport der commissie, uitgebragt aan de Algemeene synode der Nederlandsche Hervormde kerk op den 13 julij 1835, betrekkelijk het Formulier van onderteekening voor aankomende leeraren, in *Godgeleerde bijdragen* 9 (1835) II, 791-813. Het rapport is ondertekend door J. F. van Oordt JWzn, D. Hendrikz, G. van Kooten, B. Nieuwold.

Rapport ter zake van het adres van den predikant. B. Moorrees, c.s.... strekkende ter handhaving van de leer der Hervormden, uitgebragt door eene daartoe benoemde commissie bij de algemeene synode der Hervormde kerk in Nederland, in hare zitting van de 19. julij 1841; welk rapport de synode in deszelfs geheel, als hare gevoelens behelzende, met eenparige stemmen overgenomen en overeenkomstig hetzelve besloten heeft. 's Gravenhage, Algemeene landsdrukkerij, 1841. Het rapport is ondertekend door I. J. Dermout, C. L. van den Broek en A. Francken.

Rasker, A. J., *De Nederlandse Hervormde kerk vanaf 1795; haar geschiedenis en theologie in de negentiende en twintigste eeuw*. Kampen, Kok, 1974.

Raumer, F. L. T. von, *Briefe aus Paris zur Erläuterung der Geschichte des sechzehn und siebzehnten Jahrhunderts*. Leipzig, Brockhaus, 1831. 2 dl.

- , *Geschichte Europas seit dem Ende des funfzehnten Jahrhunderts*. Leipzig, Brockhaus, 1832-1850. 8 dl.

Raynouard, F. J. M., [Rec. van] J. Paquet, *Mémoire etc.*, in *Journal des savants*; année 1835 (Paris, 1835), p. 482-491.

Rec. van Aan de Hervormde gemeente in Nederland, in *Vaderl. Lett.* 1843 I, 241-259.

Rec. van Adres (De Vries no. 54), in *Archives du christianisme au dix-neuvième siècle*, 2e série 10 (25e année), 1842, p. 114-116.

Rec. van H. Ellis, *Original letters etc.*, in *Edinburgh Review* XCI (vol. XLVI: June-Oct. 1827), p. 195-217.

Recueil de pièces diplomatiques relatives aux affaires de la Hollande et de la Belgique en 1830-1832 [éd. par J. G. Verstolk van Soelen]. La Haye, Schinkel, 1831-1833. 3 dl.

Register van vele zaken, uit het voortreffelijk werk der zeven heeren, Aan de Hervormde gemeente in Nederland. Z.pl., z. uitg., z.j.

Regt, W. M. C., *Alphensche buitenplaatsen*, in *Jaarboekje etc.* 17 (1920), 130-247.

- , *De familie Humbert en Humbert de Superville*, in *Alg. Ned. Familieblad* 1901, p. 131-140.

Reitsma, J., *Geschiedenis van de Hervorming en de Hervormde kerk der Nederlanden*; derde, bijgew. en verm. dr. bezorgd door J. Lindeboom... Utrecht, Kemink, 1916.

The religious condition of christendom, exhibited in a series of papers, prepared at the instance of the British Organisation [and the French branch] of the Evangelical Alliance and read at its

fifth annual conference, held in Freemason's Hall, London, August 20 to September 3, 1851 and at the conference held in Paris, 1855... ed. by Edward Steane. London, Nisbet etc., 1852-1857. 2 dl.

Rémusat, C. F. M. de, *De la réforme et du protestantisme* [rec. van Merle d' Aubigné, Histoire de la Réformation au seizième siècle. Paris, 1853; 4me éd.], in *Revue des deux mondes* mai-juin 1854, p. 1142-1173.

- , *Politique libérale ou fragments pour servir à la défense de la révolution française*. Paris, Lévy, 1860.

Renan, J. E., *L'école libérale; ses principes et ses tendances*, in *Revue des deux mondes* 38e année-sec. pér. 16 (juillet-août 1858), p. 662-685.

- , *Het leven van Jezus*; in het Hollandsch overgezet. Utrecht, Bosch, 1863. Nieuwe theologische bibliotheek; jrg. 1863.

Resnick, D. P., *The white Terror and the political reaction after Waterloo*. Cambridge (Mass.), Harvard University Press, 1966. Harvard historical studies, 77.

Resolutiën *der Staten-Generaal van 1576-1609*; bew. door N. Japikse e.a. 's Gravenhage, Nijhoff, 1915-1970. 14 dl. R.G.P., grote serie, 26, 33, 41, 43, 47, 51, 55, 57, 62, 71, 85, 92, 101, 131.

Resolutiën *van de Heeren Staten van Holland en Westvriesland in hun Edele Groot Mog.*

Vergadering genoomen in den jaare... 1524-1793. Z. pl., z. uitg., z.j. 277 dl. + Generaele index... 1524-1790. Z. pl., 1772-1792. 18 bd.

Restauration de la société française. Zie Lourdoueix, H. de.

Reuchlin, H., *Geschichte Italiens*. Leipzig, Hirzel, 1859-1873. 4 dl. in 3 bd. *Staatengeschichte der neuesten Zeit*, 3-5, 16, 18.

Réville, A., *J.-R. Thorbecke; étude historique sur le gouvernement parlementaire aux Pays-Bas (=Un homme d'état hollandais)*, in *Revue des deux mondes* 42e année-sec. pér. 102 (nov.-déc. 1872), p. 378-409.

Revue de théologie et de philosophie chrétienne; publ. sous la direction de T. Colani. Paris, 1850-1857. 1-15. Voortgezet o.d.t. *Nouvelle revue de théologie* (Paris, 1858-1862. 1-10).

Reyd, E. van, *Belgarum, aliarumque gentium, annales*; auctore Everardo Reidano; Dionysio Vossio interprete. Lugduni Batavorum, Maire, 1633.

- , *Historie der Nederlantscher oorlogen...* Amsterdam, Cloppenburch, 1644. 2 dl. in 1 bd. 1e uitg. 1628.

Rheinwald, G. H. F., *Verhaal van de verhuizing der Evangelischen uit het Ziller-dal naar Silezië; op de plaatsen zelve, en uit echte bescheiden opgemaakt*; naar den vierden dr. uit het Hoogduitsch vert. Amsterdam, Müller, 1838. Cf. *Ned. stemmen* VI, 214.

Rhijn, L. J. van, *Antwoord op de broederlijke bedenkingen van Ds. James en L. tegen sommige stellingen van mijn opstel 'Wat is de bijbel?'*, in *Ver. Chr. St.* 16 (1862), 701-718.

- *Aphorsmen over godsdienst en ataatkunde van een Hervormd predikant*, in de Kerkelijke Courant van 11 oct. 1850. Zie voor het auteurschap *Dissonanten*, p. 3.

- , *Dissonanten met den grondtoon onzer eeuw; aphorismen over godsdienst en staatkunde en over christenkerk en christengeloof in onderlinge betrekking*. Utrecht, Kemink, 1851. Oorspr.ten dele verschenen als *Aphorismen over christenkerk en christengeloof*, in *Jaarboeken voor wet. theol.* 9 (1851), 48-78. Zie p. 525 n. 291.

- , *Kort wederantwoord op de repliek van Ds. James in zake mijn opstel 'Wat is de bijbel?'*, in *Ver. Chr. St.* 17 (1863), 80-85.

- , *De Nieuwe Dageraad en de oude heilzon; brieven van Andres en Claudius*. 's Gravenhage, Van 't Haaff, 1860.

- , *Wat is de bijbel?*, in *Ver. Chr. St.* 16 (1862), 437-454.

- Richter, J., *A history of missions in India*; transl. by Sydney H. Moore. Edinburgh etc., Oliphant & Ferrier, 1908.
- Ridder, Kate de, *Het huis de Paauw*, in *Buiten* 20 (1926), 436/7.
- Riemens, H., *Het Amortisatie-Syndicaat; een studie over de staatsfinanciën onder Willem I.* Amsterdam, Paris, 1935. Proefschrift Amsterdam.
- Rietstap, J. B., *Wapenboek van den Nederlandschen adel met genealogische en heraldische aantekeningen.* Groningen, Wolters, 1883-1887. 2 dl.
- Rieu, W. N. du, *Essai bibliographique concernant tout ce qui a paru dans les Pays-Bas au sujet des Vaudois et en leur faveur*, in *Bulletin* etc. 4 (1890), 105-137.
- Robertson, W., *L'histoire du regne de l'empereur Charles-Quint, préc. d'un tableau des progrès de la société en Europe, depuis la destruction de l'empire romain jusqu'au commencement du seizième siècle*; ouvrage trad. de l'anglais. Amsterdam, z. uitg., 1771. 6 dl.
- , *The history of the reign of the emperor Charles V with a view of the progress of society in Europe, from the subversion of the roman empire to the beginning of the sixteenth century; in four volumes.* London, Cadell etc., 1802, 4 dl.
- Robiano de Borsbeek, L. F. de, *Exposition des sentimens des catholiques*, in *Courrier de la Meuse*, 25 février 1830 (no. 47). De bewerker heeft een fotocopie van dit art. ontvangen door bemiddeling van prof. H. Hauben.
- Rodenburg, A., *Oud Rijswijk.* Den Haag, De Zuid-Hollandsche boek- en handelsdrukkerij, 1959.
- Rössler, H., en G. Franz, *Biographisches Wörterbuch zur deutschen Geschichte...*; 2. völlig Neubearb. und stark erw. Aufl. bearb. von Karl Bosl u.a. München, Francke, 1973-1975. 3 dl.
- Rogier, L. J., *Beschouwing en onderzoek; historische studies...* Utrecht, Het Spectrum, 1954.
- , *Contra-revolutionaire journalistiek omstreeks 1853*, in *Forum der letteren* 1 (1960), 233-246. Herdr. in *Terugblik* I, 341-355.
- , *Terugblik en uitzicht; verspreide opstellen.* Hilversum etc., Brand, 1964-1965. 2 dl.
- Romein, T. A., *De Hervormde predikanten van Drenthe, sedert de Hervorming tot in 1861.* Groningen, Oomkens, 1861.
- Rondonneau, L., *Collection des lois françaises, constitutionnelles, administratives, judiciaires, commerciales, militaires et religieuses, actuellement en vigueur dans l'Empire, et déclarées... exécutoires dans les départemens de la Hollande et autres réunis à la France depuis 1810...* Paris, Imprimerie d' Ange Clo, 1811. 6 dl.
- Roos, A., *Konservatismus und Reaktion bei Fr. J. Stahl.* Z. pl., z. uitg., 1957. Proefschrift Bonn. Getypte carbonkopie.
- Roppe, L. I. J., *Een omstreden huwelijk; koning Willem Frederik, graaf van Nassau en de gravin van Nassau, geboren Henriëtte d'Oultremont...*; 2e dr. Kasterlee, 'De Vroente', 1963.
- Rosseeuw Saint-Hilaire, E. F. A., *Histoire d' Espagne depuis les premiers temps historiques jusqu'à la mort de Ferdinand VII*; nouv. éd. rev. et corr. Paris, Furne, 1844-1879. 14 dl.
- Rotteck, C. W. R. von, C. T. Welcker, *Das Staats-Lexikon; Encyklopädie der sämmtlichen Staatswissenschaften...*; neue... Aufl. Altona, Hammerich. 1845-1848. 11 dl. (Van het ex. in de K.B., signatuur 369 G6, ontbreekt dl 7.)
- Rougemon, F. de, *L'armée prussienne en 1870*, in *Revue des deux mondes* 40e année-sec. pér. 85 (jan-févr. 1870), p. 5-24.
- , *La chute d'une idole; page d'histoire contemporaine.* Bâle etc., Georg, 1871.
- , *Les individualistes, et l'essai de M. le prof. Vinet, sur la libre manifestation des convictions religieuses, et sur la séparation de l'église et de l'état.* Neuchatel etc., Michaud etc., 1844.
- Rousseau, J. J., *Du contract social; ou principes du droit politique.* Amsterdam, Rey, 1762.

- , *Du contrat social...* Paris, La Renaissance du livre, 1928.
 - , *Oeuvres complètes...* Paris, Gallimard, 1959-1969. 4 dl. Bibliothèque de la Pléiade, 11, 153, 169, 208.
- Rousset de Missy, J., *Recueil historique d'actes, négociations, mémoires et traités; depuis la paix d'Utrecht jusqu'à présent*. La Haye, Scheurleer etc., 1728-1754. 22 dl.
- Rouville, A. M. de, *De jure albinatus, tum secundum juris antiquioris Francici principia, tum in codice nostro servato*. Lugduni Batavorum, Haak, 1835. Proefschrift Leiden.
- Roy, J. J. le, *Vrijmoedig woord over de geschriften van de heeren Frets, van Appeltere en eenen ongenoemde, betrekkelijk dat van den heer Groen van Prinsterer, de Maatregelen tegen de Afgescheidenen aan het staatsregt getoetst*. Rotterdam, Van der Meer & Verbruggen, 1837.
- Royaards, H. J., *Brief aan den hoogleeraar Mr. C. A. den Tex, betrekkelijk deszelfs regtsvragen omtrent een concordaat tusschen Nederland en den paus*, in *Regtsgeleerd bijblad* 3 (1841), 249-310. Een overdr. in *Geschriften over kerk en staat*, 11.
- , *Brieven aan Prof. P. Hofstede de Groot, over den gang der christelijke godgeleerdheid in Nederland*, in *Archief voor kerkelijke geschiedenis, inzonderheid van Nederland* 13 (1842) (=Nederlandsch archief voor kerkelijke geschiedenis 2), p. 329-382.
 - , *Het Genootschap tot verdediging van de christelijke godsdienst geschiedkundig geschetst...* 's Gravenhage, Thierry & Mensing, 1836.
 - , *Hedendaagsch kerkregt bij de Hervormden in Nederland...* Utrecht, Altheer, 1834-1837. 2 dl.
 - , *Vergelijking der nieuwere, thans in werking zijnde Europesche concordaten en concordataatsbullen, met die van Nederland*, in *Archief voor kerkelijke geschiedenis, inzonderheid van Nederland* 1 (1829), 283-334; 3 (1831), 665-751.
- Rüdiger, H., *Sokrates ist nicht Sokrates; der Kampf mit dem gesunden Menschenverstand; klassische Trug- und Fangschlüsse dargest. und aufgelöst von -*; 3. Aufl. Zürich etc., Artemis, 1983.
- Rüter, A. J. C., *Rapporten van de gouverneurs in de provinciën, 1840-1849*. Utrecht, Kemink, 1941-1950. 3 dl. Werken uitgeg. door het Historisch Genootschap, 3e serie, 73, 77, 78.
- Rullmann, J. C., *De strijd voor kerkherstel in de Nederlandsche Hervormde kerk der XIXe eeuw historisch geschetst*; 3e dr. Kampen, Kok, 1928.
- Rutgers van der Loeff, A., *Adres aan de Algemeene synode der Nederlandsche Hervormde kerk, ter zake van een adres aan dezelfde synode over de formulieren, de academische opleiding der predikanten, het onderwijs en het kerkbestuur*. Groningen, Oomkens, 1842.
- , *Antwoord aan den heer P. J. Elout op Z.E.G. Brief aan -, over het adres van dezen aan de Algemeene synode*. Groningen, Oomkens, 1842.
- Rutgers van Rozenburg, J. G. H., *De paroemio Ecclesia non sitit sanguinem*. Amstelodami, Spin, 1854. Proefschrift Leiden.
- Rijkens, R. G., *De meeningen van Mr. G. Groen van Prinsterer c.s., tegenover die van Mr. J. R. Thorbecke, Mr. J. P. P. baron van Zuylen van Nyevelt, E. W. van Dam van Isselt en anderen, over het lagere onderwijs, bescheiden getoetst aan de ondervinding...* Groningen, Schierbeek, 1852.
- Rijn, W. A. van, *De herkomst van het geslacht Groen van Prinsterer*, in *de Nederlandsche Leeuw* 42 (1924), 345-347.

- -----

- Sage ten Broek, J. G. le, *Inteekening, ten behoeve der Grieken*, in de *Godsdienstvriend* 15 (1825), 269-272.
- , *Het protestantismus en het concordaat*, in *Cath. Ned. St.* 7 (1841), 76-116.
- Sagra, Ramon de la, *Voyage en Hollande et en Belgique sous le rapport de l'instruction primaire, des établissements de bienfaisance et des prisons, dans les deux pays*. Paris, Bertrand, 1839. 2 dl.
- Sainte-Beuve, C. A., *Historiens modernes de la France. IV. M. Thiers*, in *Revue des deux mondes* 15e année, n.s. 9 (jan.-févr. 1845), p. 209-246.
- , *Portraits contemporains et divers*; nouv. éd. rev. et corr. Paris, Didier, 1855. 3 dl. Het stuk over Thiers is herdr. in II, 426-473.
- [Sainte-Croix, G. E. J. G. Clermont-Lodève de,] *De l'état et du sort des colonies des anciens peuples*. Philadelphie, z. uitg., 1779.
- , *Des anciens gouvernemens fédératifs et de la législation de Crète*. Paris, Jansen, An VII de la république française (=1799).
- Santen, C. W. van, *Het internationale recht in Nederlands buitenlands beleid (een onderzoek in het archief van het ministerie van Buitenlandse Zaken) 1840-1850*. 's Gravenhage, Zuid-Hollandse boek- en handelsdrukkerij, 1955. Proefschrift Leiden.
- Santo Domingo, J. H., *Les conséquences d'un concordat*. Bruxelles, Tencé, 1827.
- Sautijn Kluit, W. P., *Dagbladvervolgingen in België 1815-1830*, in *Bijdragen voor Vad. Gesch. en oudheidkunde*, 3e reeks 6 (1892), 307-394.
- Savigny, F. C. von, *Geschichte des Römischen Rechts im Mittelalter*. Heidelberg, Mohr, 1815-1831. 6 dl. in 5 bd.
- , *Vom Beruf unsrer Zeit für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft*. Heidelberg, Mohr & Zimmer, 1814. De tekst is herdr. in Thibaut-Savigny, *Ein programmatischer Rechtsstreit*, p. 69-166 en *Zum 100 jährigen Gedächtnis*, p. 69-166.
- [Savornin Lohman, A. F. de,] *De neutraal-christelijke staatskerk voor Nederland; rapport uitgebracht aan 't Nut van 't algemeen*. Dordrecht, Morcks, 1875.
- , *De school waaraan de natie gehecht is*. Amsterdam, Kruyt, 1876.
- Savornin Lohman Az, W. H. de, *Groen in Parijs; 31 augustus-22 september 1826*, in *Onze Eeuw* 13 (1913) III, 90-116.
- , *Uit Groen's jeugd, 1801-1827 I-IV*, in *Ons Tijdschrift* 18 (1913), 881-910; 19 (1914), 161-198; 658-673; 819-847. Een overdr. van deze vier artikelen wordt soms geciteerd.
- Schaberg, J. P., *Mag men op openbare scholen bijbelsche verhalen mededeelen?*, in *Maandschrift voor chr. opvoeding etc.* 1 (1862), 421-428.
- , *Een woord voor school en huis; twee vragen aangaande het christelijk onderwijs op de openbare scholen*. Amsterdam, De Hoogh, 1862. Overdr. uit het *Maandschrift etc.*
- Scheen, P. A., *Lexicon Nederlandse beeldende kunstenaars 1750-1880*; herz. door P. Scheen. 's Gravenhage, Scheen, 1981.
- , *Lexicon etc., 1750-1950*. 's-Gravenhage, Scheen, 1969-1970. 2 dl.
- Scheffer, A., *Résumé de l'histoire de la Hollande*; 2e éd. Paris, Lecointe & Durey, 1825.
- Schelling, F. W. J. von, *Sämmtliche Werke*; hrsg. von Karl Friedrich August Schelling. Stuttgart, Cotta, 1856-1858. 14 dl.
- , *Vorlesungen über die Methode des academischen Studium[s]*; 2. unveränd. Aufl. Stuttgart etc., Cotta, 1813. 1e uitg. 1803.
- Scheltema, J., *Staatkundig Nederland; een woordenboek tot de biografische kaart van dien naam*. Amsterdam, Brink, 1805-1806. 2 dl. in 3 bd.
- Schelven, A. A. van, *Groen's denkbeelden over de Reformatie*, in *Groen's 'Ongeloof en revolutie'*, p. 73-99.

Schenkel, D., *Wat is waarheid? Protestantsche beschouwingen en wenschen bij den aanvang van het jaar 1853...* uit het Hoogduitsch vert. door A. van Toorenenbergen. Rotterdam, Van der Meer en Verbruggen, 1853.

Schepens, L., *Centrale kranten- en tijdschriftencatalogus van West-Vlaanderen*; 2e herw. uitg. Brugge, Provinciale dienst voor cultuur, 1971.

Scherer, E., *Mélanges de critique religieuse*. Paris etc., Cherbuliez etc., 1860.

[Schikhoff, A.,] *Vrijmoedige verhandelingen over het beruchte Verslag van den minister L. van Gobbelschroy aan den koning, gedagteekend 30 januarij 1829*. Utrecht, Schikhoff, 1829.

Schimmelpenninck, G., *Rapport en missive, op den 11^{den} mei 1848 aan den koning gerigt...* 's Gravenhage etc., Van Cleef, 1848.

- , *Rutger Jan Schimmelpenninck en eenige gebeurtenissen van zijnen tijd*, beschreven door zijnen zoon -. 's Gravenhage etc., Van Cleef, 1845. 2 dl.

Schmidt, H., *Friedrich Julius Stahl und die deutsche Nationalstaatsidee*. Breslau, Marcus, 1914. Historische Untersuchungen, 4.

Schmidt, J. A. F., *De reizen van onzen Heer en Zaligm. Jezus Christus...*; naar het Hoogduitsch door W. D. Statius Muller. Dordrecht, Lagerwey, 1844.

Schmitt, R., *Deiokes*. Wien, Verlag der Oesterr. Akad. der Wiss., 1973.

Schoell, M. S. F. Zie Koch.

Schoeps, H. J., *Friedrich Julius Stahl und Friedrich Wilhelm IV; zwei Briefe E. L. von Gerlachs*, in *Zeitschrift für Religions- und Geistesgeschichte* 1 (1948), 207-209.

Schokking, J., *Historisch-juridische schets van de wet van den 10^{den} september 1853, tot regeling van het toezicht op de onderscheidene kerkgenootschappen (Staatsblad no. 102)*. Leiden, Daamen, 1894. Proefschrift Amsterdam.

Scholten, J. H., *Disquisitio de Dei erga hominem amore, principe religionis christianae loco*. Trajecti ad Rhenum, Natan, 1836. Proefschrift Utrecht.

Schotsman, N., *Eere-zuil, ter gedachtenis van de voor twee honderd jaren te Dordrecht gehoudene nationale synode opgereg*; 2e dr. Leyden, Van Thoir, 1819.

Schouten, D. C. A. J., *Het Grieks aan de Nederlandse universiteiten in de 19e eeuw...* Utrecht, Pressa Trajectina, 1964. Proefschrift Nijmegen.

Schouw Santvoort, P. D., *Door prediking der waarheid of door handhaving van het regt?, in Ernst en vrede II (1854)*, 198-212.

Schram, P. L., *Hendrik Pierson; een hoofdstuk uit de geschiedenis van de inwendige zending*. Kampen, Kok, 1968.

- , *Jacobus Isaac Doedes*. Wageningen, Veenman, 1952. Proefschrift Utrecht.

Schrant, J. M., *Het leven van Jesus, een geschenk aan de jeugd*. Amsterdam, Crajenschot, 1808.

- , *Het leven etc.*; 2e dr. Amsterdam etc., Crajenschot etc., 1818.

- , *Het leven van Jezus Christus...*; 3e verb. dr. Zalt Bommel etc., Noman etc., 1824.

- , *Het leven van Jesus verdedigd, tegen de zoogenaamde aanmerkingen eenes naamloozen schotschrijvers*. Amsterdam, Crajenschot, 1809.

Schröter, J. J. E. F., *Gedachten over den toestand van Neêrlands kerk, en de daaruit voortvloeiende beschuldigingen tegen de leeraars dier kerk ingebracht; ook naar aanleiding, van het over dit onderwerp in het licht verschenen stukje van den Groningschen hoogleeraar Hofstede de Groot*. Amsterdam, Den Ouden, 1834.

- , *Vrijmoedige bedenkingen over het, door den koning,...den 22 december 1828, aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal voorgedragen ontwerp van wet, ter voorziening in de misbruiken, door middel van de drukpers, enz.* 's Gravenhage, Vervloet, 1829.

- [Schütz, C. H. von,] *Geschichte der Staatsveränderung in Frankreich unter König Ludwig XVI, oder Entstehung, Fortschritte und Wirkungen der sogenannten neuen Philosophie in diesem Lande*. Leipzig, Brockhaus, 1827-1833. 6 dl. Zie voor het auteurschap *Holzmann-Bohatta* II, 193 no. 6480. Blijkens de *Jeugdcatalogus*, p. 16 en het *Verlag van de aanwinsten der K.B.*, p. 321 bezat Groen alleen de eerste vijf delen. Hij gebruikte voor dit werk de afkorting 'Rév.'
- Schwartz, C., *Onverschilligheid; een antwoord op Dr. Pierson's 'Onverdraagzaamheid.'* Amsterdam, De Hoogh, 1864.
- Skommodau, H., *Thematik des Paradoxes in der Aufklärung*. Wiesbaden, Steiner, 1972.
- Scrinium antiquarium sive miscellanea Groningana nova ad historiam reformationis ecclesiasticam praecipue spectantia...* samengest. door Daniel Gerdes. Groningae etc., Spandaw etc., 1748-1765. 8 dl. in 4 bd.
- Die September-Versammlung des Evangelischen Bundes zu Genf*, in *Neue EKZ* 3 (1861), 497-501.
- Severus, Alexander, *Aandoeningen en gedachten, opgekomen bij de lezing van het geschrift: Aan de Hervormde gemeente in Nederland*. Groningen, Van Zweeden, 1843.
- Seyn, E. de, *Geschied- en aardrijkskundig woordenboek der Belgische gemeenten*; 2e bijgew. uitg. Turnhout, Brepols, z.j. 2 bd.
- Sidney, Algernon, *Discours sur le gouvernement*, trad. de l'anglois par P. A. Samson. La Haye, Van Dole, 1702. 3 dl.
- , *Discourses concerning government*; [publ. by I. Littlebury]. London, The booksellers, 1698.
- Siegenbeek, M., *Eenige bedenkingen over het lager onderwijs; in eenen brief aan den heer Mr. Groen van Prinsterer, voorgesteld door -*. Leiden, Du Mortier, 1840.
- Siegenbeek van Heukelom-Lamme, C. A., en O. C. D. Idenburg-Siegenbeek van Heukelom, *Album scholasticum academiae Lugduno-Batavae MDLXXV-MCMXL*. Leiden, Brill, 1941.
- Simon, A. V. J. M., *La politique religieuse de Léopold Ier; documents inédits*. Bruxelles, Goemaere, 1953.
- Simon, E., *Le gouvernement constitutionnel et les partis en Prusse*, in *Revue des deux mondes* 32e année-sec. pér. 37 (1862), p. 209-233.
- Simon, Jules François [ps. van François Jules Suisse], *L'école*. Paris, Lacroix etc., 1865.
- Simonde de Sismondi, J. C. L., *Histoire des français*. Paris, Treuttel & Würtz, 1821-1844. 31 dl.
- , *Histoire des républiques italiennes du Moyen ge*; 4me éd. Bruxelles, Wahlen, 1826. 12 dl.
- Simonsuuri, K., *Homer's original genius; eighteenth-century notions of the early Greek epic (1688-1798)*. Cambridge etc., Cambridge University Press, 1979.
- Singels, N. J., *Uit de geschiedenis van het P.U.G. (Provinciaal Utrechtsch Genootschap) 1773-1923*; samengest. bij gelegenheid van het 150-jarig bestaan in opdracht der directie door het lid dier directie -. Utrecht, Oosthoek, 1923.
- Singendonck, J. A., *De recensie van Dr. Beets I-IV*, in *Nederlander* no. 1332-1335 (25-28 oct. 1854). Zie voor het auteurschap van deze met J. A. S. ondertekende artikelen *Brieven van Wormser* II, 113, 1. Cf. *Ned. Ged.*, 2e serie, I, 224/5. Singendonck schreef nog een vijfde art. o.d.t. *Godgeleerdheid en godsdienst* in no. 1349 (14 nov. 1854).
- Slingelandt, S. van, *Staatkundige geschriften...* Amsterdam, Schouten, 1784-1785. 4 dl.
- Sluys, A., *Geschiedenis van het onderwijs in de drie graden in België tijdens de Fransche overheersching en onder de regeering van Willem I*. Gent, Siffer, 1912 [1913]. Kon. Vlaamsche Acad. voor taal- en letterkunde, 6e reeks, 41.
- Smeets, M. K. J., *De notabelen-vergaderingen in de arrondissementen Hasselt, Maastricht en Roermond — de latere provincie Limburg — in 1815*, in *BGN* 20 (1965), 24-61.

Smits, A., *Instructies aan en rapporten van gouverneurs uit 1830*; medeged. door-, in *BMHG* 67 (1949, jrg. 1948), 157-359.

[Smits, J. A.,] *Eenige bezwaren tegen de voordragt van wet tot regeling van 't lager onderwijs*; uitgeg. door de Vereeniging 'Regt voor allen'. Amsterdam, Van Langenhuysen, 1856. Zie voor het auteurschap Langedijk, *Bibliographie* no. 754.

Smitskamp, H., *Christelijk en Nationaal, in 1860-1960. Honderd jaar Christelijk Nationaal Schoolonderwijs* (Wageningen, Veenman, 1960), p. 7-19.

- , *Groen van Prinsterer als historicus*. Amsterdam, Paris, 1940. Proefschrift Amsterdam VU.

- , *Groen van Prinsterer en de politiek van Bismarck*, in *ARS* (driemaandelijks) 10 (1936), 162-193.

Snuijfe *aan de hedendaagsche Don Quixotten in het algemeen, en in het bijzonder aan zeker ongenoemden dichter, voorvechters tegen een concordaat*: gepresenteerd door Cosmopolita Justus. Amsterdam, Kemper, 1841.

Someren Brand, J. E., *Bijdrage tot een geslachtslijst der maagschap Gallas*, in *Alg. Ned. Familieblad* 1901 (n.s. 14), 42-48.

Spanjaard, L., *Nederlandsche diplomatieke en andere bescherming in den vreemde 1795-1914*. Amsterdam, Vereenigde drukkerijen, 1923. Proefschrift Leiden.

Speeches on the government plan of national education, delivered at a public meeting held... on Monday, the 8th of July 1839; rev. by the speakers; 2nd ed. Edinburgh etc., Paton etc., 1839. Cf. *Briefw.* II, 369.

Spiegel, L. P. van de, *Bundel van onuitgegeeven stukken...* Goes, Huysman, 1780-1783. 2 dl.

- , *Historie van de satisfactie...* Goes, Huysman, 1777.

Staatsbladen van het koninkrijk der Nederlanden over de jaren 1813-1840 met een algemeen register. Zalt-Bommel, Noman, 1841.

Staël-Holstein, A. L. G. Necker de, *Considérations sur les principaux événemens de la révolution française...* Bruxelles, Wahlen, 1820. 3 dl. (= 3 ongenummerde dl. van de *Oeuvres complètes*).

- , *Considérations... française*; ouvrage posthume... publ. par M. le duc de Broglie et M. le baron de Staël. Paris, Delaunay etc., 1818. 3 dl.

- , *De l'Allemagne*. Bruxelles, Wahlen, 1820. 2 dl.

- , *De l'Allemagne*; sec. éd. Amsterdam, Dufour, 1814. 3 dl.

- , *Oeuvres complètes*. Bruxelles, Wahlen, 1820-1831. 10 dl. in 16 bd.

Stahl, F. J., *Ansprache zur Eröffnung der Berliner Pastoral-Conferenz in der Trinitatiswoche 1861*. Berlin, Rauh, 1861. Overdr. uit de *EKZ*.

- , *Der christliche Staat und sein Verhältnisz zu Deismus und Judenthum; eine durch die Verhandlungen des Vereinigten Landtags hervorgerufenen Abhandlung*. Berlin, Oehmigke, 1847.

- , *Der christliche Staat etc.*; 2. durchgesehene Aufl. Berlin, Oehmigke, 1858.

- , *Die deutsche Reichsverfassung nach den Beschlüssen der deutschen Nationalversammlung und nach dem Entwurf der drei königlichen Regierungen, beleuchtet; geschrieben im Juni 1849*. Berlin, Hertz, 1849.

- , *Friedrich Wilhelm der Dritte; Gedächtnissrede gehalten am 3. August 1853*. Berlin, Hertz, 1853. Herdr. in *Siebzehn parlamentarische Reden*, p. 250-262.

- , *Fundamente einer christlichen Philosophie; Abdruck des ersten Buches meiner Philosophie des Rechts*; 2. Aufl. mit Ausg. neuer Kapitel. Heidelberg, Mohr, 1846.

- , *Die gegenwärtigen Parteien in Staat und Kirche; neunundzwanzig akademische Vorlesungen*; 2. Aufl. Berlin, Hertz, 1868.
 - , *Die lutherische Kirche und die Union; eine wissenschaftliche Erörterung der Zeitfrage*. Berlin, Hertz, 1859.
 - , *Parlamentarische Reden*; hrsg. und mit einl. Bemerkungen vers. von J. P. M. Treuherz. Berlin, Hollstein, 1856.
 - , *Die Philosophie des Rechts nach geschichtlicher Ansicht*. Heidelberg, Mohr, 1830-1837. 2 dl.
 - , *Die Philosophie des Rechts*; 2. Aufl. Heidelberg, Mohr, 1845-1847. 2 dl. in 3 bd.
 - , *Die Philosophie etc.*; 3. Aufl. Heidelberg, Mohr, 1854-1856. 2 dl. in 3 bd.
 - , *Die Philosophie etc.*; 4. Aufl. Heidelberg, Mohr, 1870. 2 dl.
 - , *Der Protestantismus als politisches Prinzip; Vorträge auf Veranstaltung des evangelischen Vereins für kirchliche Zwecke zu Berlin im März 1853 gehalten*; 2. unveränd. Aufl. Berlin, Schultze, 1853. Herdr. van serie artikelen in de *EKZ* 52 (1853), 265-272; 273-288; 305-312; 313-328; 329-336; 337-348 (no. 28, 29, 32-35: 6, 9, 20, 23, 27, 30 april).
 - , *Reden (aus den Verhandlungen der preussischen Ersten Kammer und des Volkshauses des Deutschen Unions-Parlaments 1849 und 1850)*. Berlin, Hertz, 1850.
 - , *Die Reformation und die Revolution*, in *EKZ* 50 (1852), 253-256 (no. 27, 3 april). Cf. *Nederlander* no. 600 (12 junij 1852).
 - , *Die Revolution und die constitutionelle Monarchie; eine Reihe ineinandergreifender Abhandlungen*. Berlin, Hertz, 1848.
 - , *Die Revolution etc.*; 2. verm. Aufl. 1849.
 - , *Siebzehn parlamentarische Reden und drei Vorträge; nach letztwilliger Bestimmung geordnet und hrsg.* Berlin, Hertz, 1862.
 - , *Ueber christliche Toleranz; ein Vortrag auf Veranstaltung des Evangelischen Vereins für kirchliche Zwecke gehalten am 29. März 1855*; 2. unveränd. Aufl. Berlin, Schultze, 1855.
 - , *Vortrag 'über die Stellung der Kirche in ihrer Trennung vom Staate' in der Pastoralkonferenz zu Berlin am 21. Juni gehalten und in erweiterter Ausführung mitgetheilt von Professor -*, in *EKZ* 43 (1848), 525-536; 561-571 (no. 55, 58 van 8 en 19 juli).
 - , *Was ist die Revolution? Ein Vortrag auf Veranstaltung des Evangelischen Vereins für kirchliche Zwecke am 8. März 1852 gehalten*. Berlin, Schultze, 1852. Herdr. in *Siebzehn parlamentarische Reden*, p. 233-249.
 - , *Wat is de revolutie? Eene voorlezing gehouden den 8 maart 1852 in de Evangelische vereeniging te Berlijn*; uit het Hoogduitsch. Utrecht, Kemink, 1852.
 - , *Wider Bunsen*; 3. unveränd. Aufl. Berlin, Hertz, 1856.
 - , *Zum Gedächtnisz Seiner Majestät des hochseligen Königs Friedrich Wilhelm IV und seiner Regierung; Vortrag gehalten im Evangelischen Verein zu Berlin am 18. März 1861*. Berlin, Hertz, 1861. Herdr. in *Siebzehn parlamentarische Reden*, p. 263-278.
- Star Numan, C., *Diatribes academica in Nicolai Machiavelli opusculum Del Principe inscriptum*. Trajecti ad Rhenum, Altheer, 1833. Proefschrift Utrecht.
- , *Het petitie-regt van ingezetenen aan de Staten-Generaal gehandhaafd*. Utrecht, Altheer, 1830. Zie voor het auteurschap De Bosch Kemper, *Handleiding* (1865), p. 119.
- Star Numan, O. W., *Brief naar aanleiding van den jongsten oorlog*, in *Protestantsche bijdragen* 3 (1872), 49-70.
- Stassart, G. J. A. de, *Oeuvres complètes...*; nouv. éd. Paris, Didot, 1855.
- Steeden, H. T. van, en W. J. J. C. Bijleveld, *Lijst der kasteelen en ridderhofsteden van Leiden en Rijnland*, in *Jaarboekje etc.* 12 (1915), 51-73.

Steenwijk, M. A. van, *Lessen en evangelien, gelijk dezelve door het gansche jaar, onder de Heilige dienst gelezen worden*, op nieuw vert. 's Gravenhage, Ten Hagen, 1835 (of 1836).

Stein, H. F. K. von, *Die Briefe an den Freiherrn von Gagern von 1813-1831; mit Erläuterungen*. Stuttgart etc.; Cotta, 1833.

- , *Briefe und amtliche Schriften*; bearb. von Erich Botzenhart; neu hrsg. von Walther Hubatsch. Stuttgart, Kohlhammer, 1959-1970. 10 dl.

Steinmetz, R., *Englands Anteil an der Trennung der Niederlande 1830; ein Beitrag zur Entstehungsgeschichte des Belgischen Staates*. Den Haag, Nijhoff, 1930. Oorspr. proefschrift Kiel.

Eene stem uit het hart, naar aanleiding van het geschrift der heeren van Hogendorp c.s. Aan de Hervormde gemeente in Nederland, door een lidmaat der gemeente. Groningen, Scholtens, 1843.

Eene stem uit Noord-Brabant over concordaat en concordaatverdedigers; die in het overige gedeelte van Nederland wel gehoord mag worden. Heusden, Veerman etc., 1841.

Stemmen en beschouwingen over godsdienst, staat-, geschied- en letterkunde. Amsterdam, Van Peursem, 1839-1840. 2 dl. Voortzetting van *Nederlandsche stemmen* etc.

Stemmen over elk concordaat, het concordaat van 1827, en eene concordaatbulle; 2e dr. Utrecht, Kemink, 1841.

Sterne, L., *A sentimental journey through France and Italy*. London etc., Routledge, 1896.

- , *The works...* London etc., Routledge, 1893.

Stewart, Robert, *Memoirs and correspondence of viscount Castlereagh...* ed. by his brother, Charles William Vane... London, Colburn etc., 1850-1853. 12 dl.

Stiehl, A. W. F., *Die drei Preuszischen Regulative vom 1., 2., und 3. October 1854 über Einrichtung des evangelischen Seminar-, Präparanden- und Elementarschul-Unterrichts...* zusammengest. und zum Drucke befördert von -... Berlin, Hertz, 1854.

Stokman, S., *De religieuzen en de onderwijspolitiek der regeering in het Vereenigd koninkrijk der Nederlanden (1814-1830)*. 's Gravenhage, R.K. Centraal bureau voor onderwijs en opvoeding, 1935.

Strada, F., *Famiani Stradae Romani e societate Jesu De bello Belgico decas prima...* Antverpiae, apud viduam et haeredes Joan. Cnobbari, 1649.

- , *...De bello Belgico decas secunda*. Ibid. 1648.

De strijd om de school in Nederland, sedert 1857; eene bijdrage tot de geschiedenis van de geboorte en de als aanstaand te vreezen uitvaart van de Vereeniging voor christelijk-nationaal schoolonderwijs; door een medestrijder; 2e dr. Rotterdam, Bredée, 1888.

Swart, N., *De Maatschappij: Tot nut van 't algemeen, eene christelijke maatschappij, redevoering... uitgesproken den 11^{den} augustus des jaars 1835*. Amsterdam, z. uitg., 1835. Werken der Maatschappij tot nut van 't algemeen; nieuwe verzameling; redevoeringen en aanspraken gedaan in de onderscheiden vergaderingen der Maatschappij etc., 1.

- , *Het onderwijs der Maatschappij tot nut van 't algemeen gehandhaafd tegen de blaam dat het niet op christelijke gronden gebouwd en naar christelijke beginselen zou zijn ingerigt*. Amsterdam, z. uitg., z.j. Werken...2.

Swieten, E. van, *Nog eene stem tot aanwijzing van listige ketterijen, waardoor men in deze dagen de eenige, eeuwige, onveranderlijke waarheid ondermijnt en loochent*. Amsterdam, Den Ouden, 1842.

[Swinderen, Th. van,] *Gronden van bemoediging in deze zorgvolle dagen, betreffende het lager onderwijs en voorstellen ter verbetering...* Groningen, Oomkens, 1840-1841. 2 dl. Zie voor het auteurschap Langedijk, *Bibliographie* no. 534.

Sybel, H. von, *Geschichte der Revolutionszeit von 1789 bis 1795*; 2. verb. Aufl. Düsseldorf, Buddeus, 1859-1860. 3 dl.

- , *Napoleon III*, in Sybel, *Kleine historische Schriften* III (Stuttgart, Cotta, 1880), 535-643.
- , *La Prusse et la nouvelle Allemagne; lettre à M. A. [lees E.] Forcade*, in *Revue des deux mondes* 36e année-sec. pér. 65 (sept.-oct. 1866), 491-506.

De synode van Emden oktober 1571; een bundel opstellen ter gelegenheid van de vierhonderdjarige herdenking; onder red. van D. Nauta e.a. Kampen, Kok, 1971.

- -----

Taats, B. J. H., *Bijdrage tot verdediging van de leer der voldoening aan Gods gerechtigheid, door het lijden en sterven van Christus, vooral tegen het tijdschrift: 'Waarheid in liefde'; eene voorlezing, uitgesproken in den ring van Harderwijk*. Utrecht, Van Dorp, 1842.

Talsma, S., *Protest tegen de stelling van den heer Mr. G. Groen van Prinsterer: 'neem het kruis weg, gelijk geschiedt in scholen voor christenen en Israelieten, en het christendom vervalt.' uit een opvoedkundig oogpunt beschouwd, vooral met betrekking tot het godsdienstig onderwijs op de openbare lagere scholen*. Wageningen, Van Hattum, 1857.

Tazelaar, C., *De jeugd van Groen*. Amsterdam, Holland, 1925. Ook verschenen als proefschrift.

- , *De voorgeschiedenis van het eerste antirevolutionaire tijdschrift*, in *ARS* (driemaandelijks) 3 (1929), 498-515.

De teekenen des tijds in Nederland; een woord aan mijne mede-protestanten. Amsterdam, Ten Brink & De Vries, 1841.

Tegenschrift op de zedig-vrijmoedige bedenkingen tegen een in gerucht zijnde concordaat. Amsterdam, Goossens, 1841.

Teissèdre l'Ange, J., H. J. Koenen, *Deux mémoires sur l'origine et l'influence des églises wallonnes; leur utilité actuelle et les moyens de les maintenir*. Amsterdam, De la Chaux, 1843.

Tellegen, B. D. H., *Stahl; eene toespraak*. Groningen, Wolters, 1862.

Telting, A., *De Maatschappij tot nut van 't algemeen als eene christelijke inrigting geschetst in eene redevoering... op den 21 november 1834 te Franeker uitgesproken*. Franeker, Ypma, 1834.

Terlinden, C. A. J., *Guillaume Ier roi des Pays-Bas et l'église catholique en Belgique (1814-1830); étude d'histoire politique et diplomatique d'après les archives de la secrétairerie d'état du saint-siège et d'autres documents inédits*. Bruxelles, Dewit, 1906. 2 dl.

Tex, C. A. den, *Antwoord aan prof. H. J. Royaards*, in *Regtsgeleerd bijblad* 3 (1841), 311-320.

- , *Over de geschillen tusschen Nederland en België, betrekkelijk de riviervaart*. Amsterdam, Gartman, 1833.
- , *Regtsvragen omtrent een concordaat tusschen Nederland en den paus*, in *Regtsgeleerd bijblad* 3 (1841), 145-184.

Tex, J. den, *Oldenbarnevelt*. Haarlem, Tjeenk Willink, 1960-1972. 5 dl.

Thibaut, A. F. J., F. C. von Savigny, *Ein programmatischer Rechtsstreit auf Grund ihrer Schriften: 'Ueber die Notwendigkeit eines allgemeinen bürgerlichen Rechts für Deutschland', und 'Vom Beruf unserer Zeit für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft'*; mit den Nachträgen der Verfasser und den Urteilen der Zeitgenossen hrsg. und eingel. von Jacques Stern. Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1959 (= Berlin, 1914).

- , *Thibaut und Savigny; zum 100 jährigen Gedächtnis des Kampfes um ein einheitliches bürgerliches Recht für Deutschland 1814-1914*; die Originalschriften in ursprünglicher Fassung mit Nachträgen, Urteilen der Zeitgenossen und einer Einl. hrsg. von Jacques Stern. Berlin, Vahlen, 1914.

Thieme, H. P., *Bibliographie de la littérature française de 1800 à 1930*. Paris, Droz, 1933. 3 dl.

Thieme, U., F. Becker, *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart...* hrsg. von -. Leipzig, Engelmann, 1907-1950. 37 dl.

Thierry, A. J. N., *Dix ans d'études historiques*. La Haye, Vervloet, 1835.

- , *Histoire de la conquête de l'Angleterre par les Normands, de ses causes et de ses suites, jusqu'à nos jours, en Angleterre, en Ecosse, en Irlande et sur le continent*. Paris, Didot, 1825. 3 dl.

- , *Lettres sur l'histoire de France pour servir d' introduction à l'étude de cette histoire*. Paris, Ponthieu etc., 1827.

- , *Oeuvres*. Bruxelles, Jamar, 1839.

Thiers, M. J. L. A., *De la propriété*. Paris, Paulin etc., 1848.

- , *Discours parlementaires*; publ. par M. Calmon. Paris, Calmann Lévy, 1879-1883. 15 dl.

- , *Histoire de la révolution française*; sec. éd. rev. par l'auteur. Liège, Lebeau-Ouwerx, 1828-1829. 10 dl.

- , *Histoire du consulat et de l'empire, faisant suite à l' Histoire de la révolution française*. Paris, Paulin, 1845-1869. 21 dl.

- , *Rapport de M. Thiers sur la loi d'instruction secondaire fait au nom de la commission de la Chambre des Députés dans la séance du 13 juillet 1844*. Paris, Paulin, 1844.

Thiersch, F., *Ueber den gegenwärtigen Zustand des öffentlichen Unterrichts in den westlichen Staaten von Deutschland, in Holland, Frankreich und Belgien*. Stuttgart, Cotta, 1838. 3 dl. in 2 bd.

Thoden van Velzen, S. K., *Commentatio theologica de hominis cum Deo similitudine*. Groningae, Oomkens, 1835-1837. 2 dl. Dl 1. verscheen als proefschrift Groningen.

- , *Verhandeling over de werking van den Heiligen Geest*. 's-Gravenhage, Thierry & Mensing, 1844. Verhandelingen van het Haagsche Genootschap tot verdediging van de christelijke godsdienst, sedert deszelfs vijftigjarig bestaan, 4.

Tholuck, F. A. G., *Abrisz einer Geschichte der Umwälzung, welche seit 1750 auf dem Gebiete der Theologie in Deutschland statt gefunden*, in *EKZ* 10 (1832), 345-352; 353-360; 361-366 (no. 44-46: 2, 6 9 juni) en 13 (1833), 697-704; 705-709; 713-716; 785-788 (no. 88-90, 99: 2, 6, 9 nov., 11 dec.). Herdr. in Tholuck, *Vermischte Schriften* II, 1-147.

- , *Vermischte Schriften grösztentheils apologetischen Inhalts*. Hamburg, Perthes, 1839. 2 dl.

Thomas, L., *L'esprit de M. de Talleyrand; anecdotes et bons mots*; recueillis par -. Paris, Les bibliophiles fantaisistes, 1909.

Thonissen, J. J., *La Belgique sous le règne de Léopold Ier; études d'histoire contemporaine*; 2e éd... Louvain, Vanlinthoud etc., 1861. 3 dl.

Thorbecke, J. R., *Aanteekening op de grondwet*. Amsterdam, Müller, 1839

- , *Briefwisseling* 4. 1993, 72, 64..

- , *Aanteekening etc*; (nieuwe) tweede uitg. 's Gravenhage, Nijhoff, 1906. 2 dl. (= 2e uitg. 1841-1843).

- , *Briefwisseling* uitgeg. door G. J. Hooykaas... 's-Gravenhage, Nijhoff, 1975-. dl. 1. 1975. 2. 1979. 3. 1988. R.G.P., kleine serie, 42, 47, 64.

- , *Bijdrage tot de herziening der grondwet*. Leiden, Van den Heuvel, 1848.

- , *Over de erkenenis der onafhankelijkheid van België*. Leijden, Luchtman, 1830.

- , *Over de verandering van het algemeen staten-stelsel van Europa sedert de Fransche omwenteling; eerste afdeeling 1789-1793*. Leiden, Luchtman, 1831.

- , *Over het bestuur van het onderwijs, in betrekking tot eene aanstaande wetgeving*. Zutphen, Wansleven, 1829. Herdr. in 1979 ('s Gravenhage, Ministerie van Ond. en Wet.).

- , *Over het hedendaagsche staatsburgerschap*, in Thorbecke, *Historische schetsen* ('s-Gravenhage, Nijhoff, 1860), p. 84-96. 1° uitg. 1844.

Thucydides, *De Peloponnesische oorlog*; vert. door M. A. Schwartz. Haarlem, Tjeenk Willink, 1964.

- , *Thukydides* erklärt von Johannes Classen; 5er Bd. bearb. von Julius Steup; 4. Aufl... Berlin, Weidmann, 1963 (= 1912³).

- , *Thukydides. Xuggrafe*; mit erkl. Anm. hrsg. von Karl Wilhelm Krüger. Hildesheim, Olms, 1972. 2 dl. in 1 bd. (= 1858-1861).

Tiende *bijeenkomst van Christelijke vrienden, gehouden te Amsterdam... op woensdag 10 oct. 1849*, in *Ver. Chr. St.* 4 (1850), 275-291.

Tilley, M. P., *A dictionary of the proverbs in England in the sixteenth and seventeenth centuries...* Ann Arbor, University of Michigan Press, 1966.

Tocqueville, A. C. H. M. C. de, *L'ancien régime et la révolution*. Paris, Lévy, 1856.

- , *De la démocratie en Amérique*. Groen citeert hiervan de 14e dr. (=Ouvres completes 1-3).

- , *Oeuvres complètes*; publ. par Mad. de Tocqueville. Paris, Lévy, 1864-1867. 9 dl.

- , *Oeuvres et correspondance inédites*; publ. et préc. d'une notice par Gustave de Beaumont. Paris, Lévy, 1861. 2 dl. Het door Groen onder deze titel geciteerde dl. 2 komt overeen met *Oeuvres complètes*, 6.

Toebes, C. J., *Dominees-drama (Dr. J. C. Zaalberg Pz. 1828-1885)*. Den Haag, Voorhoeve, 1983.

Toespraak *aan de leden der Nederlandsche Hervormde kerk van wege het godgeleerd gezelschap onder de zinspreuk: Gods Woord is de waarheid; van welk gezelschap het tijdschrift: Waarheid in liefde uitgaat*. Groningen, Oomkens, 1843. Als auteur worden zowel P. Hofstede de Groot als W. Muurling genoemd; cf. Kuenen, *Levensbericht*, p. 210; Offerhaus, *Levensberigt*, p. 268; *Vree*, p. 311, n. 146.

Toespraak *aan de Nederlandsche Hervormde gemeente*, door een gezelschap ter bevordering van godsdienstkennis. Groningen, Smit, 1843.

Tollens Czn, H. F., *Gedichten*; 4e dr. Rotterdam, Immerzeel, 1822. 2 dl.

Toorenenbergen, J. J. van, *Aan de schrijvers van de Opwekking 'Aan de Hervormde gemeente in Nederland'*. Utrecht, Kemink, 1843. Zie voor het auteurschap *Doorninck II*, 3.

- , *De school en de kerk; wenken bij de aanstaande organisatie van het (lager) onderwijs*. Utrecht, Kemink, 1851.

- , *Waar toe evangelisch-confessioneel? Aan mr. G. Groen van Prinsterer*. Utrecht, Kemink, 1864. Een exemplaar in ARA, G.v.P., no. 96 (met enkele potloodaantekeningen van Groen).

Tourneux, M., *Bibliographie de l'histoire de Paris pendant la révolution française*. New York, AMS Press, 1976. 5 dl. (= Paris, 1890-1913).

Trigland, J., *Kerckelycke geschiedenissen...* Leyden, Wyngaarden, 1650.

Tromp, J. W., *Het stelsel van regtstreeksche verkiezing voor de nationale vertegenwoordiging bestreden tegen mr. A. F. Jongstra en mr. J. van der Veen...* Leeuwarden, Suringar, 1848.

Troonredes-*openingsredes-inhuldigingsredes, 1814-1963*; inl. en annotaties van E. van Raalte... 's Gravenhage, Staatsuitgeverij, 1964.

Trottet, J. P., *Le parti orthodoxe pur dans l'église wallonne de la Haye; réponse à la brochure de Mr. G. Groen van Prinsterer, intitulée: Le parti antirévolutionnaire et confessionnel dans l'Eglise Réformée des Pays-Bas*. La Haye etc., Visser etc., 1860.

- , *La question religieuse en Hollande*, in *Revue chrétienne* 7 (1860), 265-283 (mai); 340-354 (juin). Zie ook sub Pierson, A.

Tuuk, G. van der, *Handboek voor Hervormde predikanten en kerkeraadsliden; of volledige verzameling van wetten en verordeningen op de inrigting en het bestuur der Nederlandsche*

Hervormde kerk; eerste vervolg; bevattende de verordeningen van de jaren 1827 en vervolgens tot het begin van 1834; verz. door-; 2e dr. Leeuwarden, Brouwer, 1847.

- , *Handboek etc.; tweede vervolg; bevattende de kerkelijke stukken en verordeningen van 1835 tot 1842...* Leeuwarden, Brouwer, 1843.

- , *Handboek etc.; tweede stuk, bevattende de verordeningen, uitgekomen in de jaren 1820, 1821 en 1822; benevens een bijvoegsel van vroegere stukken, op de organisatie en het bestuur der Hervormde kerk betrekking hebbende; 2e dr. Leeuwarden, Brouwer, 1842.*

- , *Algemeene registers op de drie stukken van het Handboek voor Hervormde predikanten en kerkeraadsliden... bevattende alle drie stukken, welke ten deze zijn uitgekomen sedert december 1813 tot februari 1827; benevens eenige vroegere, daartoe betrekking hebbende, verordeningen.* Leeuwarden, Brouwer & Wiarda, 1830.

Twintigste bijeenkomst van Christelijke vrienden, gehouden te Amsterdam, op woensdag den 25sten oktober 1854..., in *Ver. Chr. St.* 9 (1855), 379-400.

De Tijd nr. 3108-3110 (24, 25, 27 juli 1857). Hierin een drietal hoofdartikelen over 'de wet op 't lager onderwijs'. Zie ook nr. 3117 (3 aug.)

Tydeman, H. W., *Drie voorlezingen over de voormalige staatspartijen in de Nederlandsche Republiek...* Leiden, Van den Heuvel, 1849.

Tydeman, J. W., *Levensberigt van Mr. Hendrik Willem Tydeman*, in *Hand. MNL* 1863, 403-450.

De Tijdgenoot; verzameling van stukken betrekkelijk den tegenwoordigen toestand des vaderlands [onder red. van J. de Bosch Kemper]. Amsterdam, Müller, 1841-1845. 5 dl.

Tijn, Th. van, *La Mennais, zijn 'Paroles d'un croyant' en hun publiek.* Amsterdam, Meulenhoff, 1970. Inaugurele rede Utrecht.

- -----

Uylenbroek, P. J., *Specimen geographico-historicum exhibens dissertationem de Ibn Haukalo geographo...* Lugduni Batavorum, Luchtmans, 1822. Proefschrift Leiden.

Uytenbogaert, J., *Kerckelicke historie... van het jaer vierhondert af, tot in het jaer seshthienhondert ende negenthien...* Rotterdam, Wagens, 1647.

- , *Leven, kerckelijcke bedieninghe ende zedighe verantwoordingh...* Z.pl., z. uitg., 1645.

- -----

Valeton, J. J. P., *Groen van Prinsterer* [en zijn voorgelacht; 2e helft 17e-19e eeuw; met aanvulling van de red.], in *Sibbe* 1942, 214-218; 258.

Valk, J. P. de, *Een stem van de Duitse katholieke verlichting in Nederland; Ernst Münch en de 'Aletheia' (1829-1831)*, in *DNK* 27 (sept. 1987), 32-47.

Vanderstraeten, C., *De Hasseltse Langeman*, in *De Tijdspiegel* 2 (1947), 57-59.

Veenhof, C., *Souvereiniteit in eigen kring...* Kampen, Kok, 1939.

Velly, P. F., *Histoire de France depuis l'établissement de la monarchie jusqu' au regne de Louis XIV*; continuée par Claude Villaret et Jean Jacques Garnier. Paris, Desaint & Saillant, 1755-1786. 30 dl.

Ven, M. van der, *Pastoor Zwijsen en het Eerste Adres der R.K. kerkvoogden in 1840*, in *Bossche bijdragen* 8 (1926/7), 319-333.

De Vereeniging voor christelijk-nationaal schoolonderwijs 1860-30 oktober-1935. Wageningen, Veenman, 1935.

Verhandlungen der Versammlung evangelischer Christen Deutschlands und anderer Länder vom 9. bis 17. September 1857 in Berlin; authentische Ausg; im Auftrage des Comité's des Evangelischen Bundes besorgt und mit einem Anhang hrsg. von Karl Reineck. Berlin, Schulze, 1857.

Verslag aan de Hervormde gemeente van de bijeenkomst te Amsterdam op 18 augustus 1848. Amsterdam, Höveker, 1848. Ook afgedr. in het *Bijblad bij de Ver. Chr. St.* I (1849), no. 1-24 (afzonderlijke paginering).

Verslag aan de Hervormde gemeente van het voor hare belangen gesprokene en verrichte in eene vergadering van leeraren en leden der Hervormde kerk, gehouden te Utrecht den 12en october 1864. Utrecht, Kemink, 1864.

Verslag der commissie, bij besluit van 17 maart jl. benoemd tot voordragt van een volledig ontwerp van grondwetsherziening. 's Gravenhage, Algemeene landsdrukkerij, 1848. Het is gesteld door Thorbecke; cf. Wijnmalen, *J. R. Thorbecke*, p. 218.

Verslag der derde vergadering van de Evangelisch-confessioneele predikanten-vereeniging gehouden den 26. en 27. april 1864 te Utrecht. Utrecht, Kemink, 1864.

Verslag der Handelingen van de Staten-Generaal gedurende de vergaderingen van 1814-1815... bew. door J. J. F. Noordziek. 's Gravenhage, Algemeene landsdrukkerij, 1889.

Verslag der Handelingen van de Staten-Generaal, gedurende de zitting van 1829-1830... bew. door J. J. F. Noordziek. 's Gravenhage, Algemeene landsdrukkerij, 1888. 2 dl.

Verslag der vergadering van de Evangelisch-confessioneele predikanten-vereeniging gehouden den 28. en 29. april 1863 te Utrecht. Utrecht, Kemink, 1863.

Verslag van de aanwinsten der Koninklijke Bibliotheek gedurende het jaar 1881 (met inbegrip van de boekerij Groen van Prinsterer). 's Gravenhage, Algemeene landsdrukkerij, 1882. Zie p. 142-352: *Catalogus van de boekerij van Mr. G. Groen van Prinsterer, door de erfgenamen aan de Koninklijke Bibliotheek aangeboden in 1879*.

Verslag van de vergadering der Confessioneele vereeniging, gehouden te Utrecht den 27 april 1865 door leeraren en leden der Nederlandsche Hervormde kerk. Utrecht, Kemink, 1865.

Versprille, A., *Leiden in oude ansichten*. Zaltbommel, Europese bibliotheek, 1968.

Het vertegenwoordigend stelsel, door den schrijver van de *Wederlegging der verhandeling over de verantwoordelykheid der ministers volgens het Nederlandsch staatsregt*. Arnhem, Thieme, 1830.

Vertrouwelijke brief van eenen Jesuit over het concordaat en de vrijheid van onderwijs; uitgeg. door een 'protestant. Utrecht, Van Dorp, 1841.

[Verwey, B.,] *Het adres aan alle mijne Hervormde landgenooten, getoetst aan den geest der waarheid, der liefde en des vredes; een woord, ter geruststelling, voor de vrienden der Hervormde kerk*. Amsterdam, Portielje, 1827. Zie voor het auteurschap Feburé, *De toetser*, p. 6 en 51; Molenaar, *Noodzakelijke zelfverdediging*, p. 8.

Verzameling van echte stukken, bevattende alle wetten en besluiten betreffende het hooger en lager onderwijs in Nederland, ontleend aan het werk van den heer Victor Cousin, Over het openbaar onderwijs in Holland, ten dienste van Nederlandsche onderwijzers afzonderlijk uitgeg. Amsterdam, Elix, 1840. Een exemplaar in ARA, Kabinet des konings, inv.-nr. 4533.

Verzameling van officiele stukken, enz. betrekkelijk het concordaat. 's Gravenhage, Belinfante, 1841.

Verzameling van stukken, bevattende de antwoorden van de commissien van onderwijs, en van de Gedeputeerde Staten in de provincien... 's Gravenhage, Algemeene landsdrukkerij, 1830. Zie voor de volledige titel Langedijk, *Bibliographie* no. 255.

Victoires, conquêtes, revers et guerres civiles des Français, depuis les Gaulois...; par une société de militaires et de gens de lettres... Paris, Panckouke, 1821-1833. 37 dl. (waarvan `2 vol de portraits').

Vier brochures over het onderwijs, in *Vaderl. Lett.* 1857 I, 663-672.

Die Vierte allgemeine Versammlung evangelischer Christen aller Länder zu Genf, in *Neue EKZ* 3 (1861), 561-714.

Villemain, A. F., *Souvenirs contemporains d'histoire et de littérature*. Paris, Didier, 1854-1855. 2 dl.

- , *Souvenirs de la Sorbonne en 1825; Démosthène et le général Foy*, in *Revue des deux mondes* 23e année, sec. série de la nouv. pér. 1 (1853) I (janvier-février), p. 346-375.

Villeneuve, T. F. V. de, Ch. Dupatij en ^{xxx}, *De Hussaar van Felsheim; blijspel met zang, in drie bedrijven*, vrij gevolgd naar het Fransch, door B. A. Fallée. Amsterdam, Moolenijzer, 1828. Cf. Worp, *Geschiedenis* II, 455.

- , *La morale en action*. Paris, Beck, 1845.

Vindiciae contra tyrannos. Zie Brutus.

Vinet, A. R., *L'éducation, la famille et la société*. Paris, Les éditeurs, 1855.

- , *Essai sur la manifestation des convictions religieuses et sur la séparation de l'église et de l'état envisagée comme conséquence nécessaire et comme garantie du principe*. Paris, Paulin, 1842.

- , *Essai etc.*; 2me éd. rev. par l'auteur. Paris, Les éditeurs, 1858.

- , *Etudes sur Blaise Pascal*; 4me éd. Paris, Fischbacher, 1904.

- , *Etudes sur la littérature française au dix-neuvième siècle*. Paris, Les éditeurs, 1849-1851. 3 dl.

- , *Homilétique ou théorie de la prédication*. Paris, Les éditeurs, 1853.

- , *Liberté religieuse et questions ecclésiastiques*. Paris, Les éditeurs, 1854.

Vink, A. W. de, *Voorburgsche Buitenplaatsen*, in *Die Haghe* 1903, p. 261-453.

Vinke, G. J., *De Vereeniging voor christelijk-nationaal schoolonderwijs in naam van kerk en vaderland aanprijzenswaard*. 's Gravenhage, Van Cleef, 1860.

Visser, A., *De herkomst van het geslacht Groen van Prinsterer*, in *Tot vrijheid geroepen* 22 (1976), p. 88-89 (no. 5, mei).

Visser, J. T. de, *Kerk en staat*. Leiden, Sythoff, 1926-1927. 3 dl.

- , *Mr. F. graaf van Bylandt*, in *Eigen haard* 42 (1916), p. 142-144.

Vluchtige gedachten, ontstaan uit eenen blik op den tegenwoordigen toestand der Gereformeerde kerk in Nederland. Groningen, Van Boekeren, 1842.

Volger, W., *De leer der Nederlandsche Hervormde kerk (1816-1852)*. Franeker, Wever, 1946. Ook verschenen als proefschrift Amsterdam VU.

- , *Om de vrijheid van de kerk; achtergrond en ontstaan van de Doleantie*. Kampen, Kok, 1954.

Volledige verzameling van al hetgeen, betrekkelijk het Collegium Philosophicum en wat daarmede in verband staat, is bepaald en uitgegeven. 's Gravenhage, Langenhuysen, 1826.

Volledige verzameling van alle wetten, reglementen en besluiten, het kerkelijke en den eeredienst, bijzonder bij de Hervormden, betreffende, van het laatst van 1813 tot op heden: zoo door Zijne Majesteit den koning, het departement voor de zaken der Hervormde en andere kerken, als ook door het synode tot op heden geëmaneerd. Zutphen, Thieme, 1817.

Voorduyn, J. C., *Geschiedenis en beginselen der Nederlandsche wetboeken, volgens de beraadslagingen deswege gehouden bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal...* Utrecht, Natan, 1837-1841. 11 dl. in 12 bd.

Voorschoten, *historische studiën*; onder red. van J. L. van der Gouw. Den Haag, Kruseman, 1971.

[Voorst, J. J. van,] *Het concordaat; een woord van opwekking aan de protestanten in Nederland*. Amsterdam, Müller, 1841. Zie voor het auteurschap *Briefw.* II, 386, 2.

- , en H. J. Spijker, *Tweetal memoriën van toelichting behorende bij de: Fantasie en werkelijkheid van dr. Nicolaas Beets*. Amsterdam, Willems, 1852.
- Voorst, W. H. van, *De herziening der grondwet*. Haarlem, Goteling Vinnis, 1831.
- Vorsterman van Oyen, A. A., *Stam- en wapenboek van aanzienlijke Nederlandsche familiën...* Groningen, Wolters, 1885-1890. 3 dl.
- Vos Azn, G. J., *Groen van Prinsterer en zijn tijd; studiën en schetsen op het gebied der vaderlandsche kerkgeschiedenis*. Dordrecht, Revers, 1886-1891. 2 dl.
- Vredewoord voor roomsch-catholijken en protestanten in het koninkrijk der Nederlanden; oud woord, door eene aangevoegde voorrede toegepast op het concordaatgeschil van dezen tijd; 2e uitg. Amsterdam, Van Heteren, 1841.
- Vree, J., *De Groninger godgeleerden; de oorsprongen en de eerste periode van hun optreden (1820-1843)*. Kampen, Kok, 1984. Proefschrift Amsterdam VU.
- Vree, F. J. van, *Eerste brief aan den hoogleeraar Matthijs Siegenbeek; verdediging van het gewezen seminarie van Kuilenburg*. Leyden, Van Leeuwen, 1841.
- , *Tweede brief aan den hoogleeraar Matthijs Siegenbeek; onderzoek naar de vraag, of de scholen onchristelijk zijn*. Leyden, Van Leeuwen, 1841.
- , *Derde brief aan den hoogleeraar Matthijs Siegenbeek; over de vrijheid van onderwijs*; 2e dr. Leyden, Van Leeuwen, 1841.
- Vreede, G. W., *Inleiding tot eene geschiedenis der Nederlandsche diplomatie*. Utrecht, Broese, 1856-1861. 2 dl. in 3 bd.
- , *Nog een woord over de coalitie tegen het ministerie Donker-Curtius — De Kempenaer; eenige stellingen van staatsregt en politiek van M[r]. G. Groen van Prinsterer getoetst door* -. Amsterdam, Schleijer, 1850.
- , *Een twintigjarige strijd; volledige verzameling der verzoeken van mr. G. W. Vreede over 's lands in- en uitwendigen toestand (februarij 1848-december 1868); met eene inl.* Utrecht, Van der Post, 1869.
- Vries, C. W. de, *De ontslag-aanvraag van Mr. J. J. L. van der Brugghen op 20 juli 1857*, in *Gids* 1944 II, 1-11.
- Vries, T. de, *Mr. G. Groen van Prinsterer; een bibliografie*. Utrecht, Wentzel, 1908.
- , *Mr. G. Groen van Prinsterer in zijne omgeving*. Leiden, Sijthoff, 1908.
- -----

Waakt protestanten! Teekenen des tijds. Utrecht, Schultze & Voermans, 1841.

Waar Hagenaars kerkten; geschiedenis van de Haagse kerken gebouwd voor 1900. 's-Gravenhage, Boekencentrum, 1983.

Waarheid in liefde; een godgeleerd tijdschrift voor beschaafde christenen onder medew. van een godgeleerd gezelschap. Groningen, 1837-1864.

Waarom geen concordaat met Rome? Een woord aan alle weldenkende en wezenlijke christelijke lezers. Amsterdam, Kemper, 1841.

Wachsmuth, E. W. G., *Geschichte Frankreichs im Revolutionszeitalter*. Hamburg, Perthes, 1840-1844. 4 dl. Met register van J. H. Möller (bijgebonden achter dl. 4 met afzonderlijke paginering: 134 p.).

Wagner-Heidendal, L., *Het filhellenisme in het koninkrijk der Nederlanden (1821-1829); een bijdrage tot de studie van de publieke opinie in het begin van de negentiende eeuw*. Brussel, Paleis der Academiën, 1972. Verhandelingen van de Kon. Vlaamse Acad. voor wet., lett. en schone kunsten van België; klasse der lett.; jrg. 34 no. 71.

Walch, J. L., 'Hofwijck', in *Buiten* 8 (1914), p. 234-237.

Walsingham, F., *Mémoires et instructions pour les ambassadeurs, ou lettres et négociations de Walsingham, ministre et secrétaire d' état sous Elisabeth reine d'Angleterre; avec les Maximes politiques de ce ministre, et des remarques sur la vie des principaux ministres et favoris de cette princesse*; trad. de l'anglois [par Louis Boulesteis de la Contie]. Amsterdam, Gallet, 1700.

Wangenmüller, J., *Jozef II en Pius VI; eene stem uit het verledene ter waarschuwing voor het toekomstige*; uit het Hoogduitsch vert. Doesborgh, Kets & Lambrechts, 1841.

Wardenburg, B. D. G., *De permanente commissie en de directeur der kolonien van de... Maatschappij van weldadigheid voor den regterstoel van het algemeen gebracht; of iets ter beantwoording van zekere in het IV nummer van het II deel van De Vriend des Vaderlands tegen mij of ten mijnen opzichte geplaatste aanmerkingen*. Groningen, Eekhoff, 1828.

- , *Vlugtige waarnemingen, omtrent de ondernemingen der Maatschappij van weldadigheid in de noordelijke provinciën van het koninkrijk der Nederlanden*. Koeverdoren, Van der Scheer, 1828. *Doorninck* (II, 634) geeft als auteur 'B.A.D. Waardenburg' op. Zie de literatuurlijst van *Eilerts de Haan* s.v.

Warnsinck Bz., W. H., *Aan den heer Mr. G. Groen van Prinsterer*. Amsterdam, Prins, 1843.

- , *Aan mijne geloofsgenooten*. Amsterdam, Prins, 1843.

- , *Zangen des tijds, toegewijd aan mijne geloofsgenooten*. Amsterdam, Prins, 1843.

Was sagt die heilige Schrift über die Revolution? [door E. W. Hengstenberg?], in *EKZ* 43 (1848), 681-684; 697-700; 705-709; 712-715 (no. 70-73, 30 aug., 2, 6, 9 sept.).

Wasch, C. J., *Het doopboek der Engelsche gemeente te Dordrecht van 1629-1811*; lexicographisch medeged. door -, in de *Ned. Leeuw* 5 (1887), 104-106.

Wat is dan toch de Groninger school? Utrecht, Van Dorp & Heringa, 1843.

Wat moeten de geloovigen in Nederland nu doen? Eene vraag met betrekking op de zoo veel gerucht makende Groninger school. Amsterdam, Hoogkamer, 1843.

Water, J. W. te, *Historie van het verbond en de smeekschriften der Nederlandsche edelen... 1565-1567...* Middelburg, Gillissen, 1776-1796. 4 dl.

Watt, Hugh, *The published writings of dr. Thomas Chalmers (1780-1847); a descriptive list* comp. by -. Edinburgh, Clark, 1943.

Weber, A. D., *Systematische Entwicklung der Lehre von der natürlichen Verbindlichkeit und deren gerichtlichen Wirkung; mit einer vorläufigen Berichtigung der gewöhnlichen Theorie der Verbindlichkeit überhaupt*; 4. verb. und verm. Ausg. Schwerin etc., Bödner, 1805. 1e uitg. 1784/5.

Weber, Georg, *Lehrbuch der Weltgeschichte mit Rücksicht auf Cultur, Literatur und Religionswesen und ein Abrisz der deutschen Literaturgeschichte als Anhang*; 8. verb. und erw. Aufl. Leipzig, Engelmann, 1859. 2 bd.

- , *Lehrbuch der Weltgeschichte*; 20. Aufl. Leipzig, Engelmann, 1888. 2 dl.

Wederlegging der verhandeling over de verantwoordelykheid der ministers, volgens het Nederlandsch staatsregt. Arnhem, Thieme, 1829.

Weiss, C., *Histoire des réfugiés protestants de France depuis la révocation de l' Edit de Nantes jusqu'à nos jours*. Paris, Charpentier, 1853, 2 dl. in 1 bd.

De Wekker; weekblad voor onderwijs en schoolwezen 19 (1862) no. 40 en 41 (3 en 10 oct.). Hierin hoofdart. *Uit de Tweede Kamer*.

Welderen Rengers, W. J. van, *Schets eener parlementaire geschiedenis van Nederland*; 4e bijgew. uitg. 's-Gravenhage, Nijhoff, 1950-1956. 5 dl.

Wenken opzigtelijk moderne theologie. 's Gravenhage, Van 't Haaff, 1858.

Wennekendonk, J. G., *Brief aan den hoogleeraar Matthijs Siegenbeek*. Utrecht, Van Rossum, 1841.

[Westendorp, N.,] *Over de Formulieren van Eenigheid in de Hervormde kerk van Nederland, geschreven uit Damear (vervolg van het Antwoord op de Vriendelijke vraag van eenen Vriendenkring)*. Groningen, Oomkens, 1834. Groen heeft zelf de naam van de auteur toegevoegd in zijn exemplaar in *Geschriften over kerk en staat* dl. 3 sub 6.

- , *De vriendelijke vraag van eenen vriendenkring, beantwoord uit Damear*. Groningen, Oomkens, 1834. In *Beschouwingen*, p. 57 duidt Groen deze en de voorafgaande brochure aan met 'de vlugschriften uit Damear.'

Westendorp Boerma, J. J., *Een geestdriftig Nederlander; Johannes van den Bosch*. Amsterdam, Querido, 1950.

- , *Johannes van den Bosch als sociaal hervormer; de Maatschappij van weldadigheid*. Amsterdam, Ipenbuur & Van Sledam, 1927. Proefschrift Amsterdam.

Westerhuis, D. J. A., *Prisma Latijns citatenboek...* Utrecht etc., Het Spectrum, 1957.

Wet op de regterlijke organisatie en het beleid der Justitie; officiële uitgave. 's Gravenhage, Algemeene landsdrukkerij, 1837.

Wet op het lager onderwijs met toelichtingen, getrokken uit de daarover bij de regering en de Staten-Generaal gewisselde stukken en gehoudene beraadslagingen... bew. door J. Nieuwenhuis en W. J. Wendel. Groningen, Geertsema, 1857.

Wetboek van het strafregt; officiële uitgave. Amsterdam etc., Allart & Immerzeel, 1811.

Weyers, H. E., *Initium disputationis de libri Apocalypseos argumento, sententia et auctore*. Lugduni Batavorum, Luchtmans, 1828. Proefschrift Leiden.

Wiegand, C., *Ueber Friedrich Julius Stahl (1801-1862); Recht, Staat, Kirche*. Paderborn etc., Schöningh, 1981. Rechts- und Staatswissenschaftliche Veröffentlichungen der Görres-Gesellschaft; N.F., 35.

Wildeman, M. G., *Bijdrage tot de geschiedenis van het geslacht Boutmy*, in *Wapenheraut* 19 (1915), 267-274; 313-315; 353-357.

- , *Het geslacht Groen, later Groen van Prinsterer*, in *Wapenheraut* 13 (1909), 33-53; 14 (1910), 329-337; 15 (1911), 129-152.

Willequet, E., *Histoire du système de la barrière*. Bruxelles, Lesigne, 1849.

Willigen, P. van der, *Leerrede over de ware christelijke eenheid, naar Eph. IV:3*. Tiel, Campagne, 1842.

- , *Verhandeling over het eigenlijke wezen des christendoms*. Haarlem, Bohn, 1836. Verhandelingen uitgeg. door Teyler's godgeleerd genootschap, 31.

- , *Verhandeling etc.*; 2e dr. Haarlem, Bohn, 1838.

- , *Vervolg op de, door Teyler's godgeleerd genootschap, bekroonde, en ten jare 1836 uitgegevene, Verhandeling over het eigenlijke wezen des christendoms*. Tiel, Van Loon, 1840.

Winkler, J., *Der Kirchenhistoriker Jean Henri Merle d' Aubigné; eine Studie zum Genfer Réveil*. Zürich, EVZ-Verlag, 1968. Proefschrift Basel.

Wintgens, W., *Redevoeringen en adviezen in de Tweede Kamer der Staten-Generaal... 1849-1861*. 's-Gravenhage, Belinfante, 1862.

- , *Redevoeringen in de Tweede Kamer der Staten-Generaal*. 's-Gravenhage, Van Stockum, 1873-1877. 2 dl.

Witlox, J. H. J. M., *De Katholieke staatspartij in haar oorsprong en ontwikkeling geschetst*. 's-Hertogenbosch, Teulings, 1919-1927. 2 dl. Als dl. 3 is te beschouwen: *De staatkundige emancipatie van Nederlands katholieken 1848-1870* (Bussum, Brand, 1969). Dl. 1 verscheen als proefschrift Amsterdam.

- , *De onderwijsstrijd der veertiger jaren*, in *Historisch tijdschrift* 1 (1923), 39-89.

Woelderens, C. L. van, *De betrekking tusschen kerk en school*. Amsterdam, Van Kampen, 1849.

- , *De volksoopvoeding, beschouwd als grondslag van Nederland's toekomstige staatsregeling*. Arnhem, Nijhoff, 1848.

Wood, R., *Versuch über das Originalgenie des Homers; aus dem Englischen* (1); *Zusätze und Veränderungen wodurch sich die neue Ausgabe auszeichnet...* (2). Francfurt am Mayn, Andreäische Buchhandlung, 1773-1778. 2 dl. in 1 bd.

Een woord aan den heer Groen van Prinsterer. Z. pl., z. uitg., [1840].

Een woord tot allen die het wel meenen; over artikel 161 der grondwet. 's Gravenhage, Vervloet, 1829.

Een woord van waarschuwing, geruststelling, en teregtwijzing aan mijne protestantsche medechristenen, door eenen Hervormden leeraar. Nijmegen, Thieme, 1841.

Wormser Sr, J. A., *Aan de redactie van het Nijmeegsch schoolblad voor het christelijk onderwijs, in Nijmeegsch schoolblad I* (1844/5), 48-50.

- , *Adres aan Z.M. den koning betrekkelijk de verhouding van de NHK tot de theologische faculteiten aan 's lands hoogeschoolen*; ingediend door lidmaten van de Hervormde gemeente te Amsterdam. Amsterdam, Van Peurse, 1854.

- , *Adres, wegens de theologische faculteiten [I-VII]*, in *Niederlander* no. 1341, 1342, 1345, 1350, 1354, 1356, 1361 (4, 6, 9, 15, 20, 22, 28 nov. 1854).

- , *De kinderdoop, beschouwd met betrekking tot het bijzondere, kerkelijke en maatschappelijke leven*; 2e dr.; met een inl. woord door Mr. G. Groen van Prinsterer. Amsterdam, Höveker, 1864. Overdr. uit *Ver. Chr. St.*

- , *De kinderdoop, beschouwd met betrekking tot het bijzondere, kerkelijke en maatschappelijke leven*; 3e dr.; met een inl. van Mr. Groen van Prinsterer en een kort woord vooraf van den zoon des schrijvers. Amsterdam, Höveker, 1885.

- , *De onkerkelijke rigting, die zich bij vele geloovigen openbaart*; met een voorberigt van Mr. G. Groen van Prinsterer. Amsterdam, Höveker, 1864 Overdr. uit *Ver. Chr. St.*; cf. n. 114 van no. 78 en n. 62 van no. 85.

- , *Protest (3 october) van leden der Amsterdamsche Nederduitsche Hervormde gemeente tegen de handelingen van den kerkeraad, het klassikaal bestuur, het provinciaal kerkbestuur, de Algemeene synodale commissie en Dr. Meyboom*. Amsterdam, Van Peurse, 1854. Ook afgedrukt bij Vos, *Groen van Prinsterer I*, 374-377, in *Ver. Chr. St.* 9 (1855), 291-298 en in *Niederlander* no. 1319 (10 oct. 1854). Cf. *Brieven van Wormser II*, 105; *Briefwi.* V, 299, 5; VI, 483, 7.

- , *Het protestantisme geplaatst bij de stembus*. Utrecht, Kemink, 1853.

- , *Het protestantisme in Nederland*. Utrecht, Kemink, 1853. Overdr. uit de *Niederlander*.

Worp, J. A., *Geschiedenis van het drama en van het tooneel in Nederland*. Groningen, Wolters, 1904-1908. 2 dl.

Wumkes, G. A., *Ds. Remko Engels en het Réveil*. Groningen, Van der Kamp, [1914]. Overdr. uit *Gron. Volksalmanak* 1914, 94-120.

Wijnaendts [van Resandt], W., *Genealogisch fragment; Groen van Prinsterer 1630-1880*, in *Wapenheraut* 3 (1899), 217-218.

Wijnmalen, T. C. L., *Johan Rudolph Thorbecke; eene bibliographie*. Leiden, Brill, 1875. Overdr. uit de *Levensberichten MNL* 1874/5.

Wynpersse, D. van de, *Ad locum juris romani, qui est de fideicommissis, sive de fideicommissorum romanorum historia*. Lugduni Batavorum, Hazenberg, 1822. Proefschrift Leiden.

- , *De Xenocrate Chalcedonio, philosopho Academico*. Lugduni Batavorum, Hazenberg, 1822. Proefschrift Leiden.

- -----
Ypey, A., *Beknopte geschiedenis der Nederlandsche tale*. Groningen, Oomkens, 1812.

- , en I. J. Dermout, *Geschiedenis der Nederlandsche Hervormde kerk*. Breda, Van Bergen, 1819-1827. 4 dl.

Yvoy van Mijndrecht, M. L. Hangest d', *Verbond en smeekschriften der Nederlandsche edelen; verm. met eenige aantekeningen...* Utrecht, z. uitg., 1833.

- -----
Zaalberg Pz., J. C., *De godsdienst van Jezus en de moderne rigting; christelijke toespraken over de godsdienstige vragen des tijds*. 's Gravenhage, Susan, 1864.

- , *De uitspraak in herziening der synodus plena* uitgeg. door -. Alkmaar, Kluitman, 1868.

Zahn, F. L., *Biblische Historien nach dem Kirchenjahre geordnet mit Lehren und Liederversen vers.*; Stereotyp-Ausgabe A. Meurs, Verslag der Rheinischen Schul-Buchhandlung, 1840.

Zahn, Hans, *Franz Ludwig Zahn; ein Lebensabrisz*, in *Dem Andenken an Franz Ludwig Zahn* (Moers, z. uitg., z.j.), p. 40-53.

Zal de wetgever op het lager onderwijs het beginsel van gemengde scholen behouden? door den schrijver der *Bedenkingen tegen vergelijkende examens*. Amsterdam, Van Langenhuysen, 1849.

Zamenkomst te Amsterdam, in *Ver. Chr. St.* 1 (1847), 726-729.

Zeldam Ganswijk, D. J. ten, *Bijdragen tot de geschiedenis van het staatsbestuur in ons vaderland, en meer bijzonder in het gewest Zuid-Holland, gedurende de jaren 1813 tot en met 1845-dl I en II, I*. Dordrecht, Blussé & Van Braam, 1847-1849. 2 dl. Niet verder verschenen.

1784-1934. *Gedenkboek Maatschappij tot nut van 't algemeen*. Amsterdam, Maatschappij tot nut van 't algemeen, 1934.

Zoo als 't met de zaak nu staat, geene vrees voor 't concordaat; pot-pourri voor de liefhebbers. Amsterdam, Da Cunha, 1841.

Zuylen van Nijevelt, P. J. van, *Neêrlands schrikbarende ongevoeligheid en blindheid voor het uit Rome ons dreigend geestelijk oordeel*. Amsterdam, Den Ouden, 1841.

- , *Opwekking tot volharding in den aangevangen geestelijken strijd aan de verdrukke Sionskinderen, na de in het licht-verschijning van het Beknopt verslag, mitsgaders van het Besluit der synode, dato 18 julij 1842*. Amsterdam, Den Ouden, 1842.

Zwaan, J., *Groen van Prinsterer en de klassieke oudheid*. Amsterdam, Hakkert, 1973. Proefschrift Amsterdam VU. Steeds geciteerd als Zwaan, G. v. P.

- , *Groen van Prinsterer over de Hervorming*, in *De Hoeksteen* 13 (1984), 22-23.

- , *Groen van Prinsterer over Grieken en Turken; het z.g. 'Kort ontwerp' van de Bedenkingen uitgeg. en toegelicht*, in *DNK* 3 (maart 1978), 21-31.

- , *Iets over de bibliotheek van Groen van Prinsterer*, in *DNK* 8 (sept. 1980), 51-56.

- , *Sociale bewogenheid in een jeugdwerk van Abraham Kuyper*, in *Een vrije universiteitsbibliotheek* (Assen, Van Gorcum, 1980), p. 203-219.

i. Zie voor de bibliografische details Zwaan, G.v.P., p. 467-483.